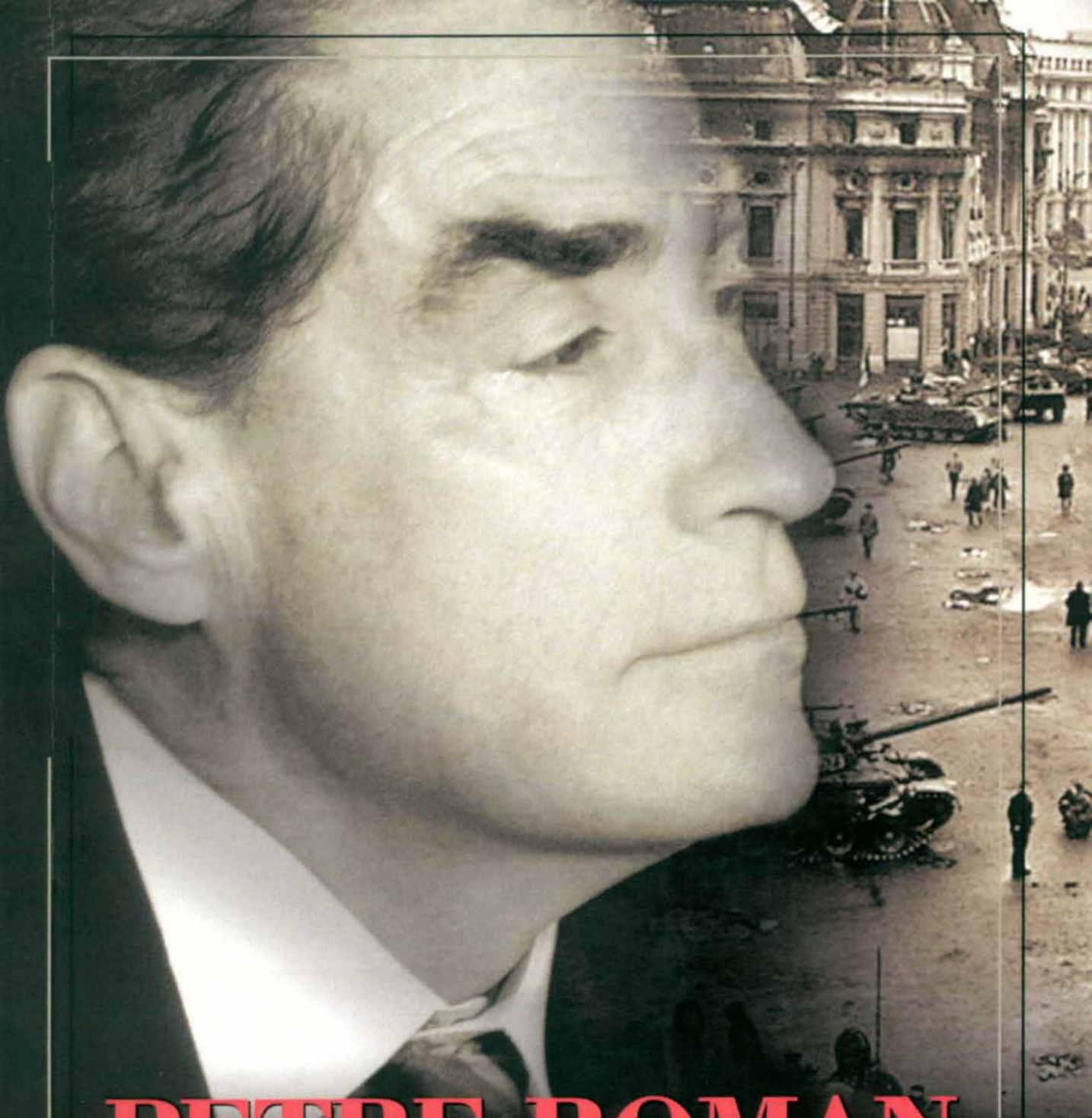

PETRE ROMAN

despre opoziție și putere în vremuri de tranziție

după 30 de ani, 1989-2019

Cartea Românească
EDUCAȚIONAL

Editor: *Vasile Burlui*
Redactor: *Paul Gorban*
Corector & Tehnoredactor: *Elena Cazamir*
Coperta: *Ionuț Broștianu*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ROMAN, PETRE
Despre opoziție și putere în vremuri de tranziție / Petre Roman. Iași: Cartea Românească Educațional, 2019.

ISBN 978-606-9088-70-8

32

Volumele de memorii ale autorului, publicate de Editura Cartea Românească Educațional, au beneficiat de sprijinul generos al societății COMPUTERLAND România.

Grupul Editorial Cartea Românească Educațional
Copyright © Editura Cartea Românească Educațional, Iași - 2019
Adresa: IAȘI, Bd Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 2 – 700124.
www.ecredu.ro

Petre Roman

Despre opoziție și putere în vremuri de tranziție

Cartea Românească
EDUCAȚIONAL

I. *Libertatea ca datorie*: O autobiografie în spațiul francez, o deturnare românească

Cred că începutul acestui al doilea volum de memorii trebuie să fie o punte între volumul I, unde finalul povestirilor este în decembrie 1991, după debarcarea guvernului Roman, și ceea ce a urmat în destinul istoric al României. Sunt amintiri pe alocuri dureroase pentru conștiința și memoria noastră morală. Atunci nu mi-a fost foarte clar că înlăturarea violentă și profund antidemocratică era, în esență, o lovitură politică, o mișcare politică mafiotă, cum se spune azi, și în același timp produsă prin instrumente de factură bolșevică. Detaliile acestor cotituri evenimențiale nu sunt simplu de îndurat pentru nicio conștiință lucidă, martoră a acelor momente radicale. Rememorându-le, mai ales pentru a zidi puntea către urmările înlăturării guvernului meu, îmi dau seama că atunci s-a frânt sau, cel puțin, s-a împiedicat cursul către democrație în România. Urmările acestei rupturi le trăim și astăzi; sunt la fel de vii ca amintirea cauzei lor. Discutăm despre ceea ce s-a întâmplat după alegerile din toamna lui 1992, când s-a format așa-numita Coaliție a Patrulaterului Roșu, o structură generată de alinierea a patru formațiuni politice, toate de sorginte ceaușistă.

Îmi aduc aminte că în 1992, la începutul anului, am fost căutat de prestigioasa editură Payot, având sediul central la Geneva, pentru a scrie o carte autobiografică.

Propunerea lor era cu adevărat măgulitoare, fiind una dintre cele mai importante edituri de limbă franceză la acel timp, ca și acum. Sub protocolul ei editorial a apărut cartea care s-a numit *Le Devoir de Liberté*. E o carte pe care am scris-o folosind aceeași formulă de lucru ca și pentru volumul de față, povestind ce am trăit, iar punerea în pagină a fost facilitată de un scriitor de certă valoare pentru cultura franceză, Patrice Bolon, unul dintre marii specialiști în Cioran. Fusese angajat de editură pentru a realiza acest proiect al memoriilor mele, iar întrebările sale urmăreau nu doar construcția unei autobiografii pe înțelesul tuturor, cât și producția unei cărți pe gustul publicului francez, ceea ce nu era o sarcină tocmai la îndemână. Mă bucuram atunci de o foarte mare trecere printre francezi, iar cartea avea să reflecte întocmai această legătură, atât de naturală, pe care o dezvoltasem intelectual și afectiv, în acea țară atât de importantă pentru România. Mult mai târziu, cartea a fost tradusă în românește, ceea ce ține de o altă poveste, dar în momentul în care am lansat-o la Paris, am constatat că în presa franceză au apărut o serie de comentarii neașteptat de negative. Cartea nu s-a vândut rău, la un moment dat mi s-a spus că ar fi fost vorba despre vreo zece mii de exemplare, o cifră importantă pentru misiunea și mizele acestei autobiografii. Dar comentariile unor ziariști, apărute într-o nuanță mai degrabă critică, inclusiv într-o revistă care vorbise frumos despre mine, *Le Nouvel Observateur*, m-au surprins. Chiar în ianuarie, în acel an, avusesem o întâlnire la Paris cu marele ziarist francez Jean Daniel, directorul fondator al celebrei reviste, cu care am vorbit pe îndelete despre noua configurație a Europei după destrămarea URSS și despre România. M-a încurajat să continui cu aceiași voință lupta pentru locul României în lumea democratică. Era și este un om care admira România, precum era și François Mitterand atunci. A doua zi după întâlnirea cu Jean Daniel m-am văzut și cu Președintele Mitterand, care

m-a primit cu aceeași simpatie dintotdeauna. Astfel nu puteam înțelege cărui fapt se datora această schimbare de optică în presa franceză. Până la urmă, un foarte bun prieten francez, care avea suficiente relații cu presa, mi-a spus că e ceva ciudat în treaba aceasta și nu este rezultatul unei analize făcute autohton, în Franța. Era vorba de o influență venită din România. M-am întrebat: ce fel de influență putea fi aceasta, din România, când în țară avem situația clară prin care guvernul meu fusese înlăturat printr-o mișcare brutală, violentă, prin evidenta manipulare a unei mase de mineri, adică „clasa muncitoare", în deplin contrast cu principiile guvernării democratice? Această lovitură, indiferent cum a fost realizată, fusese, din păcate, tolerată de Ion Iliescu și mai ales construită de echipa Alexandru Bârlădeanu – Dan Marțian, și îndeosebi de Virgil Măgureanu, în acord cu tot ceea ce urma să fie conducerea FDSN, adică actualul PSD. Mai târziu însă, am aflat că acea influență din România nu era alta decât una a serviciilor secrete, care aveau din vremea lui Ceaușescu o rețea franceză și, spre marea mea surprindere, o capacitate mare de influență. Mi-am amintit de celebra lucrare de omagiere a lui Ceaușescu, lipsită de orice undă de critică, scrisă în 1971 de Michel Hamlet, unul dintre ziariștii importanți de la prestigiosul cotidian *Le Figaro*. Acest lucru l-am resimțit ca pe o *povară*. În cartea mea apărută la Payot, pe lângă tot ceea ce înseamnă autobiografie – pentru că am vorbit despre familie, despre studiile mele în Franța și tot ceea ce înseamnă povestirile despre viața mea personală, în sens profesional, afectiv, intelectual – am vorbit și despre crezul meu, despre ce am vrut ca Prim-Ministru, despre ceea ce a însemnat reforma și ce a fost tranziția sub cele două Guverne Roman. Iată, acum, părea că această esență a lucrurilor nu mai conta. Adevărurile clare, simple, adevărurile la îndemâna oricui avea voința de a gândi rațional toate aceste evenimente politice și intențiile oamenilor

din spatele lor, deveniseră adevăruri manipulabile, adevăruri uitate, de la un punct, non-adevăruri. Tot atât de curioasă este subtilitatea manipulării, a manierei în care vocea ziariștilor a fost manevrată să vorbească mai degrabă negativ despre alții, fără a vorbi totuși pozitiv despre ceea ce era echipa lui Ion Iliescu. Prin urmare, am învățat pe pielea mea, din nou, ce înseamnă manipularea. Cartea fusese gândită de echipa celor de la Payot, având convingerea preluată de la oameni politici francezi importanți, poate chiar de la François Mitterand, că Petre Roman va candida în toamnă pentru funcția de președinte ale României și atunci este foarte bine ca în acel moment să fie deja, după cum se obișnuiește în Franța, o carte adevărată, o carte bine scrisă, la o editură prestigioasă, despre un asemenea candidat, viabil. Așa se ajunsese la *proiectul francez al autobiografiei lui Petre Roman*. Astfel, în această primă povestire a mea din acest volum II de memorii, nu am cum să nu spun că atunci s-a produs în definitiv cea mai importantă greșeală politică a mea, când nu am candidat pentru funcția de președinte al României, cu consecințele mai degrabă negative pentru ansamblul democratic din România și pentru cursul democratic al țării, decât pentru mine în mod personal. Nu am realizat bine sau, mai exact și mai sincer, *nu am realizat deloc* că eram în fața unei răscruci, deși după înlăturarea mea am dat toate bătăliile și am dus toate luptele politice pe care eram convins că trebuie să le dau în apărarea a ceea ce făcusem, pentru stabilirea cursului democratic al României. Nu am înțeles foarte bine care era esența politicii. Mai simplu spus, istoria se scrie de cei care învinge; celor care pierd în politică nu le rămâne decât să o citească și să lupte pentru a reveni cu o nouă schimbare prin forța convingerii lor neclintite.

1992 a fost anul unei permanent antagonism cu Ion Iliescu și cu echipa sa. Ion Iliescu a crezut tot timpul, mai ales în ianuarie-februarie, că va putea recupera situația devastatoare care a urmat după înlăturarea

Guvernului Roman și, eventual, recuperarea mea ca om politic. A și făcut declarații favorabile în sensul acesta, dar pe de altă parte cred că era *un joc nesincer*. Recuperarea era condiționată de alinierea la politica sa. În primul volum, am povestit cum cel dintâi atac politic foarte dur la adresa mea, după doborârea guvernului Roman, a fost în momentul în care ne îndreptam către referendumul pentru aprobarea Constituției și am fost virulent criticat în calitate de președinte al FSN-ului. Mi-am devotat toată energia pentru a susține o largă prezență și un larg vot favorabil aprobării Constituției. Că fusese înlăturat un guvern în halul în care fusese înlăturat, devenise un „detaliu", nu mai conta în fața „liniei partidului", adică a celor de la putere. Trebuie să spun totuși că în linii generale, nu și în profunzime, Raportul Comisiei Parlamentare pentru cercetarea evenimentelor de atunci, a mineriadei din septembrie 1991, era în bună măsură corect. Un singur lucru a evitat acel raport, și anume să-l incrimineze direct pe Ion Iliescu, ceea ce era de înțeles pentru că, probabil, exista o majoritate în Parlament care să susțină o asemenea părtinire, cu atât mai mult cu cât trebuie să amintesc dureroasa primire favorabilă a minerilor în plin congres al PNȚCD și bucuria exprimată de nici mai mult nici mai puțin decât de adevărata și marea dizidentă Doina Cornea la dărâmarea Guvernului. Prin urmare 1992, începând mai ales din ianuarie, a fost un an de luptă politică, în primul rând în interiorul FSN pentru a despărți apele. Iliescu a făcut o încercare venind la o ședință a Consiliului Politic FSN, care cuprindea 400-500 de oameni, dacă nu și mai mult, desfășurată la Centrul Sportiv „Ilie Năstase" de pe malul lacului Floreasca. Acolo, pentru prima dată, probabil, spre marea lui surpriză, au fost câțiva, nu puțini, care i-au cerut destul de ferm să exprime întâi regrete pentru ceea ce s-a întâmplat și mai ales ce are de gând să facă pe termen lung, pentru că în caz contrar riscăm să deraiem țara din punct de vedere politic. Nici atunci nu eram foarte

conștient de însemnătatea unui asemenea moment. Țin minte că am primit o notiță, și ulterior confirmarea, că era de la Ion Cristoiu, care în câteva fraze prezenta tabloul momentului într-o imagine mai clară decât ceea ce aveam în minte. Eu aveam în ochi lupta politică, iar Ion Cristoiu prezenta dedesubturile, cum stă de fapt contextul în valențele cele mai personale ale actorilor politici antrenați. Din păcate, nu am păstrat acea hârtie și îmi pare rău, dar sunt convins că Ion Cristoiu își amintește de acel moment.

Prin anul 1992 am intrat într-o cu totul altă fază a existenței României și, de ce să nu o spunem, într-o altă realitate, prin revenirea oamenilor vechii structuri la putere. Momentul culminant a fost acela al Convenției Naționale a FSN care a avut loc în martie 1992. Cei care au trăit acel moment sunt sigur că își amintesc de tensiunea formidabilă, nu numai politică, ci în întreaga țară, la nivel conștiinței comune a românilor, fiecare dintre noi având intuiția că la acea Convenție Națională urma să se întâmple ceva foarte important. Până la acea Convenție aproape nu era zi în care ziarele, radioul sau televiziunea să nu vorbească despre conflictul dintre Iliescu și Roman, altceva nu exista. Țin minte că Ion Rațiu mi-a mărturisit că a spus în discuțiile politice din cadrul PNȚCD și în general a Coaliției CDR „Domnule, nu vă dați seama, ăștia doi cumulează absolut tot interesul mediatic, e un dezastru pentru noi". Iar eu, așa cum am spus mai devreme, nu am sesizat nici măcar acest element foarte important și anume că focalizarea mediatică m-ar fi ajutat foarte mult să-l înfrunt pe Iliescu mai departe, în toamnă; aveam baza mediatică fără de care, evident, nu poți avansa foarte mult în politică și, totuși, au fost momente în care am decis că absența candidaturii mele din viitorul apropiat a fost o alegere autentică și normală; nimic mai greșit, însă, după cum urmează să vă povestesc. România acelui moment a depins însă de Convenția Națională a FSN și de antagonizarea a două

tabere din care, câștigători în alegerile din toamnă au fost exact aceia care nu ar fi trebuit să mai aibă un loc politic de frunte, vreodată, în istorie. În niciun caz, nu în acel tipar al trecutului comunist.

*

Memoriile sunt adesea locul unde povestitorul încearcă să apară ca erou, ca victimă sau ca simplu observator. Un exemplu recent și elocvent pentru mine, în sensul acesta, îl constituie memoriile generalului Iulian Vlad, în care el se arată, de la bun început, ca victimă, fiindcă voia, desigur, să apară ca victimă, iar nu ceea ce a fost: capul temutei unelte de represiune în slujba regimului comunist, care fusese *Securitatea*. Dar se proiectează și ca un erou care a apărat interesul național; mai apare și ca observator, în nuanțe convenabile; toate trei (pozițiile de victimă, erou și observator) însă, într-o minciună masivă. De curând am primit o carte intitulată *Teroriștii din '89*, scrisă de fostul șef al Procuraturilor Militare, General Ioan Dan, în care este redată declarația extrem de importantă dată de Iulian Vlad în ziua de 29 ianuarie 1990, despre care vorbesc ceva mai încolo. Ce vreau să spun e că nu te poți încrede în acel povestitor și nu poți ajunge să cunoști lucrarea sa, fără să înțelegi de unde vin el și ideile sale. Plăcerea ca și respingerea lecturii, pentru orice cititor al memoriilor unui autor, își află rădăcinile în autenticitatea vieții, în contextul inedit, în care există în realitate destinul de erou și de victimă deopotrivă.

Apoi, memoria este selectivă, iar memoriile selective care trec în umbră sau chiar ignoră anumite aspecte ale vieții trăite riscă să compromită ansamblul. Este ceea ce eu am dorit să evit fără nicio concesie și departe de orice compromis, în măsura în care am reușit, pentru că nu este o sarcină facilă și nu este, nicidecum, absolut posibilă. Uneori, impresia dobândită inițial

este prea subiectivă, iar trecerea anilor o poate plasa într-o poziție mai precisă; prin urmare, apare nevoia unei nuanțări. Or, asta complică lucrurile, dar în același timp întărește valoarea memoriilor, prin contraste afective care dau realității de atunci chipuri neintuite, neresimțite și nedemonstrabile. În paginile primului volum am simțit de multe ori că am făcut o asemenea nuanțare tocmai cu sentimentul că în felul acesta se întărește valoarea de ansamblu a memoriilor mele, pe care vi le destăinui fără să trec peste o întrebare apăsătoare pentru conștiința lucidă a oricărui autor: *„– Cât uit totuși atunci când îmi reamintesc?"*

II. *Viitorul azi.* „Nu voi candida în toamnă pentru funcția de președinte!"

Viitorul azi a fost titlul moțiunii cu care m-am prezentat în fața Convenției Naționale a FSN, când era deja clar că apele se despărțeau în interiorul partidului. Trebuie menționat că statutul FSN, care, altfel decât clamau mulți opozanți, constituia un document modern, inspirat din cele mai bune platforme ale partidelor social-democrate din Europa, adică din statutul Partidului Socialist Francez, al Partidului Social Democrat din Germania și de asemenea, din statutul Partidului Socialist Muncitoresc din Spania, PSOE, care era la guvernare cu Felipe Gonzalez Prim-Ministru, despre care am vorbit mai mult în primul volum. Pentru a deveni președintele FSN, trebuia să te prezinți în calitate de candidat cu o moțiune semnată de un grup de susținători. Fiecare candidat își prezenta moțiunea în fața Convenției și apoi se votau moțiunile. Simplu, cine câștiga cele mai multe voturi cu moțiunea devenea președintele FSN. În acel moment, adică martie 1992, s-au prezentat trei moțiuni: prima era moțiunea *Viitorul azi*, pe care o conduceam și în care eram susținut de oameni ca Ion Aurel Stoica, Eugen Dijmărescu, Adrian Severin, Doru Viorel Ursu, Bogdan Niculescu Duvăz, Radu Berceanu, Victor Babiuc, Alexandru Sassu, adică oameni de o mare calitate intelectuală. Alte două moțiuni s-au

prezentat în Convenție: una a fost condusă de Marian Enache, cealaltă de către Vasile Văcaru, cel care ulterior a devenit ulterior unul dintre liderii FDSN, ceea ce este astăzi PSD. Chiar și astăzi lumea tinde să confunde FSN-ul cu PSD-ul, ori în mod cât se poate de limpede, Convenția din martie 1992 arată că FSN-ul a fost un conglomerat, iar nu PSD; nici nu avea cum să nu fie așa. Acolo exista o puternică componentă reformistă, aceea promovată de Guvernul Roman. Dezbaterile au fost foarte fierbinți și provocatoare. Documentul propriu-zis – *Viitorul azi* – pe care îl am și cred că este ușor de găsit și accesat de orice cititor curios, este un document care, îndrăznesc să afirm astăzi, își menține întreaga relevanță. Fusese proiectat ca un document programatic clar și consistent. De fapt, din punct de vedere al esenței politice, era evidentă bătălia între pro reformiști și, să zicem, conservatori, dintre care mulți, totuși, cu o serioasă doză de neo- ceaușism. Lucrul acesta s-a văzut imediat după alegerile din 1992. Nu fac o afirmație de circumstanță, ci una concretă, în baza a ceea ce s-a întâmplat. Fierbințeala a apărut, bineînțeles, de la conflictul Iliescu – Roman. Iliescu și echipa lui au trăit cu sentimentul că la această Convenție fie Roman va fi înlăturat, fie va fi obligat să cedeze în tot ceea ce i se cere din partea lui Iliescu. Eu nu am cedat la nimic din ceea ce mi se cerea, și anume să nu mai fiu atât de dur în legătură cu obstacolele pe care le-am întâlnit ca prim-ministru – obstacole de natură politică pe drumul reformei – și să nu mai fac referire la momentele urâte pe care le-am prezentat în primul volum, cum au fost Tratatul cu URSS semnat de Iliescu în aprilie 1991, Puciul de la Moscova din august 1991 sau Mineriada care a înlăturat Guvernul. Se dorea să se ajungă la un fel de compromis, lucru pe care nu l-am acceptat și, evident, nu l-am făcut. Convenția a fost precedată de un mare număr de dezbateri în țară; s-au confruntat idei, opinii, percepții cu multă pasiune și sinceritate. A fost o atmosferă profund democratică,

în care susținătorii celor două mari curente, pro Iliescu și pro Roman, au reușit să fie, înainte de orice, iubitorii libertății de exprimare și ai valorilor democratice. Cred că o asemenea stare de politică categoric antagonică și totodată de sinceră acceptare a regulilor democratice – ceea ce obligatoriu înseamnă respect pentru adversar și capacitate de receptare a argumentelor – nu am mai întâlnit mai târziu. Astăzi suntem mai departe decât oricând de o asemenea calitate a politicii.

În momentul în care urma să se treacă la vot s-a atins „*climax*ul"; susținătorii lui Ion Iliescu, în primul rând „greii" Alexandru Bârlădeanu, Dan Marțian și alții, au găsit cea mai bună manevră politică a lor, și s-a dovedit că nu erau proști deloc; ideea de fond era să îl acuze pe Roman că vrea puterea ca să îl înlăture pe Iliescu. A fost o manevră pe care ei o considerau bună, plecând de la ideea că Iliescu se bucura încă de o adeziune destul de largă printre români și, în particular, printre votanții FSN. Lucrurile nu erau chiar așa, și în acest moment de vârf al disputei eu am făcut o declarație, pentru ca lucrurile să se lămurească.

„– Ca să fie foarte clar, aici este vorba despre o decizie cu privire la destinul politic al României și *nu la o persoană sau* alta, motiv pentru care vă declar că *nu voi candida în toamnă pentru funcția de președinte.*" Această declarație a mea, dacă ar fi fost un răspuns ca o manevră politică de stopare a unei alte manevre politice ar fi fost nimerită, numai că eu am luat-o foarte în serios. Rezultatul a fost covârșitor. Moțiunea *Viitorul azi* a obținut 64% din voturi. Cei care au pierdut au venit și au spus: „– Da, dar în instanțele de conducere ale partidului să fie reprezentată fiecare moțiune. "Ori în statut nu se afla niciun articol care să îngăduie o așa situație; statutul spunea că moțiunea câștigătoare face echipa. Sediul central al FSN-ului ca partid, era unde este acum sediul central al PNL din aleea Modrogan nr. 1. Echipa mea, care era foarte puternic angajată și loială, m-a susținut necondiționat. Cred și acum că în

acele momente, acea echipă, despre care am vorbit pe larg în primul volum de memorii, mergea la un sacrificiu politic din convingere profundă, nu neapărat o convingere filozofico-politică, ci din convingerea că aceasta este o bătălie pe care trebuia să o câștigăm pentru a da din nou o șansă reformei. Colegii își imaginaseră și scenariul în care *Viitorul azi* nu ar fi reușit să obțină majoritatea. Toți erau convinși și era evident, lucrul acesta s-a văzut clar, că celelalte două moțiuni erau în tandem, ambele pro-Iliescu, pentru că așa s-a și întâmplat ulterior. Noi căutasem să găsim un alt sediu pentru ca să putem continua ca partid și ulterior, dar noi am câștigat de departe această moțiune, iar eu am redevenit președintele FSN și, foarte repede, cei care erau susținătorii lui Ion Iliescu au format un nou partid pe care într-un mod, să-i zic, bolșevic, l-au denumit „Frontul Democratic al Salvării Naționale – FDSN".

De ce zic bolșevic? Pentru că titlurile și simbolurile bolșevice cuprindeau în ele minciuna principală, aici fiind vorba de „Frontul Democratic": cei ne-democrați se declarau democrați chiar în titlu. Formidabil! FDSN a fost formațiunea cu care Ion Iliescu s-a dus în alegerile din toamna lui 1992. În timpul acesta, după cum se știe, prim-ministrul interimar al României era Theodor Stolojan, iar guvernul era unul de coaliție, despre care am mai vorbit, adică FSN și Partidul Național Liberal în alianță cu Partidul Ecologist. Theodor Stolojan părea, mai în toate momentele, să fie într-o bună colaborare cu Ion Iliescu. Acest lucru s-a confirmat în alegerile din 1996, când Theodor Stolojan a participat la momentul lansării candidaturii lui Ion Iliescu, împotriva CDR și a Partidului Democrat pe care eu îl formasem. Stolojan a rostit celebra frază despre Ion Iliescu: „– Eu știu să recunosc valoarea acolo unde este." Nu știu cine i-a construit zicala sau dacă este propria lui concepție, dar a făcut multă vâlvă și nici nu l-a ajutat pe Ion Iliescu în final.

FDSN a lucrat efectiv cu pârghiile statului, *redivivus*, ale statului pe care l-a moștenit de la regimul lui Ceaușescu pentru că altfel este foarte probabil că nu ar fi luat nici măcar câte voturi a luat, adică 28%. Noi am rămas FSN prin plecarea acelora care au constituit FDSN și mai târziu, firesc, i-am schimbat numele și l-am denumit Partidul Democrat. Asta s-a întâmplat în mai 1993 cu numele clar întipărit în memoria publică. Am intrat în linie dreaptă în alegeri cu această limpezire a apelor, respectiv, componenta reformistă și componenta pe care, cu îngăduință, o numim conservatoare.

III. 1992: *„Eu am venit aici fiindcă am crezut că Petre Roman e candidatul nostru!"*

În pregătirea alegerilor parlamentare și prezidențiale și campania electorală din anul 1992, este clar că CDR și Partidul Democrat trebuiau să se lupte cu mijloacele aflate la dispoziție și anume, în principal, apelul la români pentru a-i lămuri care este diferența esențială între ce dorea Partidul Democrat – reforma – și CDR care voia, în esență, o restabilire a democrației interbelice, și FDSN care, după cum am spus, beneficia încă de instrumentele statului. Nu înseamnă că în campania electorală CDR sau Partidul Democrat au fost împiedicați într-o manieră agresivă, sau cu atât mai puțin violentă, de a-și face campanie, ci de faptul că instrumentele statului, adică Poliția, SRI dar și alte instituții promovau mesajul lui Ion Iliescu. Presa era încă destul de liberă și acesta a fost un element important pentru campania electorală a Partidului Democrat, care încă se numea FSN la acel moment. Un detaliu foarte interesant: simbolul FSN era trandafirul și anume, un trandafir roșu pe un fond albastru. Ei bine, ce simbol și-a ales FDSN după ce au adăugat acel „D"? Nu s-au oprit acolo, și-au ales ca simbol trei trandafiri. Țin minte că în campania electorală eram undeva în țară, unde o bătrânică, de la țară îmi zice: „– Maică, eu votez cu trandafirii, dar nu votez cu unul, votez cu trei", la care eu o întreb: „– Dar de ce maică?", „– Pentru că sunt mai mulți!". În interiorul

Partidului Democrat a început o dispută sănătoasă în legătură cu cine va fi candidatul, pentru că mai toată lumea nu înțelegea cum se poate să nu candideze Petre Roman? „Cu el ne-am bătut, el a câștigat, cum adică?" A urmat o serie de dezbateri normale și sincere; eu o țineam pe a mea că nu pot candida. La un moment dat, intrând în impas, bunul meu prieten, Ion Aurel Stoica, care a decedat în anul 1994 – de atunci eu rămânând definitiv cu un spațiu emoțional de suflet deșertic în mine însumi, pe care nu am mai putut să-l acopăr – mi-a spus: „– Petre, nu se mai poate așa, e limpede, tu ești candidatul.". „– Măi Aurele, tu știi, că erai de față când am făcut promisiunea, asta e." Angajat pe făgașul acestei enorme greșeli politice, am căutat o variantă și am găsit-o, una aparent destul de bună în persoana lui Eugen Dijmărescu, un om serios, cu o înțelepciune pragmatică aparte. E adevărat că nu poți spune despre el că era un tribun. Dar era o garanție de seriozitate. Obișnuiam să spun, în declarațiile mele de atunci: „Domnule, în confruntarea cu Ion Iliescu, dacă Eugen are forța să vorbească, sigur îl poate învinge." Asta era convingerea mea. Numai că la scurt timp după ce l-am desemnat pe Eugen Dijmărescu candidat, el a convocat o ședință a conducerii unde a spus că nu poate fi candidatul nostru; nu se simțea în stare și nu credea că va face față. Ne-am reîntors, astfel, la problema candidaturii mele. Într-o perseverare cam diabolică, refuzam un asemenea gând, și am ajuns la formula nefericită de a-l avea candidat pe Caius Traian Dragomir, care nici nu împărtășea foarte clar obiectivele partidului nostru și era mai degrabă oportunist. Lucrul s-a văzut imediat, când, entuziast, a făcut niște declarații. Eu am înțeles greșeala nu atât de târziu, ci relativ repede, pentru că am început campania electorală, context în care cele mai multe dintre aceste nuanțe transpăreau radical din interacțiunea cu așteptările oamenilor și nemulțumirile față de candidatul pe care îl ofeream.

În campania electorală, oriunde mergeam venea lume multă; eram undeva în Oltenia, cred că la Băilești, pentru că țin minte că avea o anumită alură locul acela, când s-a petrecut un episod neconvențional. Îl prezentam pe Caius Traian Dragomir și lumea se uita așa, prelung; după ce am terminat, un om al locului, părea a fi mecanic de reparații de tractor, pe la patruzeci și ceva de ani, om cu o apariție solidă, îmi zice: „– Domnule Petre Roman, eu nu pricep nimic; eu am venit aici fiindcă am crezut că Petre Roman e candidatul nostru, așa... nu mai înțeleg! ". Acela a fost momentul în care am înțeles că am făcut o greșeală, adică de la această simplă remarcă a acelui meseriaș din agricultură, s-a declanșat în sinea mea impresia că am greșit într-un mod evident, pentru că domnul Caius Traian Dragomir avea să nu ia nici 3%. Mult mai rău a fost că FSN (apoi Partidul Democrat), din cauză că votanții nu găseau numele Petre Roman pe buletinul de vot al alegerii președintelui (pentru că erau simultan alegeri pentru Parlament și Președinție), nu a luat decât 10.5%. FDSN a luat 28%, CDR a luat undeva spre 20%, iar PUNR pe la 8%. Ion Iliescu a luat, deja surprinzător, 47,2% și în turul 2 a intrat și Emil Constantinescu. Noi, la Partidul Democrat, nu ne-am exprimat în favoarea niciunuia dintre ei; nu îmi aduc aminte să fi fost contactați de CDR ca să-l susținem pe Constantinescu. Șefii CDR considerau atunci că sigur va câștiga, deși Emil Constantinescu nu a performat suficient; Iliescu era mult mai versat politic, iar în dezbaterea directă i-a fost superior. Electoratul FSN oarecum mult mai redus decât fusese, dar încă puternic, avea o anumită voce, în vreme ce Iliescu a câștigat și cu ajutorul celorlalte partide. Este vorba de partidul lui Gheorghe Funar, Partidul Unității Naționale a Românilor, Partidul România Mare al lui Corneliu Vadim Tudor, era Partidul Democrat Agrar condus de Victor Surdu și Partidul Socialist al Muncii al lui Ilie Verdeț și Adrian Păunescu. Cele patru

partide formau acel celebru „Patrulater Roșu". Eu am avut o idee; noi, împreună cu CDR și UDMR, care era clar aliatul lor, prin redistribuiri, reprezentam în noul Parlament peste 40%. Atunci m-am dus și m-am întâlnit cu Corneliu Coposu. În acele momente, chit că tardiv, se trezise în mine *strategul politic*; spun asta cu ironie acum, dar atunci nu era o aiureală. I-am spus: „– Domnule Coposu, haideți să avem o discuție cu Funar! Să îl invităm să facă alianță cu noi, pentru că împreună cu el avem peste 50% din mandate în Parlament." Corneliu Coposu a răspuns dezaprobator, indirect: „– Domnule Roman, cum vreți să-i avem alături, vedeți ce discurs are domnul Funar..." „– Da, știu, dar uitați ce reprezintă în special în Ardeal, dumneavoastră sunteți ardelean...". „– Ei bine, cum să punem împreună UDMR și PUNR? Că PUNR are discurs anti UDMR". Am revenit la ideea mea: „– Tocmai de-aia să îi punem împreună". Corneliu Coposu insista: „– Domnule Roman, cele două formațiuni sunt ca apa și focul". Speranța mea venea însă din alte convingeri. „–Da, dar apa stinge focul!". Bineînțeles că nu a fost de acord și, sincer fie spus, era normal să nu fie de acord, dar și astăzi mă întreb dacă Funar, care avea ambiții mari și voia sa nu fie asimilat neapărat cu Iliescu, nu ar fi fost de acord; cert este că în interiorul PUNR nu erau puțini oameni care ar fi mers cu CDR, dar în fine, lucrul nu s-a realizat și istoria s-a scris rău cu „Patrulaterul Roșu" în frunte. Mult mai târziu un om de certă anvergură, Sergiu Andon, care atunci era redactor-șef adjunct la ziarul *Adevărul*, cu cea mai mare influență mediatică și apropiat de FSN, mi-a spus că în redacție toți erau convinși încă din octombrie 1990 că voi candida pentru președinție și că aveam cele mai bune șanse să-l învinge pe Iliescu. Schema gândită de ei era ca anterior, la alegerile municipale din luna februarie în același an, să câștig alegerile pentru funcția de primar general al Bucureștiului și de pe această platformă să candidez la funcția de președinte al României.

IV. O comparație absurdă

E important pentru mine ca atunci când intru în posesia unor noi date să pot să așeze lucrurile în realitatea acestor informații. Zilele trecute, când s-a produs scandalul din România pe marginea manifestației din 10 august 2018, insinuându-se într-un mod absurd comparația cu mineriada, am luat și am citit ceea ce obținusem nu de mult de la *Agerpres*, și anume comunicatul Guvernului din ziua de 16 iunie 1990 seara. Comparația de acum trimite la mineri în timp ce intervenția din 10 august a fost a jandarmeriei adică a forțelor de ordine legal constituite. Ce s-a întâmplat în 13 iunie 1990 rămâne decisiv pentru a caracteriza evenimentele, iar nu mineriada care s-a produs o zi mai târziu! Îmi amintesc cu claritate că acest comunicat a fost elaborat în prezența tuturor membrilor Guvernului. În comunicat sunt expuse cele petrecute, pe care le-am inclus și în primul volum, în legătură cu evenimentele din 13 iunie, cu toate violențele și atacurile cu *cocktailuri* Molotov și incendierea instituțiilor, Inspectoratul Poliției Capitalei, Ministerul de Interne, Televiziunea Română, cuprinzând și episodul venirii minerilor. Apar două formulări care, așa cum au fost păstrate în memoria mea, au aparținut fie lui Andrei Pleșu, fie lui Mihai Șora, fie amândurora, prin prisma cărora guvernul exprima atunci o poziție foarte clară în legătură cu aceste evenimente, pe de o parte, și totodată față de slăbiciunea forțelor de ordine din 13 iunie, precum și față de ilegalitățile comise în ziua de 14 iunie, pe de altă parte.

Venirea minerilor nu a avut nicio legătură cu Guvernul, în ciuda anumitor acuzații care au apărut și care sunt binecunoscute. Dar acest comunicat îmi dă mie prilejul să spun că s-au găsit oameni care atunci erau în Guvern și care acum au venit să spună: „Da...eram și ne-am dat demisia." Ceea ce nu a fost și nu este adevărat. Am verificat și în documentele oficiale, publicate în *Monitorul Oficial al României*, cu privire la încetarea activității guvernului provizoriu și nașterea Cabinetului votat de Parlament după alegerile din mai 1990 și am avut încă o dată confirmarea că Guvernul provizoriu în totalitatea lui a funcționat și în perioada aceea urâtă a evenimentelor din 13-15 iunie. E un gest de onestitate morală și istorică acela ca oamenii să nu caute să refacă istoria după cum le convine fiindcă se pun într-o situație mult mai puțin bună decât erau atunci când avuseseră onoarea și demnitatea să procedeze așa cum au crezut de cuviință. Lucrul acesta mi-a provocat o nouă reflecție despre natura relațiilor umane în cadrul politicii, care rămân – cu unele excepții, cu atât mai luminoase – afectate de dorința de a fi parte a puterii sau cel puțin împreună cu puterea.

*

Am găsit cu ajutorul *Agerpres*-ului comunicatul, pe care eu îl pierdusem total din vedere, dat după ședința de guvern care a avut loc în după amiaza zilei de 16 iunie, adică la o zi după evenimente. Acest comunicat este foarte lămuritor, fiind adoptat în ședința guvernului în plenul său. La realizarea acestui document, au participat cu idei mai mulți miniștri, între care desigur ministrul de Interne, numit de doar două zile, Doru Viorel Ursu, el însuși un om al legii, fost judecător. Este interesant de văzut că finalul comunicatului afirmă că Guvernul se delimitează net și fără echivoc de orice acțiuni care au ieșit din cadrul legal, consecvent fiind în respectarea principiilor de

drept și instituțiilor democratice; în acest sens, Guvernul considera ca inadmisibile devastările unor sedii politice sau amenințarea cu represalii fizice adresate unor personalități. Această formulare cred că îi aparține lui Andrei Pleșu. Este foarte important pentru mine pentru că așa cum am expus pe larg în primul volum, deși întreaga procedură a acuzării pentru mineriadă, ce mi-a fost adresată, așteaptă la ora aceasta o decizie a Curții Constituționale, nu doresc să las niciun fel de îndoială, nici măcar cât o gămălie de întuneric, pe tabloul celor petrecute atunci.

Guvernul României - Comunicat de presă

În după-amiaza zilei de 16.06.1990, Guvernul a analizat și evaluat derularea evenimentelor din ultima săptămână din București.

După cum s-a putut lua la cunoștință prin intermediul televiziunii, radioului și presei scrise, Luni 11 iunie la sediul Guvernului s-a desfășurat o întâlnire cu reprezentanți ai greviștilor foamei din Piața Universității, întâlnire cu ocazia căreia s-a semnat un protocol de încetare a grevei foamei. Prezenți la discuții, unii lideri ai manifestației politice din piață s-au declarat nemulțumiți de refuzul Guvernului de a discuta pe teme ce privesc competențele Parlamentului și de conținutul protocolului care punea capăt prin bună înțelegere ocupării pieței. Ei au amenințat cu represalii și au obligat în orele următoare pe semnatarii protocolului să-și retracteze poziția, declanșând în aceeași seară suita unor presiuni asupra clădirii din Piața Victoriei și cele a televiziunii. Aceste acțiuni au accentuat starea de iritare a populației față de respectivele grupuri, cu atât mai mult cu cât în ziua de 12 iunie manifestanți conduși de aceeași lideri au pătruns în sediul televiziunii, agresându-l verbal

pe președintele acesteia și adresând un ultimatum Guvernului să demisioneze.

Luând act de această situație, Procuratura Generală a cerut Ministerului de Interne să ia măsuri corespunzătoare împotriva încălcării legalității comise de aceste grupuri.

În ziua de 13 iunie, după acțiunea legală a Poliției de restabilire a ordinii publice și legalității în zona Pieței Universității s-au produs acte de violență și barbarie asupra persoanelor, mijloacelor și instituțiilor guvernamentale. Acestea au culminat după toate regulile unei acțiuni antistatale de tip neofascist cu atacarea televiziunii și devastarea sediului acesteia, cu ocuparea, jefuirea și incendierea clădirilor inspectoratului Poliției Capitalei, Serviciului Român de Informații, Ministerului de Interne, a unor magazine.

*

Rompres - actualități interne 16 iunie 1990, ora 20:05

În ziua de 13 iunie, unitățile sanitare înregistraseră peste 100 de cazuri de răniți, 60 de internări și 5 decese, dintre care 3 morți, prin împușcare. Moartea lor nu poate fi pusă în seama forțelor de ordine întrucât acestea au acționat cu muniție de manevră. La televiziune, unul dintre muncitorii sosiți cu grupurile de sprijin din județul Prahova a fost înjunghiat în noaptea de 13 spre 14 iunie, al cincilea deces s-a datorat unui infarct miocardic petrecut la orele prânzului în Piața Universității.

Poliția și Armata, sprijinite de populație, au operat numeroase reținere ale suspecților. Numărul lor se ridică la această oră la 1.021 (915 bărbați și 106 femei) dintre aceștia 34 sunt cercetați în stare de arest. Altor 83 de persoane li s-au întocmit dosare penale în vederea trimiterii în judecată. Față de 155 de persoane au fost aplicate sancțiuni

contravenționale constând în amenzi și închisoare. Un număr de 51 de minori au fost de asemenea cercetați, 18 fiind internați în școli speciale, iar 33 fiind încredințați familiilor.

Din păcate, în zilele de 14 și 15 iunie, în procesul de restabilire a ordinii publice au apărut unele excese și molestări ale unor cetățeni fără legătură directă cu evenimentele din zilele trecute.

Guvernul se delimitează net și fără echivoc de orice acțiuni care au ieșit din cadrul legal, consecvent principiilor de drept și instituțiilor democratice. În acest sens, Guvernul consideră ca inadmisibile devastările unor sedii politice sau amenințarea cu represalii fizice adresate unor personalități.

Guvernul este hotărât să asigure prin toate măsurile adecvate libertatea exprimării politice, excepție făcând acțiunile instigatoare și propaganda extremistă de tip neofascist care este interzisă prin lege. El cere totodată factorilor de răspundere să asigure libertatea neîngrădită a funcționării instituțiilor democratice ale presei, radioului și televiziunii și își propune drept priorități promovarea către Parlament a legilor presei și audiovizualului, legi care trebuie să reflecte așezarea fermă a instituțiilor democratice în țara noastră.

În legătură cu actele de barbarie din 13 și 13 spre 14 iunie, Guvernul a dispus luarea unor măsuri concrete și hotărâte pentru anchetarea și tragerea la răspundere penală a celor vinovați. De asemenea a dispus cercetarea actelor de molestare reclamate în zilele următoare. În cel mai scurt timp, Guvernul va lua măsuri pentru întărirea și modernizarea forțelor de ordine publică care nu vor mai permite niciun fel de acțiuni și manifestări în afara cadrului legal.

În acest sens, un sprijin important, substanțial, este necesar și așteptat din partea intelectualității, a studențimii în vederea delimitării cadrului confruntărilor de idei de cel al manifestărilor de stradă, violente, pentru evitarea tuturor actelor regretabile de

felul celor petrecute în ultima săptămână.

Guvernul consideră de datoria sa să sublinieze caracterul ireversibil al întregii acțiuni pe care o întreprinde în favoarea instituirii procesului democratic în România.

V. Uluitoarea mărturie despre rolul armatei în represiunea de la Baricadă

În vara anului 2018 mă aflam pe o terasă la Constanța cu niște prieteni și s-a apropiat un domn înalt, un bărbat bine făcut, cam de aceeași vârstă cu mine, și s-a recomandat – veți vedea în continuare de ce nu pot să îi dau numele – și a spus:

„– Domnule Roman, eu am fost undeva nu departe de dumneavoastră în seara de 21 decembrie 1989."

Am recepționat intens cele auzite.

„– Unde erați? La Baricadă, nu se poate!?".

„– Eu eram unul dintre ofițerii elevi al Academiei Militare de Studii de Stat Major care am fost aduși acolo la Baricadă înainte de atacul asupra ei".

„– Ați fost acolo... știți când s-a tras asupra noastră?"

„– Da, știu tot".

La care eu nu m-am putut abține și l-am întrebat:

„– Dumneavoastră ați tras la Baricadă?".

„– Nu, domnule Roman, noi, elevii ofițeri nu am tras niciun glonte".

„– Domnule, dar știți bine ce a fost acolo...".

„– Cum să nu, știu bine ce a fost acolo, știu și când au trecut blindatele peste... și ce urgie a fost acolo...".

„– Și dumneavoastră ce îmi spuneți aici, că elevii Academiei de Înalte Studii Militare care au fost aduși acolo nu au tras asupra noastră... dar istoria

s-a scris altfel, chiar și eu de curând în primul volum de memorii am scris pe baza unor documente că au fost aduși elevii Academiei ca să lichideze Baricada la ordinul Ministrului Apărării Naționale, Generalul Vasile Milea care la rândul lui a cedat insistențelor lui Nicolae Ceaușescu".

„– Domnule Roman, poate că așa a fost, dar în momentul când am ajuns acolo am primit ordinul să nu executăm niciun fel de foc, deși eram pregătiți pentru că fusesem aduși cu alarmă, care e cel mai important exercițiu pentru noi, ni s-au dat pistoalele automate și muniția de război și ni s-a zis să fim pregătiți. În după amiaza spre seara zilei de 21 decembrie în jurul orei 20 am fost duși la Baricadă. Noi niciodată nu am tras asupra dumneavoastră."

„– Păi și cum se face că lucrul ăsta niciodată nu a ieșit la suprafață, în fața acestor acuzații care au apărut....nu s-a încercat o lămurire până acum?"

Cartea document care constituia sursa principală de informații despre momentul Baricadei se numește *Șase zile care au zguduit România,* publicată în 1992. Era scoasă sub egida Ministerului de Interne însă avea calitatea de a fi alcătuită pe baza jurnalelor de operațiuni militare din acea zi de 21 decembrie 1989.

În timp ce îi povesteam lucrul acesta mă gândeam că dacă acest colonel are dreptate, înseamnă că undeva a fost vorba de o manipulare. Am derulat din nou în memorie ce citisem în acea carte și mi-am dat seama că cei de acolo au făcut o manipulare, dar foarte subtilă; au precizat faptul că au fost aduși ofițerii elevi, că au primit ordinul de a se echipa cu muniția corespunzătoare și de a veni în dispozitivul de la Baricadă, după care a avut loc intervenția ca și cum lucrurile ar fi fost perfect legate, dar atunci în momentul când vorbeam cu acest om mi-am dat seama că ei nu au făcut afirmația directă că elevii au executat foc de armă automată. A fost un moment foarte tulburător pentru mine și atunci l-am întrebat:

„– Domnule colonel, cine a tras atunci?"

„– Păi, au fost cei de la Securitate care erau acolo când am ajuns noi și care ne-au încadrat. Ei nu ne puteau da ordine nouă să tragem pentru că noi primeam ordine doar pe linie militară. Ei au tras și noi nu am tras."

M-am întâlnit din nou cu acest om ca să vorbim mai pe îndelete și i-am spus:

„– Domnule Colonel, noi doi avem o obligație morală, de onoare de mare importanță și anume să curățăm Armata de această groaznică acuzație, eu am scris-o și am vorbit despre ea de multe ori! Am o rugăminte, scrieți dumneavoastră povestea așa cum a fost, cum ați trăit-o dumneavoastră, fără niciun fel de alte interpretări ale dumneavoastră, strict ce ați trăit. Sunteți de acord?"

Și domnul colonel a fost de acord și a scris-o și o prezint în continuare. Am promis că nu îi voi da numele. El era aproape dispus să accepte, dar m-am gândit că poate nu e bine să îi dau numele din mai multe motive de precauție, pentru că nicio precauție nu este suficientă când este vorba despre lucruri atât de grave. Nu e greu de imaginat că oameni îngrozitor de vinovați de crime, scăpați de orice consecințe până azi, să facă orice pentru ca să nu apară martori absolut credibili care să-i incrimineze după atâția ani. El mi-a spus că mai sunt încă atâția alții din seria lui, anul I și anul II, erau cu totul 400, ofițeri în diverse unități militare; el de exemplu era căpitan atunci în 1989. Mi-a spus că oricare dintre colegii lui de atunci pot confirma această povestire a sa. Apoi eu l-am întrebat așa, pentru mine:

„– Dar cei care erau studenți ai Academiei Tehnice Militare au fost aduși?"

„– Nu, ei nu au fost aduși."

„– Ce ușurare! M-am lămurit. Deci e vorba doar despre Academia Militară de Ofițeri." În acest moment, în afară de a povesti cum m-am întâlnit cu omul acesta și povestirea lui și redarea stenogramelor din carte nu îmi mai vine să adaug nimic; aș vrea pur și simplu ca

povestirea lui să fie integral adevărată și să pot spune un lucru care m-ar umple de bucurie, faptul că Armata nu a fost aceea care a omorât oamenii de la Baricadă.

Scrisoarea Colonelului: O poveste adevărată

Sunt aproape 5 zile de când a sunat telefonul fix și ca un trăsnet am auzit cuvântul „alarmă".

Am plecat cu primul tren la București, unde eram elev ofițer în anul al II-lea la „Academia de Înalte Studii Militare". În acele zile de incertitudine, datorate întâmplărilor petrecute la Timișoara, alimentate de informații puține și sporadice din surse aleatorii, au existat și unele date concrete obținute de la colegii de baștină din zona Banatului. Ei vorbeau des la telefon, mai ascultau posturi de radio, dar nicio informație n-a venit de la comandanții sau profesorii noștri. Am petrecut zile și nopți în clasă sau la cămin, chinuiți de lipsa adevărului, de neputința de a afla ceva care să ne dea siguranță sau măcar să putem intui o evoluție ulterioară a evenimentelor. Eram ofițer elev la cea mai înaltă și prestigioasă școală militară și nu puteam simți sau prevedea ce se va întâmpla în țara noastră pe care o slujeam prin jurământ. Și mai mult decât atât, aveam impresia că profesorii și comandanții noștri erau la fel ca și noi, buimaci, lipsiți de orizont și în toate aceste zile și nopți plutea ceva în aer imprevizibil, dar și oarecum lipsit de sens.

La popota elevilor, în data de 21.12.1989, la masa de prânz era liniște, prea multă liniște; se mai șușotea câte puțin dar nu venea de niciunde o rază, o undă sau o vorbă ca să lămurească ceva.

Și chiar atunci, pe fereastră, am văzut trecând pe bulevard T A B-uri în mare viteză. Văzusem la televizor mitingul întrerupt brusc, ceva mișcări în mulțimea care fusese mulți ani răbdătoare, supusă și dirijată de păpușarii comuniști, dar nu vedeam *nicio luminiță la capătul tunelului. Blindatele care treceau în viteză pe lângă*

Academia Militară erau primul semn adevărat că lucrurile capătă un dramatism istoric sau poate era începutul sfârșitului pentru regimul socialist. Conversațiile discrete între colegi au continuat după masă, la cămin și apoi la clasa unde efectuam studiul obligatoriu în fiecare zi.

Din punctul de vedere al ordinelor militare, al informațiilor venite de la profesorii sau comandanții noștri, nu se schimbase nimic, nimeni nu știa ce se întâmpla. În aceeași stare de bâjbâială, îndoială, dar cu premoniția că se vor întâmpla multe lucruri neprevăzute, am mers la masa de seară, când am și observat că orașul era mort, livid, fără circulație, ca și cum ar fi fost după o înmormântare regală.

Numai că lâncezeala asta a noastră în întunericul sordid a fost dezmorțită drastic de cuvântul „alarmă de luptă".

Ne-am trezit din somnambulism, trăind o stare de frică, de iritare și de îndoială, pentru că am luat armamentul (pistoalele mitralieră), port-încărcătoarele pline cu cartușe, muniție suplimentară, măștile de gaze, căștile și în cel mai scurt timp ne-am urcat în autobuze.

Aproape 400 de ofițeri, elevi de toate armele, împreună cu profesorii noștri, am ieșit din Academie în pustiul și bezna nopții, coborând bulevardele Bucureștiului, complet depopulate. Am ajuns în jurul orei 20:45, destul de repede, intrând pe lângă Sala Palatului, în piațeta din spatele fostului Comitet Central. Ne-am dat jos din autobuze, ne-am aliniat pe plutoane și am încercat să ne dumirim, să înțelegem ce se întâmplă. De fapt, nu vedeam decât ofițerii de securitate, îmbrăcați în pardesiuri gri închis, care mișunau în viteză, în zonă, pe lângă restaurantul „Cina" și care erau disperați și foarte doritori să-și îndeplinească misiunile. Iar noi, cei 400 de ofițeri, din care mulți erau trecuți de prima tinerețe (profesorii și comandanții erau mai în vârstă) nu știam care este rolul nostru și de ce stăm de zeci de minute în

așteptare.

Frica, suspansul, lipsa informărilor care se făceau înainte de o misiune, au fost alimentate de vacarmul ce se auzea în fața Comitetului Central al PCR, provocat de demonstranți, de tragerile în aer cu cartușe și trasoare, de fumigene, și de zgomotele surde ale nopții.

După vreo 2 ore de așteptare, în noaptea mirositoare a pulbere, în pâcla formată de fum și cenușă, primim un ordin: „la dreapta, în coloană câte unul, înainte, marș!"

Doamne, toate gândurile sumbre, toate frământările diurne și nocturne ale noastre căpătau aspecte tragice, încă necunoscute și tot nu înțelegeam ce căutam noi acolo, deși intuiam ceva. Când am ajuns pe lângă zidurile Comitetului Central, în spatele baricadei, ministrul Milea ne-a îmbărbătat, spunându-ne că nu e nicio problemă și că trebuie să ocupăm dispozitivele din spatele celor 2 tancuri ale armatei.

Asta s-a întâmplat în jurul orei 23:00, pe data 21 decembrie 1989. În fața noastră era un pluton de militari în termen ai Armatei, iar în spate era un detașament de vreo 500 de oameni ce aparținea gărzilor patriotice. Vacarmul, fumigenele, zgomotul asurzitor al cartușelor și trasoarelor trase în aer se mai potoliseră, iar ce vedeam noi dincolo de tancuri și baricadă era o perdea de fum și poate ici-colo câțiva demonstranți, de parcă îi risipise ceva. Am încercat să realizăm ce se petrece și cum este organizat dispozitivul. Pe fiecare latură a acestuia, erau coloane de militari în termen ai Securității și elevi ai școlii de la Băneasa, echipați de luptă, după care, pe ambele laturi, se aflau forțele speciale de intervenție, și către margine agenții din direcțiile speciale, îmbrăcați în pardesiuri închise la culoare, stând cu mâinile pe pistoalele din buzunare.

Liniștea de dinaintea furtunii a încetat imediat înainte de ora 24:00, când tancurile au spart baricada și au înaintat în intersecția de la Intercontinental. Au

tras cu mitraliere de pe tancuri către în față, în plan orizontal, dar înclinația acestora nu permitea cartușelor să aibă efect decât la 2000-3000 de metri, iar dovada că acestea n-au călcat manifestanții, că nu i-au omorât, este că noi, cei 400 de elevi ofițeri ai Academiei, am trecut în spatele blindatelor și n-am văzut pe nimeni omorât de tanc, împușcat sau strivit.

Până după miezul nopții n-am primit niciun ordin să tragem sau să executăm vreo misiune de luptă. După spargerea baricadei, cele 4 secții ale Academiei Militare (fiecare în jur de 100 de ofițeri cu profesori cu tot) au ocupat dispozitivul pe fiecare latură a intersecției de la Intercontinental, într-un scop pe care l-am înțeles mai târziu.

Ce a urmat a fost un adevărat dezastru, măcel sau poate mai bine zis o vânătoare foarte bine organizată. Toate forțele Ministerului de Interne au fugărit, prins și executat cu cruzime pe toți sau aproape toți demonstranții, care sub lovitura bocancilor și a paturilor de armă, a gloanțelor și bătăilor, erau târâți în camioane, dubițe sau Daciile securiștilor.

Este incredibil, să vezi camioane din care curgea apă cu sânge, unde leșurile erau aruncate, iar acestea nu plecau decât atunci când erau pline vârf! N-am înțeles cum au încăput 7-9 oameni leșinați într-o Dacie sau cum dubițele Internelor se târau pe caldarâm din cauza încărcării. Probabil că mulți manifestanți nevinovați au murit sufocați pe timpul transportului până au ajuns în arest sau în detenție. Stăteam și ne uitam toți ofițerii Academiei Militare și nu puteam face nimic și ne gândeam că tot ce auzisem despre Timișoara s-a adeverit și în București, iar incertitudinea, uimirea, nesiguranța noastră, ca oameni și mai ales ca ofițeri, creșteau cu fiecare minut. Mai mult de 3 ore am asistat la aceasta opresiune sângeroasă și nu puteam înțelege cruzimea celor care o făceau. Apoi fiecare secție a plecat în marș pe cele 4 bulevarde către exterior, secția noastră mergând spre restaurantul „Berlin". Pe tot parcursul

marșului am fost însoțiți pe o parte și pe alta de către trupele de Securitate care făceau „curățenie", trăgând cu pistoalele mitralieră în orice tufiș, în orice scară de bloc sau unde în negura nopții li se părea că există umbre sau mișcare.

Când ne-am întors de la restaurantul „Berlin" am fost opriți și staționați la magazinul „Unirea", unde am rămas până dimineață.

Foarte interesant este că după ora 3:30 pe data de 22.12.1989 au dispărut toate trupele de securitate și au apărut mașinile de curățenie, în cea mai mare parte mașini noi și de fabricație străină, care aveau perii mișcătoare și apă. Au curățat toate zonele de sângele vărsat de manifestanți acolo unde se desfășurase măcelul. Nu credeam că poate exista așa ceva! Au curățat inclusiv zonele în care toți securiștii spărseseră vitrinele pe care scriau „Jos Ceaușescu, Elena, comunismul" sau altele.

Incredibil este că spre dimineață, populația Bucureștiului, care fierbea, a ieșit foarte devreme în stradă când începuse să se lumineze și n-a văzut decât elevii ofițeri ai Academiei Militare obosiți, flămânzi, livizi din cauza nesomnului și a suferinței.

Ce mi-a dat să aud din gura trecătorilor nu pot să reproduc, dar înjurăturile, scuipatul oamenilor, cuvintele grele rostite, blestemele acestora ne-au mirat și abia atunci am înțeles ce farsă ne-au făcut și de data asta securiștii cu mai-marii lor.

Ne folosiseră ca paravan, și-au bătut joc de noi, care n-am tras niciun cartuș!

Și mai mult decât atât, n-am văzut șiruri de cadavre făcute de mitralierele de pe tanc sau de mitralierele altor soldați și ofițeri ai Ministerul Apărării Naționale.

După toate admonestările populației, după toate acele clipe de nedreptate suferite fără sa tragem vreun glonț, după ce am fost jigniți pe nedrept, am plecat către cazarma Academiei la fel de uimiți și de nedumeriți, dar cu conștiința împăcată: n-am rănit pe nimeni și nu am tras nici un cartuș.

Am luat masa de dimineață după un lung șir de nopți

nedormite, care aveau să continue pentru că după moartea ministrului Milea, toți ofițerii și soldații armatei au trecut de partea Revoluției și a revoluționarilor.

După fuga lui Ceaușescu din data de 22.12.1989 și tot după masa de prânz, pe la ora 14:30 am primit iar ordinul: „Alarmă de luptă!"

Am luat tot echipamentul, armamentul și muniția și ne-am urcat în autobuze întrebându-ne iar „Doamne, unde ne vor duce?".

De data aceasta am mers în Drumul Taberei, la Ministerul Apărării Naționale, cu misiunea de a apăra, fără să știm ce, cum, când și pe cine. Marele păcat este că după ce am intrat pe poarta Ministerului, în zona Orizont, după noi, pe înserat, au venit autobuzele cu studenții de la Academia Tehnică și la lăsarea întunericului, nenorociții fideli lui Ceaușescu au omorât câțiva copii nevinovați.

Pentru toți cei care și-au pierdut viața de la începutul și până la sfârșitul Revoluției au fost găsiți câțiva vinovați, prea puțini sau cine nu trebuie și ca o întrebare retorică pentru finalul povestirii adevărate: de ce procurorii nu au citit declarațiile ofițerilor, soldaților care au făcut și scheme cu locurile de unde s-a tras și au scris explicit ce s-a întâmplat în fiecare împrejurare?!

Și pentru final vă informez că pe data de 26 decembrie a avut loc o ședință foarte importantă în aula Ministerului Apărării Naționale, prezidată de Ion Iliescu, ședință despre care nimeni nu știe nimic.

Poveștile adevărate trebuie să apară, chiar dacă acum este cam târziu.

Măcar atât faceți oameni buni din Armată și din afara ei, în memoria tinerilor minunați care ne-au adus libertatea, scăpându-ne de ciuma socialistă.

La câteva luni după ce am primit această formidabilă mărturie, am putut, grație lui Teodor Brateș, să o coroborez cu alte două documente cu totul excepționale. Întâi, declarația dată de generalul Iulian Vlad la 29 ianuarie 1990 în fața procurorilor militari cu privire la teroriștii din zilele de 22-25 decembrie 1989.

Este o declarație olografă, un text scris foarte îngrijit pe 10 pagini. Redau aici ceea ce constituie esența răspunsului său: *„Analizând modul în care au început și s-au desfășurat acțiunile teroriste în Capitală, pe baza acelor date și informații ce le-am avut la dispoziție, consider că acestea ar fi putut fi executate de: Elementele din Direcția a V-a, USLA; CTS și din alte unități de Securitate, inclusiv speciale."*

Generalul Ioan Dan, autorul cărții *„Teroriștii în '89"* și șef al Procuraturilor Militare în aprilie 1990 când găsește această declarație, apreciază că Iulian Vlad avea o mare capacitate de analiză și sinteză, o expunere extrem de clară și sistematică a tuturor posibilităților, rod al propriilor sale reflecții. Deci, Iulian Vlad nu pune la îndoială că au avut loc **„acțiuni teroriste"** și infirmă drastic toate alegațiile referitoare la faptul că am avea de-a face cu „un fenomen inventat". El acordă maximă „prioritate" Securității în organizarea și executarea acțiunilor. În noaptea de 21 spre 22 decembrie 1989 oameni ai Securității, prezenți în mare număr în Piața Universității, aveau încă și mai multe motive, profesionale dar și personale, de a fi în prima linie a înăbușirii Baricadei prin sânge, așa cum se afirmă în mărturia dată acum de elevul ofițer. Al doilea document confirmă această acțiune. Este vorba de **planurile de dispunere și manevră a forțelor în zona universității în noaptea de 21/22.12.1989** ce se află în arhiva Senatului României, pe care le reproduc aici.

*

În fierbințeala aceea din ianuarie, februarie, martie 1990, strigătul repetat în fiecare demonstrație publică, *cine a tras în noi după 21-22*, era de fapt legat și nu avea cum să fie altfel de morții și victimele de la Baricadă. Ministrul Apărării devenise din februarie Victor Stănculescu, după episodul greșit și dăunător cu generalul Militaru. Una dintre ideile lui Stănculescu, sau poate modalitatea prin care a gândit că ar putea

stinge discuția referitoare la ce se întâmplase efectiv, a fost să meargă într-un poligon și, cu observatorii civili, să folosească mitraliera de pe tanc țintind în niște manechine umplute cu un material de o consistență asemănătoare cu cea a corpului uman. A arătat că la impactul cu un asemenea glonț, efectul este devastator. Nu știu câtă valoare obiectivă are un asemenea test, însă a încercat să dovedească prin aceasta că nu militarii Armatei ar fi tras. Ori colonelul, elev ofițer atunci, care era acolo, afirmă că într-adevăr elevii ofițeri nu au tras împotriva baricadei de la Inter, dar mitralierele de pe tancuri ar fi executat foc la spargerea Baricadei, și nu direct împotriva oamenilor. Unde s-au dus gloanțele nu știm, însă aici rămâne un loc de îndoială...

VI. Dincolo de invadarea Cehoslovaciei în august 1968: povestea unei prietenii

Acum câteva zile, 22 august, s-au împlinit 50 de ani de la momentul în care a fost invadată Cehoslovacia de către trupele Uniunii Sovietice și ale Poloniei, Ungariei și Bulgariei, din cadrul Pactului de la Varșovia, cu excepția României. La acel moment, după cum am povestit în cartea mea, *Libertatea ca datorie*, venisem din Franța, fusesem în vizită la un prieten de-al tatălui meu Paul Richard, un camarad francez din timpul Războiului Civil din Spania (1936-1939). Am mers în Franța la invitația lui, prilej cu care am avut marea șansă de a vedea pe viu nu doar măreția Franței, ci și democrația la lucru fiindcă eram exact după momentul Mai '68 de mare efervescență pentru societatea franceză modernă considerat și astăzi un punct de cotitură pentru reașezarea moravurilor societății și a evoluției politice a acestei țări și în fond a întregii lumi occidentale. Zilele trecute citeam în câteva dintre cele mai importante publicații americane evaluări ale impactului puternic și benefic al acelui Mai '68 din Franța. La întoarcere, imediat ce am auzit că este un miting în Piața Revoluției de astăzi, în legătură cu invadarea Cehoslovaciei, m-am alăturat absolut spontan. Participam cu convingere, fără să-mi pot imagina măcar o secundă că peste 31 de ani, voi fi tot acolo într-o poziție opusă celei în care eram atunci, adică nu în favoarea, ci împotriva lui Ceaușescu. Cei din piață au aprobat și au fost entuziaști la discursul

lui Ceaușescu în care el condamna categoric invadarea Cehoslovaciei de către Uniunea Sovietică și țările „frățești", susținând pasionat dreptul fiecărei țări de a-și decide soarta, lucru care la vreme aceea părea de neimaginat. Povestirea mea are cu totul altă intenție însă. Am dat de curând peste... o stenogramă legată de acel moment, a unei ședințe a Biroului Politic al Partidului Comunist din ziua de 22 august, în care Ceaușescu spune, referindu-se la situația din Cehoslovacia, că *noi trebuie să avem încredere în oamenii care conduc acum Partidul Comunist Cehoslovac, ei poate că au greșit în ceva... dar știu ei ce au de făcut, să nu uităm că sunt tovarășii noștri care au luptat în Spania.*

Când am citit această stenogramă, am rămas pur și simplu blocat. Abia acum am înțeles ce voia să transmită Ceaușescu, reluând firul povestirilor tatei. Aceasta e o mărturie care este important să existe. În acele zile din august 1968 când conducătorul URSS, Leonid Brejnev amenința cu invazia Cehoslovaciei, tata și mama se aflau la Karlovy Vary. Făceau, aproape în fiecare an, o cură balneară acolo. Adevăratul inspirator al Primăverii de la Praga a fost bunul lui camarad din Spania, care se numea František Kriegel și care fusese, ca și el, voluntar în Brigăzile Internaționale. Kriegel era un om cu o mare viziune și forță intelectuală și politică. Despre el s-a vorbit mai puțin în momentul 1989, fiindcă nu mai trăia când s-a inițiat Carta celor 77. Cert este că în momentul august 1968, Partidul Comunist Cehoslovac era condus de Alexander Dubček, care era omul compromisului între aripa radicală, reformistă, și cea mai ortodoxă. Avea de fapt un caracter slab, lucrul apărut natural odată cu ezitările lui politice. Nici nu a fost hotărât în a afirma ce hotărâseră ei, nici nu a găsit o modalitate de compromis, dacă era posibil. Fiind acolo, tata s-a întâlnit cu bunul lui prieten, Kriegel, care i-a zis:

„– După cum se desfășoară lucrurile, eu cred că Uniunea Sovietică va invada Cehoslovacia."

Tatei nu-i venea să creadă; el își imagina că după Ungaria 1956 și invazia de atunci a trupelor sovietice, nu s-ar mai repeta situația în Cehoslovacia. Ceaușescu afirmase deja că nu participă la niciun fel de asemenea intervenții. Atunci, Kriegel i-a spus:

„– Valtere, în situația aceasta, România va intra într-un moment foarte delicat pentru că nu puteți conta pe lumea occidentală; ei au o înțelegere și un echilibru atins ca urmare a Războiului Rece, vă trebuie neapărat un sprijin diplomatic puternic. Eu vă sfătuiesc să luați legătura cu China. Oricum, voi aveți legături foarte bune cu ei, cred că v-ar sprijini."

Din stenograma lui Ceaușescu cred că asta reiese, faptul că tata i-a transmis că cei care conduc de fapt Cehoslovacia sunt foști voluntari din Războiul Civil din Spania, cum era František Kriegel, dându-i această foarte importantă informație ca să trimită urgent o misiune în China. Într-adevăr, în momentul invaziei, China a reacționat foarte sever cu un comunicat care a avut un rol important. Nu cred că sovieticii ar fi invadat România, nu există elemente suficiente pentru aceasta, dar nici nu era exclusă o asemenea posibilitate. Acum câțiva ani am fost într-o vizită oficială în Cehia, ca senator. Am întrebat dacă se mai știe în opinia publică cehă despre memoria și figura lui František Kriegel, și am rugat să merg la cimitirul în care este înmormântat, din dorința de a duce niște flori în semn de autentică prețuire ca român și în virtutea marii prietenii pe care i-a purtat-o tatălui meu. Mi s-a spus că a fost un om foarte apreciat și că amintirea lui a rămas vie în istoria Cehiei. M-au dus, de altfel, la cimitirul în care era îngropat, un ansamblu funerar care m-a surprins prin eleganța lui. Nimic nu era excesiv, nu existau construcții mortuare... totul era făcut pe mai multe nivele, cu multă verdeață, morminte foarte mici și spații unde puteai să pui flori și să te reculegi. Mi-a creat un sentiment foarte bun gestul de reculegere de la mormântul său, nu numai pentru că mi-am îndeplinit o datorie de conștiință față

de tatăl meu, dar și față de acel om care în timpuri tulburi s-a gândit la soarta României.

În septembrie 2018, fiind în Franța, am găsit în revista ***Courrier International***, o publicație de top, foarte apreciată pentru acuratețea analizei politice asupra evenimentelor internaționale, un articol despre marea adunare de la București din 22 august 1968 când Ceaușescu a afirmat categoric independența României. Spre marea mea surpriză plăcută, în perfectă concordanță cu ceea ce am povestit, apare o fotografie. În acest articol, apare pentru oară prima și singura dată într-o fotografie oficială, tatăl meu alături de Ceaușescu pe celebrul balcon de la care urma să spun și eu câteva fraze unei mulțimi entuziaste, 31 de ani mai târziu, în 22 decembrie 1989. Aflat, cum spuneam, în piață, însă departe de tribună, nu puteam bănui că se află acolo tatăl meu. Nu au mai fost ocazii similare, nu i s-a mai oferit un asemenea moment pentru punerea în valoare la tribună, unde erau numai șefii politici ai momentului. Se afla acolo pentru că, de fapt, tata îl convinsese pe Ceaușescu în legătură cu ce are de făcut România confruntată cu pericolul sovietic. Mi-a făcut mare plăcere și mi s-a încălzit inima să citesc articolul.

VII. Raportor special al Adunării Parlamentare NATO

După toate momentele foarte complicate pe care le-au trăit toți liderii occidentali în contextul Puciului de la Moscova din august 1991 și apoi cu destrămarea Uniunii Sovietice, eram o figură cunoscută, nu doar ca fost Prim-Ministru al României, ci și ca om politic care a avut o atitudine foarte clară și fermă în momentul Puciului de la Moscova, episod pe care l-am povestit și se află în primul volum. Spre exemplu, în momentul mineriadei care a dus la înlăturarea atât de mizerabilă a guvernului Roman, s-au pronunțat categoric și au condamnat-o fără echivoc mulți lideri occidentali; am pomenit despre Helmuth Kohl, Manfred Wörner, care era Secretar General al NATO și cu care am păstrat o relație foarte bună, Felipe Gonzalez, François Mitterand,mulți prieteni francezi și foarte mulți ziariști, în special ziariștii cu vechi state de serviciu, care văzuseră multe la viața lor. Răsfoind agenda mea de întâlniri, văd că în ianuarie 1992, de exemplu, m-a sunat la telefon Manfred Wörner personal, ca să mă încurajeze și să mă asigure că vom continua colaborarea. În 1992 eu nu mai eram parlamentar; am povestit cum eu și colegii mei, într-un mod pe care îl pot numi manipulator, fuseserăm eliminați imediat după formarea Parlamentului; aceea a fost prima grijă și a fost propunerea lui Dan Marțian ca membrii guvernului să nu mai poată fi în Parlament. De ce? Mai în toate țările nu e așa, dar el a invocat contrariul

și a zis că e mai bine în felul acesta, sigur argumente ce țin de practica comunistă: orice îți servește e bun, când nu îți mai servește nu mai e bun și l-ai aruncat la gunoi, e simplu. Și într-adevăr, în 1992, când nu mai eram parlamentar am fost invitat să particip și să țin o conferință la Adunarea NATO care a avut loc la Banf în Canada; e o stațiune montană, era luna mai, un peisaj uriaș, o țară imensă; iar un lucru pe care nu pot să mi-l explic, în țările foarte mari peisajul este foarte mare, mult mai larg față de țările mici cum e România care are un peisaj care mie mi se pare mai intim așa cum e. În Canada, Statele Unite, China sau Rusia, ai senzația acestei uriașe răsuflări a naturii. M-a invitat să țin un discurs acolo în fața Adunării NATO.

În ziua în care am ținut discursul a nins foarte puternic, ziceam că ninge ca în ianuarie, dar era 15 mai! După alegerile din 1992, sigur că am ajuns parlamentar și, conform cu Regulamentul, se negociau posturile din fiecare cameră – Camera Deputaților și Senat. Adică, președinții celor două camere, vicepreședinții, secretarii și chestorii, președinții comisiilor și celelalte funcții. Președintele Senatului revenea normal celor care au câștigat adică FDSN, prin Ovidiu Gherman. Nu a mai fost Alexandru Bârlădeanu; Iliescu a vrut să arate o schimbare. Desigur, Ovidiu Gherman era profesor de fizică, un om cumsecade, dar care urma exact linia pe care i-o impunea Ion Iliescu. La Camera Deputaților a fost adus Adrian Năstase, ceea ce sigur schimba mult imaginea anterioară cu Dan Marțian. Când colegii mei au negociat în Biroul Permanent, eu nu am intrat acolo, nici nu îmi doream asta, cred că a intrat Victor Babiuc și el a reușit un lucru foarte important pentru partidul nostru, adică să obțină funcția de președinte al Comisiei de Apărare, Ordine Publică și Siguranță Națională din Camera Deputaților care mi-a revenit mie.

În momentul în care greii FDSN-ului, în frunte cu Vasile Văcaru și alții, au constatat că despre asta era vorba, au fost dispuși la orice fel de compromis,

numai să nu fie Roman la Comisia de Apărare. În capul lor funcția aceea era mult prea importantă, deși nu era chiar așa. Sigur că noi nu am mai cedat și eu am rămas președintele Comisiei de Apărare din Camera Deputaților. Când s-au format delegațiile permanente - delegații pentru diferite instituții parlamentare din Europa și din lume pentru care România trebuie să prezinte candidați care devin membrii ai acestor adunări parlamentare - eu am optat, cum era și firesc, pentru Adunarea NATO, și aici chiar nu au putut să împiedice acest lucru; știau, probabil, și faptul că eram agreat în cercurile NATO. În acest mod, am devenit membru al delegației Parlamentului României pentru Adunarea NATO. Asta s-a întâmplat practic la sfârșitul anului 1992. Am participat la prima ședință în calitate de membru a Adunării NATO la Berlin în 1993, unde am întâlnit oameni foarte interesanți, și s-a stabilit ca începând cu toamna în care se vor reînnoi, prin efectul alegerilor, cea mai mare parte a membrilor, să se discute și funcțiile din cadrul Adunării. Funcțiile erau președinte, vicepreședinți, raportori generali și raportori speciali. Întâlnirea a avut loc în octombrie 1993 la Copenhaga. La timpul acela eram țară invitată, pentru că nu făceam parte din NATO. A fost un lucru corect și elegant din partea lor ca toți cei care veneau din fostele țări socialiste, ca și reprezentanți ai Parlamentelor lor, să fim invitați pe spezele Adunării NATO; noi nu plăteam nimic, transportul și toate celelalte categorii de cheltuieli erau deja plătite de ei, ceea ce era totuși un lucru admirabil. Pentru noi ar fi însemnat cheltuieli destul de mari. La Copenhaga, s-a discutat despre cine să ocupe funcțiile respective și un parlamentar, eu țin minte că era canadian, când a fost vorba despre una dintre cele mai delicate funcții, adică raportor special pentru extinderea NATO, care era problema fundamentală pentru noi toți, a zis:

„– Uitați, eu îl propun pe fostul Premier al României, Petre Roman." Delegația americană imediat

a spus că da, este de acord cu propunerea, și altcineva a spus: „– Da, dar ei vin dintr-o țară care nu este membră NATO." Cert este că s-a supus la vot și fără niciun vot împotrivă, poate cu o abținere sau două, am devenit raportor special NATO pentru extinderea Alianței.

Ion Rațiu, care era și el în delegația noastră, țin minte că a fost supărat, căci își dorea postul și considera că el este mai în măsură decât mine potrivit pentru acest post. Eu am fost singurul dintr-o țară fost socialistă care a devenit raportor special. Pe loc, atunci, m-am bucurat foarte mult, dar nu m-am gândit că poate avea un impact prea mare; când acolo, când am ajuns în țară, se discuta doar despre asta. Domnule, Petre Roman a ajuns mare la NATO, să vedeți ce vă face, vă termină! Eu eram în opoziție până la urmă. Ion Cristoiu, care era atunci la *Evenimentul Zilei*, un ziar care scotea sute de mii de exemplare, a scris într-un editorial despre ceea ce voi avea eu la dispoziție. În realitate, eu nu aveam nimic la dispoziție ca raportor special, nici măcar un staff. Trebuia să lucrez singur. El a scris totuși că Patrulaterul Roșu are o problemă mare prin faptul că Petre Roman a ajuns raportor special. Cert este că după această bucurie fără îndoială, urma să scriu raportul privind extinderea NATO; pe măsură ce se apropia data ședinței, care a fost peste nici șase luni, când eu trebuia să prezint Raportul, aveam obligația de a trimite documentul cu o lună înainte pentru a fi discutat și abia apoi publicat. Am constatat un lucru pe care îl văzusem și în alte ședințe, și anume că mulți occidentali spuneau că NATO trebuie desființat, că nu mai are sens; alții spuneau că nu poate fi vorba de o extindere, căci noi, adică occidentalii, ne-am luptat să construim NATO, am asigurat această forță care a oprit Pactul de la Varșovia, și astfel nu poate fi vorba de nicio extindere, noi suntem ceea ce suntem. Mai mult, azi avem o bună cooperare cu Rusia pe care nu o privim ca pe un dușman. Bineînțeles, era și presiunea țărilor din Est, îndeosebi a țărilor baltice, a Poloniei și a Ungariei, pentru o extindere categorică spre Est. A fost

destul de greu să alcătuiesc acest prim raport, care se constituia într-o manieră neobișnuită pentru noi. Nu era un raport cursiv, cu câteva capitole, ci cuprindea o serie de propoziții mari, fiecare paragraf trebuia să aibă o valoare de sine-stătătoare; așa se scriau rapoartele, și bănuiesc că și astăzi se scriu tot așa, pentru că Adunarea NATO, care nu mai are importanța de atunci, există și astăzi.

Eram oarecum blocat de confruntarea dintre ce gândeau mulți occidentali și presiunea celor din Est. În cele din urmă am propus o formulă de compromis: *Noi, statele din fostul Pact de la Varșovia, dorim să ne integrăm în NATO nu împotriva Rusiei ci pentru noi.* Am scris acest raport și când a fost prezentat, ca de obicei avea loc o dezbatere, și un deputat britanic laburist a spus că raportul este excesiv de părtinitor în favoarea extinderii și că raportorul trebuie să țină în mai mare măsură de opinia destul de largă care spune că NATO nici nu mai are sens acum, că Pactul de la Varșovia s-a desființat și Uniunea Sovietică nici nu mai există. Reprezentanții Statelor Unite au aprobat raportul fără nicio rezervă, ceea ce era foarte important; un vechi parlamentar conservator britanic mi-a spus:

„– Domnule Roman, vă felicit, dar aș vrea să vă spun ceva din experiența mea și anume că va dura foarte mult timp, poate chiar 10 sau 15 ani să se întâmple ce ați scris dumneavoastră acolo."

În total, am scris din 1993 până în 1996, vreo șapte sau opt rapoarte după care, după ce am continuat ca senator ales în 2000, tot eu am cerut să revin raportor special, nu altă funcție. Am revenit pe funcția de raportor special și am mai scris vreo șase rapoarte. A fost o „trudă"care mi-a făcut mare plăcere. Avea un scop fundamental și anume ca România să nu cumva să iasă din cărți, să fie acolo ceva scris, net și clar, apoi, să sesizez bine contextul în care se produceau toate aceste transformări în plan internațional. Și era și un exercițiu intelectual destul de interesant, pentru că rapoartele

erau scrise într-un stil personal. Această sintagmă, pe care încă o mai aud uneori în România, *Roman raportor NATO* a fost un episod de substanță din viața mea.

*

Mă aflam la 15 august 1992, de Sfânta Maria, la Mănăstirea Nicula, cea mai mare adunare a credincioșilor din România, poate una dintre cele mai mari din toată zona creștină; e lângă Cluj-Napoca. Mai fusesem acolo cu câțiva ani înainte de Revoluție; am vrut să văd cum se aduna lumea, deși condițiile nu erau deloc favorabile. Am decis să mă duc la Mănăstirea Nicula fiind și anul electoral, de ce să nu o spun, dar și pentru că toți colegii din Ardeal îmi spuneau că trebuie să merg, *să vedeți, că merită*. Când am ajuns acolo, am mers o bună bucată pe jos, așa cum se merge, și am ajuns cu puțin timp înainte să înceapă Liturghia de Sfânta Maria, condusă de Episcopul Bartolomeu pe care atunci l-am și cunoscut. Era amenajată o tribună și apoi era amenajat locul Liturghiei unde se desfășura tot ritualul. Cu puțin timp înainte să intru mi-a spus cineva:

„– Domnule Roman, este enorm de multă lume aici."

„– Păi câți să și fie?"

„– Tot dealul și toată valea sunt pline!".

Am intrat și am rămas cu gura căscată, erau poate 150 de mii de oameni. Când am pășit acolo, am primit așa un suflu admirativ; unii oameni au început să aplaude, ceea ce nu era tocmai potrivit, alții să zică „Doamne ajută, domnul Roman este cu noi." A fost un val așa de mare simpatie, iar cât am stat la Liturghie, care a durat totuși cam două ore și jumătate, tot timpul oamenii îmi făceau semne de simpatie din toate colțurile acelei adunări, dar nici asta nu m-a trezit ca să ies din decizia de a nu candida la funcția de președinte. A fost totuși un episod frumos.

VIII. Chipurile umanității: vizita în Republica Sud-Africană

La puțin timp după alegerile din 1992, s-a format opoziția, adică CDR care includea PNȚCD, PNL, PSD (Sergiu Cunescu), UDMR și viitorul PD, care se numea atunci încă FSN. Această alianță strategică a funcționat, preponderent, eficient, în primul rând datorită înțelepciunii politice a Seniorului Coposu și a relației amicale pe care am reușit să o dezvolt cu dânsul. În general, Statele Unite ale Americii și lumea occidentală ne sprijineau. Ca să dau un exemplu, România se lupta să redobândească clauza națiunii celei mai favorizate acordată de Statele Unite ale Americii, ceea ce ar fi ajutat enorm nu numai în schimburile reciproce, ci și cu alte state prin efectul propagat, inclusiv cel de imagine. Congresul american avea un principiu – dacă cineva rupe cu de la sine putere această clauză, nu o mai primește înapoi. Nu era scris nicăieri, dar așa se făcea, ori noi exact asta am făcut prin Ceaușescu. Repetam de atâtea ori, în timpurile acelea, mâhnit, și cu sentimentul unei revolte morale: „– Domnule, pe mine mă puneți lângă Ceaușescu?" Răspunsul la o astfel de rezistență era similar celui dat de Felipe Gonzalez, amintit în primul volum de memorii: „– Nu sunteți aceeași țară? Tu ce ești? Prim-ministru? Atunci rezolvă problema." Până la urmă am avut o idee și le-am zis, în încercarea de a ne recupera statutul:

„– Hai să le coasem iarba de sub picioarele acestui Patrulater Roșu. Propun să facem noi, opoziția, o scrisoare către Congresul american, în care să cerem restabilirea clauzei națiunii celei mai favorizate pentru România. Ajutăm țara așa, nu interesează că ei sunt cei care guvernează acum."

Am făcut scrisoarea și... minune! Congresul american a restabilit clauza națiunii celei mai favorizate României. Meleșcanu, care era ministrul Afacerilor Externe, a fost obligat să asume, în numele guvernului un merit care nu îi aparținea. Noi nu aveam atunci prea multe mijloace de a ne exprima; aveam ziare, dar televiziunile erau foarte puține. Dintre acestea, televiziunile private, care tocmai ce se nășteau, erau slabe dar pentru multă lume informată a fost limpede că noi am făcut gestul patriotic prin care am reușit recuperarea acestui statut. Eram adesea invitat alături de colegii mei în diferite instanțe, seminarii, întâlniri sau vizite internaționale. Primisem, în acest context, o invitație seducătoare, semnată de unul dintre susținătorii noștri, și în special al Partidului Democrat, anume, Ambasadorul Republicii Sud Africane, un om absolut remarcabil. Îl țin minte și acum foarte bine. El mi-a zis că a obținut invitația să fac o vizită în Africa de Sud mai multe zile, inclusiv cu familia. Deplasarea mea urma să se întâmple într-un moment oportun, căci tocmai ce ajunsese Președinte Nelson Mandela. Astfel, momentul, șansa și contextul erau formidabile. Ca Prim-Ministru, am primit în vizită pe ministrul afacerilor externe Pik Botha, o mare figură politică și, în fond, un om convertit sincer la democrație alături de Frederik de Klerk, moment în care România nu avea încă relații diplomatice cu Africa de Sud. Asta se întâmpla în 1990 și el mi-a transmis că vine cu un mesaj care înseamnă încetarea apartheidului și deschiderea către democrație veritabilă.

Acum se plănuia deplasarea mea. Nu mi s-a promis că pot să îl întâlnesc pe Nelson Mandela și nici nu am

insistat pentru gândindu-mă că dată fiind proaspăta sa învestire, trebuia să aibă o agendă extrem de concentrată. Era clar că absolut toate sectoarele și punctele societății civile de culoare, adică majoritatea populației de acolo, voiau să se întâlnească cu el. Nu era numai eroul lor și conducătorul atât de îndelung așteptat; fiecare avea niște idei în legătură cu ceea ce dorește și ce ar trebui să se facă pentru cei pe care îi reprezintă. Însă ambasadorul mi-a spus că am o întâlnire cu ministrul Apărării care a devenit, mai târziu, președintele Republicii Sud-africane; îl chema Thabo Mbeki. Era numărul doi în stat. Totuși, în memoria mea, cea mai interesantă întâlnire a fost cu fostul ministrul al Justiției, Kobie Coetsee. El fusese însărcinat cu alcătuirea regulamentului celebrei și de cea mai mare importanță Comisie de Reconciliere pe care atât de mult și-o dorise Mandela. Am avut o cină cu el, care a durat aproape trei ore. Întâlnirea mi-a făcut o plăcere extraordinară. Eu îi puneam întrebări și el îmi povestea pe larg ce provocare formidabilă era ca venind din partea albă să le arăți acelora care fuseseră atâta timp și atât de urât oprimați, că ești de partea lor și că îi înțelegi, cu o condiție, ca toată lumea să respecte legea și Constituția, toată lumea să respecte drepturile fiecăruia. Prin mentalitatea și eforturile sale diplomatice, Coetsee era un om foarte respectat în Africa de Sud astfel că a fost ales Președinte al Senatului de către o mare majoritate ANC adică partidul cetățenilor negri.

În cadrul vizitei mele, mi s-a oferit un safari și am văzut lei, girafe, antilope, animale splendide, într-un cadru natural cum rar îți este dat să vezi. Am vizitat Cape Town iar apoi, într-o suburbie a Johannesburgului, o zonă locuită numai de negrii în conformitate cu politica de apartheid. Am văzut clar ce fusese iadul din viața negrilor, deși cei cu care am vorbit acolo erau oameni cu un nivel de pregătire destul de înalt, vorbeau foarte clar și coerent; erau oameni cu școală, în special în rândul femeilor. Era o imagine urâtă atașată acelui loc, adică într-o țară atât de bogată, negrii trăiau aproape ca în

Africa tribală, în condiții foarte grele; închipuiți-vă felul în care casele erau construite din cartoane. Cu toate acestea, a fost o experiență memorabilă. A fost șansa mea de a face o călătorie în istoria umanității, a momentelor ei de reabilitare morală după episoade de ură, negare și pseudo-toleranță. Aici, istoria civilizației se scria din reabilitări succesive, din recompunerea morală și afectivă a celor care aveau puterea de a zâmbi în continuare și de a căuta oamenii potriviți pentru libertatea lor.

IX. Două biserici, un singur destin

Eram după episodul extrem de periculos de la Târgu Mureș din 1990, spre sfârșit de martie, când am făcut o vizită ca Prim-Ministru la Cluj-Napoca, însoțit de bunul meu prieten Ion Aurel Stoica, Vice Prim-Ministru al guvernului. El era un om al locului, chemat de mine de la Cluj în decembrie 1989, la sugestia marelui meu prieten Mihai Drăgănescu. Întotdeauna bine primit între clujeni. Tensiunile româno-maghiare interetnice erau un subiect puternic dezbătut și acolo, mai ales în perimetrul Universității Babeș-Bolyai, pentru că minoritatea maghiară dorea să despartă instituția în două universități autonome, în funcție de cele două comunități, cea maghiară, respectiv cea română, ceea ce,cred și astăzi, ar fi fost un lucru rău. În final Universitatea Babeș-Bolyai a rezistat și încă a făcut-o foarte bine; acest fapt îl datorăm în bună măsură lui Andrei Marga.

Dar atunci se declanșase o tensiune acută între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Greco-Catolică, recunoscută din nou de statul român printr-unul din primele decrete ale CFSN, din 30 decembrie 1989, dedicat restabilirii drepturilor acesteia, care în perioada comunistă fusese interzisă în totalitate, în timp ce confesiunea Romano-Catolică fusese tolerată, iar Biserica Ortodoxă Română recunoscută cu toate restricțiile și limitele despre care deja știm.

Am avut o întâlnire la Prefectura din Cluj-Napoca pe această chestiune. Din partea Bisericii Ortodoxe

Române au participat Înalt Preasfinția Sa, Arhiepiscopul Vadului, Clujului și Feleacului, Teofil Herineanu și Episcopul Vicar Iustinian Chira, iar din partea Greco-Catolică Episcopul Alexandru Todea, ulterior devenit Cardinal, noul episcop de la Cluj și Gherla, George Guțiu, Vicarul General Tertulian Langa și profesorul de drept canonic Florea de la Universitatea de Teologie Ortodoxă. Eu trebuia să pot realiza un echilibru între, pe de o parte, cererile Bisericii Greco-Catolice de reintrare în posesia sa a tuturor clădirilor bisericilor greco-catolice, a întregului patrimoniu, și pe de altă parte Biserica Ortodoxă Română care se opunea foarte ferm, apelând la principiul suveranității voinței și drepturilor credincioșilor care deveniseră ortodocși și în mare parte nu își puneau problema să revină la Biserica unită cu Roma. Am avut norocul că Teofil Herineanu era un om foarte înțelept, atent și cumpănit, iar de partea greco-catolicilor, figura luminoasă a lui Alexandru Todea pe care mi-o amintesc bine, ca fiind chipul impunător al feței bisericești și sufletul blajin al unui înaintemergător al credincioșilor. Când am intrat în sală și ne-am salutat mi-a spus foarte calm: „Aveți recunoștința noastră pentru Revoluție." Vicarul General Tertulian Langa era absolut intratabil, foarte dur, el repeta tot timpul să se facă dreptate. Sigur că trebuia să se facă dreptate. Biserica Ortodoxă Română repeta că în ceea ce privește lăcașurile de cult cei care pot să hotărască sunt credincioșii. A fost o întâlnire până la urmă bună, pentru că am putut să depășim starea de tensiune cu adevărat periculoasă care exista la acel moment. Pot spune că atunci a luat naștere o politică înțeleaptă în ceea ce privește relația dintre Stat și culte; sigur că aceeași poziție o avea și Ion Iliescu, Președinte la acea vreme. În orice caz, atitudinea Arhiepiscopului Teofil Herineanu, care era corectă dar fermă, și ideea că credincioșii hotărăsc, a fost foarte importantă pentru tot cea a urmat, dat fiind faptul că Biserica Greco-Catolică venea cu statutul incontestabil de mare victimă a regimului comunist, având o susținere formidabilă din partea Vaticanului și în primul rând din partea Papei Ioan Paul al Doilea, care l-a numit Cardinal pe Alexandru Todea chiar la scurt timp după aceea, prin iunie 1991.

Și vreau să povestesc o întâmplare simpatică legată de momentul în care Episcopul Alexandru Todea a fost numit Cardinal. Numirea s-a petrecut, desigur, la Vatican și apoi a urmat după cum era și firesc ceremonia la Catedrala Sfântul Iosif. Despre această ceremonie mi-a reamintit Victor Opaschi, cu talentul său într-ale diplomației și ale legării punților de consens, (el era deja consilierul lui Iliescu pe tema asta și era, în același timp și consilierul meu). În ziua respectivă Iliescu trebuia să participe oficial la oficierea de la catedrală. Ceremonia urma să înceapă. Eu eram la mine în cabinet, la guvern ocupat cu tot felul de alte treburi. Năvălește- la propriu- în birou Victor Opaschi și spune: „– Domnule Prim-Ministru, domnul Președinte este bolnav, incapabil să iasă din casă și e o nenorocire dacă la această ceremonie nu vine nimeni din conducerea statului...cum se va interpreta? Peste tot, nu numai în România ci în toată lumea." În momentul ăla m-am uitat la mine și văd că eram îmbrăcat în blugi și în pulover și îi zic: „– Măi Victore, tu nu te uiți la mine?"

„Domnule prim-ministru, acum mergem la dumneavoastră acasă și vă îmbrăcați. Mai avem două zeci de minute." Eu am înțeles totuși ce s-ar fi întâmplat dacă nu aș fi participat.... Am mers așa într-o fugă nebună până acasă, m-am schimbat și am ajuns la Catedrala Sfântul Iosif cu două minute înainte să înceapă la ei ceremonia. Punctualitatea era foarte strictă pentru acel moment excepțional...și în felul acesta s-a salvat o situație care părea disperată și lucrurile a fost cum se cuvenea în final.

Ca o completare la episodul povestit anterior despre avatarurile la care a fost supus Patriarhul Teoctist imediat după Revoluție, trebuie să spun că în

acea întâlnire pe care am avut-o când el îmi cerea sfatul dacă să abandoneze sau nu misiunea sa, și eu i-am spus categoric să nu o facă, i-am sugerat să îl propună spre numire ca Mitropolit al Moldovei pe Daniel, întors în țară după obținerea cu deosebit succes a titlului de Doctor în Teologie la Universitatea din Lausanne. S-a întâmplat mai târziu; primul pas a fost că l-a numit Episcop Vicar la Timișoara și apoi, la 1 iulie 1990, l-a propus ca Mitropolit al Moldovei. Acest episod nu vreau să se încheie înainte să amintesc că în premieră absolută s-a întâmplat un lucru neobișnuit pe 22 iulie 1990, ora 11:00, de ziua mea aniversară, care coincide cu cea a Patriarhului Daniel. Am fost invitat, lucru absolut neobișnuit, să particip la ședința Sinodului, care a durat cam două ore; au fost prezentate multe doleanțe ale înalților prelați de acolo. Atunci, nu eu, ci Victor Opaschi, omul care astăzi este Secretar de Stat la Culte și care are o deosebit de mare și de importantă contribuție la așezarea stării firești a religiilor, confesiunilor, instituțiilor religioase din România a dezvăluit ceea ce eu deja hotărâsem și anume să ofer în dar Bisericii Ortodoxe Române un bloc de zece etaje care se află lângă Patriarhie pentru ca să devină casa de oaspeți a acesteia. Gestul meu a fost considerat ca un fel de reparație pe care Guvernul democratic o face față de câte spoliere a suferit Biserica Ortodoxă în timpul comunismului. Interesant că, și nu știu de ce, dar această întâlnire de la Sinod a fost filmată de Televiziunea Română, adică Sinodul a fost de acord ca această întâlnire să fie filmată, și a fost prezentată pe larg la Televiziunea Română. Nu exista decât o singură televiziune atunci, Televiziunea Română. Întâlnirea asta a avut o audiență formidabilă, cu totul neașteptată, Primul Ministru stând de vorbă la Sinod cu toți Episcopii Bisericii. La vremea aceea erau douăzeci și doi....

X. Întâlnirea cu Itzhak Rabin și Shimon Peres

În 1995, Partidul Democrat nu era încă un membru titular al *Partidului Social Democrat European*, deși *de facto* era, pentru că eu participam la toate congresele, seminariile, întâlnirile și conferințele importante, alături de colegii mei, în timp ce partidul lui Iliescu, FDSN, era rareori primit sub formă de observator din cauza reputației sale de formațiune legată de comunism și asociată mineriadei care a provocat demolarea guvernului Roman.

Am fost invitați în Israel într-o delegație a Partidului Democrat, condusă de mine. În acel moment Prim-Ministru era Yitzhak Rabin, iar Ministru de Externe era Shimon Peres; ce poate fi mai extraordinar, cu atât mai mult din perspectiva timpului? Eram însoțit de Victor Babiuc și Adrian Severin; mi-am ales două „vedete" politice ale Partidului Democrat care – o spun fără nicio ezitare – făceau față la orice discuție sau schimb de idei cu oameni politici puternici din lume. Întâlnirea a fost fixată pentru a ne întâlni cu Yitzhak Rabin, eroul războiului pentru existența Israelului, un general și un militar desăvârșit, și în același timp, poate paradoxal, personajul cel mai moderat în realitatea lui. Întâlnirea a fost fixată să aibă loc la Knesset, după o ședință de întrebări-răspunsuri a Primului-Ministru cu parlamentarii. Nu mai țin minte exact ora, dar să zicem că era cam 18:00. Noi stăteam într-o încăpere alăturată

și din când în când răzbăteau sunetele unei încleștări aprige. Se făcuse ora 19:00 sau chiar 19:30. I-am spus însoțitorului delegației noastre din partea Israelului:

„– Uitați, eu înțeleg foarte bine ce înseamnă o ședință de acest fel, de încleștare cu opoziția; nu e nicio problemă, putem să amânăm pentru când poate domnul Prim-Ministru." Domnul care ne însoțea pleacă un pic, schițând cu mâna un gest de așteptare, și după nici cinci minute se întoarce și ne spune: „domnul Prim-Ministru vă roagă să mai așteptați, ține foarte mult să vă vadă." La ora 22:00 a apărut!

M-a cucerit din prima secundă faptul că, deși venea după cinci sau șase ore de luptă, a venit relativ proaspăt, cu un zâmbet foarte luminos, ne-a îmbrățișat și ne-a spus:

„– Haideți să vorbim ca între camarazi!"

Ce mai reținem din această conversație în care am vorbit despre România, el fiind un om foarte atent la nuanțe, este ideea lui dominantă și speculativă, din spatele unei provocări simple:

„–Veți putea voi să câștigați alegerile împotriva Patrulaterului Roșu condus de Iliescu?"

Noi eram convinși că da, iar el ne oferea sprijinul său moral. La întrebările noastre privind situația din Israel și tensiunea cu palestinienii, tonul său era foarte moderat și foarte înțelept. Era un om deosebit ca filon uman, dacă mă gândesc la predecesori ai săi precum Ben Gurion sau doamna Golda Meir. Un filon uman frumos, cald, pentru un militar, emoțional chiar, peste așteptări. Ne-am îmbrățișat cu căldură la sfârșit, și la două luni după asta, la începutul lunii noiembrie, el a fost asasinat. De atunci, de câte ori mă văd cu oameni din Israel, și mă văd destul de des, mai ales cu actori din sfera politică dar nu numai, le spun:

„– Fraților, când l-ați asasinat pe Yitzhak Rabin ați intrat într-un bucluc din care nu ați mai ieșit."

Desigur, nu este o acuzație nominală, ci o constatare devastatoare: a fost asasinat un mare om al

țării voastre. Și toți îmi dau dreptate. „– Cum a fost posibil ca omul acesta, care vă ducea cu adevărat la lumină, să fie asasinat?"

În aceeași vizită, a doua zi, ne-a primit cu tot protocolul la Ministerul de Externe Shimon Peres, care știa ce se petrecuse cu o seară în urmă, pentru că fusese informat; și mi-a făcut mie impresia, sau poate că sunt eu puțin paranoic, că vrea să ne arate că există o personalitate mai importantă decât Yitzhak Rabin – el însuși! E adevărat că în materia vorbirii îi era categoric superior lui Yitzhak Rabin, era de o inteligență supremă, un analist care descoperea unghiuri pe care nimeni nu le vedea, în multe situații și bineînțeles cu o capacitate de sinteză dominantă, prin care te ducea încet-încet într-un punct în care lucrurile păreau absolut clare și demonstrate.

Mie personal mi-a rămas în suflet Yitzhak Rabin, dar discuția cu Shimon Peres a fost splendidă; el, mai mult decât Yitzhak Rabin, mi-a dat sfaturi excepționale despre cum să ducem lupta din opoziție, fiind cu adevărat un mare maestru în politică. Tot în vizita aceasta, ne-au aranjat să cunoaștem orașul Ilit Nazaret, care era condus de un primar de origine român. Când am ajuns acolo, ce să mai spunem, aproape toți vorbeau românește! A fost foarte importantă vizita, pentru că primarul acela ne-a demonstrat ce înseamnă autonomia locală, care în România nu exista la momentul acela. Ne-a împărtășit, cu dăruire, secretele comunității sale, de la ce poate face el pentru oraș, la ce pot face cetățenii, pentru obținerea fondurilor și avansarea proiectelor de dezvoltare regională. Or, pentru noi, la acel timp, asemenea lucruri au însemnat enorm. Îmi amintesc că ținând seamă de ce ne spusese primarul Nazaretului, proiectul nostru politic pentru alegerile din 1996 a fost elaborat cu multă grijă în favoarea dezvoltării democrației, introducând convingător capitolul de autonomie locală, mult mai bine decât o făcuse CDR.

XI. Schimbarea din 1996 (Din volumul *Mărturii provocate, dialog cu Elena Ștefoi*)

E necesar să încep cu o observație despre această inserție. Am apreciat și apreciez mult dialogurile pe care l-am realizat atunci cu Elena Ștefoi și am preluat unele dintre ele în acest volum cu convingerea că cititorul are de câștigat cel puțin în ce privește acele accente pe care ea a reușit foarte bine să le aducă din „fierbințeala" politică a vremii. Dacă apar unele deosebiri față de ceea ce spuneam atunci, evident că optez pentru opinia de azi. Însă n-am remarcat decât unele nuanțe diferite care decurg din faptul că atunci eram încă puternic angajat în politica momentului. Nepărtinitoare dar și neiertătoare în dialogurile noastre consemnate în carte, Elena Ștefoi m-a obligat la un real exercițiu de memorie și acuitate a sincerității. Îi mulțumesc și cu acest prilej. Îmi pare rău că a renunțat la a mai fi ziaristă. Cred că înțeleg de ce, dar oricum e o serioasă pierdere pentru scoaterea adevărului la lumină în atâtea și atâtea împrejurări care mai de care mai ascunse de vinovății grele.

Petre Roman: Vorbim mult despre rolul politicii, ne întrebăm des dacă această clasă politică și-a făcut datoria sau dacă a eșuat. Cred că nu avem motive să aplaudăm în mod special vreun partid pentru evoluția lui. Dacă ne raportăm însă la evoluția societății, din decembrie 1989 și până astăzi, atunci ar fi multe de spus, nu neapărat toate negative. Pentru că, într-adevăr, s-a

reinstaurat în România un lucru care e natural, care nici măcar nu ține de democrație: dreptul și sentimentul proprietății private, fără de care nici măcar societățile primitive cele mai colectiviste, ca să zic așa, n-ar fi putut progresa. Suntem în situația de a vedea că libertatea economică din România, cu toate scăderile și avatarurile ei, poate produce și rezultate economice viabile. Cu alte cuvinte, rezultate economice care se datorează unei alocări eficiente a resurselor, fiindcă asta este marea deosebire dintre o economie de piață și o economie de tip comunist. Prin urmare, pe acest fond al evoluției, lucrurile s-au schimbat pe multe planuri. Peisajul gri, complet închis, pe care noi îl aveam în 1989, nu mai e comparabil sub niciun motiv cu ceea ce avem astăzi, și cred că spiritul de inițiativă e destul de evident. Poate că oamenii nu-și amintesc cum era, cum trăiau, dar eu, unul, nu am uitat. Eram profesor la o catedră universitară și făceam eforturi să pot cumpăra carne. O găseam numai la negru, deci un preț cam de trei ori cât era prețul oficial. Numai că prețul oficial nu corespundea la nimic, nu aveam marfă nicăieri. Pentru costul alimentelor nu ajungea salariul de profesor, deși eram și șef de catedră. Trebuia să dăm meditații, și eu, și soția mea. În 1986-1987 era în vizită la noi un foarte bun prieten al meu din Toulouse – venise să vadă ce fac, să încercăm reluarea unei cercetări științifice. Foștii mei colegi francezi știau deja ce e în România. Eram toți în casă, dă buzna pe ușă fetița mea, Oana – avea vreo 8 sau 9 ani – și zice: „Mama, mama, se dau două pachete de unt și eu am rând la coadă, dă-mi bani!" Adică, să ne mai amintim de frigul din iernile în care nu mai aveam, practic, niciun fel de căldură? Putem uita multe lucruri, dar nu înseamnă că ele nu au existat.

Elena Ștefoi: Sigur că viețile noastre s-au schimbat, pretențiile ni s-au schimbat, lumea și-a schimbat reperele. Asta nu înseamnă că e normal să trecem dintr-o formă de rău într-o altă formă de rău...

Petre Roman: Foarte corect spus, pretențiile

s-au schimbat. Extraordinara explozie de informație, libertățile pe care le-au obținut absolut toți românii fac ca și pretențiile lor să fie altele. Plus frustrarea, care la noi este deosebit de mare. Românul care a sărăcit în tranziție se poate gândi că era mai bine când sufeream toți de foame, mai ales când vede că unii își permit orice și el nu poate cumpăra nici măcar o cutie de bomboane pentru copil. Dintr-un alt punct de vedere, abundența de produse la prețuri inaccesibile poate fi la fel de gravă ca și lipsa de pe piață a produselor alimentare din comunism.

Elena Ștefoi: Finalul acelei campanii din 1996 și pregătirea ei au fost pentru dumneavoastră un vârf politico-electoral?

Petre Roman: Da, campania din 1996 a fost una cu adevărat reușită, eu am abordat-o de pe cele mai bune poziții și cu cea mai bună dispoziție interioară. De la început, de fapt, o dată cu lansarea Uniunii Social Democrate, prin alianța dintre PD și PSDR condus atunci de Sergiu Cunescu[1], vântul mi-a suflat în pânze. Am fost în campanie neîntreruptă de la 1 februarie până în ziua alegerilor dacă aduc bine aminte, în 17 octombrie 1996.

Elena Ștefoi: E cu mult mai ușor să faci campanie electorală când ești în opoziție?

Petre Roman: Evident. Mi-a fost foarte bine, aveam timp și energie. Atunci am constatat câtă dreptate avea Mitterand când spunea că poate cea mai importantă calitate a unui om politic este condiția fizică. În acea perioadă, am fost în 384 de localități din România și am susținut peste 1.000 de mitinguri pentru că în multe localități am participat chiar la câte trei întâlniri cu electoratul. Un record probabil nedepășit, este cel din campania făcută Caraș-Severin: într-o zi, am bătut 14 localități, asta

[1] USD s-a constituit la 27 septembrie 1995. Cele două partide componente și-au propus participarea pe liste comune la alegerile locale și parlamentare din 1996 susținerea unui candidat unic la prezidențiale.

însemnând foarte multe întâlniri în direct. În general în localități rurale, la sate, deși am fost atunci și în câteva orașe. Peste tot, programul acțiunilor era cam același: mitinguri, un discurs al meu și dialoguri cu oamenii. Totdeauna afară, sub cerul liber, pentru că oamenii care veneau nu încăpeau într-o sală. Chiar și în sate, erau foarte mulți. Mi-a fost ușor să fac campanie de pe băncile opoziției, pentru că și făcusem o opoziție exemplară în cei patru ani anteriori. Atunci am reușit câteva lovituri politice foarte bune. Îmi aduc aminte că guvernul PDSR, deci și Ion Iliescu, spuneau că nu au putut să facă una sau alta pentru că nu sunt bani. Am găsit formula care a avut un succes total: „Păi dacă nu știți să faceți bani pentru țară, plecați să vină alții care știu".

Elena Ștefoi: Sunt mulți azi care știu să facă bani, dar numai pentru ei, și îi fac împotriva țării devalizându-i bugetul, nicidecum pentru a ridica nivelul economiei și venitul național.

Petre Roman: Între timp, s-a văzut că și aceia cu care am venit noi la guvernare au mers pe o linie nesănătoasă. A fost atunci o campanie entuziasmantă pentru mine, cu câteva reușite și în sensul promisiunilor, ceea ce este foarte important. Cred că orice om politic care face o promisiune, și ea nu se îndeplinește, rămâne cu un gust amar. Cel puțin, așa stau lucrurile în ceea ce mă privește. Atunci, pe baza datelor dintr-un raport al programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, al Academiei României și al Institutului de Cercetări pentru Calitatea Vieții, m-am gândit cum să procedăm spre binele populației. Se arăta în acel document că cea mai defavorizată categorie de români sunt copiii. Era prima concluzie care mi-a sărit în ochi: soluția imediată se impunea de la sine: alocația pentru copii trebuie crească. Era în jur de 6.000 sau 7.000 de lei, trebuia să ajungă la 50.000 de lei pentru fiecare copil. Reacția dinspre guvernul Văcăroiu era inexistentă iar puterea a catalogat inițiativa drept populism ieftin. Eu făcusem niște socoteli, că nu m-am lansat înainte de a

le face, și am reușit, în 1997, să măresc alocația la 50.000 de lei pentru fiecare copil. O reușită pe care o am în suflet și nu mi-o poate nimeni lua. Azi ea pare minoră; când am obținut-o, era pentru mulți un neînchipuit act de curaj. Contează foarte mult să ai reușite pe promisiuni pe care le-ai făcut. Sigur, rezultatul final al alegerilor în 1996 nu mi-a creat o mare insatisfacție sau frustrare. Mi-am zis că starea de spirit a populației era „schimbarea" și câștigătorul ar fi fost oarecum normal să fie Emil Constantinescu. Numai că Emil Constantinescu, fără sprijinul direct pe care i l-am acordat între cele două tururi, n-ar fi putut să câștige în fața lui Iliescu, care oricum îl devansase destul de multișor după primul tur. Iliescu își luase cele 34 de procente, și Constantinescu - mai puțin de 28, iar CDR obținuse 30 de procente în legislativ. N-am avut de ales, ca să spun așa; și, la urma urmelor, cel puțin în ce-l privește pe Ion Iliescu, s-a văzut că perioada de opoziție i-a făcut bine. Opoziția e un lucru greu, trebuie să știi să strângi din dinți, să o iei de la capăt, de pe o poziție mult mai umilă, cu orice inițiativă. Dacă ai pierdut, trebuie să te duci către alegători, către popor cu o anumită umilitate, nu-i așa? E o lecție necesară, face foarte bine s-o înveți, orice om politic are nevoie de ea ca să evolueze.

XII. Educația mea din familie

Elena Ștefoi: Sunteți singurul lider politic căruia i s-a imputat, la un moment dat, chiar faptul că își face semnul crucii, că are pe birou o icoană. În timp ce altora li se imputa faptul că n-ar fi crezut în Dumnezeu, dumneavoastră erați „judecat" fiindcă simțeați nevoia să vă etalați credința românească. Episoadele acelea - pentru că au fost mai multe - și disputa în legătură cu rasa, religia, etnia dumneavoastră v-au influențat în vreun fel evoluția politică?

Petre Roman: Probabil că atunci reacția mea a fost a unui om care nu pricepea ce i se reproșează. Din familie nu pot să spun că am avut o educație religioasă deosebită, n-am primit o educație religioasă propriu-zisă. Poate doar una cu valoare de model de la bunica mea, care era spaniolă și pe deasupra bască, foarte catolică. Ea ne spunea lucruri de bun simț, ne vorbea despre credința ei. O țin minte, totdeauna era cu mătăniile și totdeauna se ruga pentru noi, copiii, tata, mama. Cu câtva timp în urmă am primit (mai 1997), în mod oficial, pe adresa Senatului României, de la Senatul Spaniei, genealogia străbunicilor mei de origine castiliană: o familie cu blazon nobiliar, fervent catolică, fondată de un cavaler de la curtea regelui Scoției, la anul 721, venit în Spania să lupte împotriva năvălitorilor arabi, și stabilit la Burgos. Documentul are număr de înregistrare, și din el reiese că numele străbunicilor era Vallejo. Paginile care mi-au fost expediate fac parte

din dicționarul genealogiilor familiilor de nobili, editat în baza unei legi de la 1926 și păstrat cu sfințenie în Biblioteca Senatului spaniol.[2] Iar mama mea, Hortensia Vallejo, a fost o formidabilă personalitate. A venit cu tata și cu mama ei și copiii (Mireya, fiica dintr-o primă căsătorie, și Raul, fiu al sorei ei) să trăiască în România după 23 August 1944. A hotărât să devină româncă în tot ce însemna munca ei și prezența în viața socială. De curând, stând de vorbă cu doamna Florica Dimitrescu, una dintre cele mai importante specialiste în gramatica limbii române, am aflat cu mare plăcere că, pentru a stăpîni cât se poate de bine româna, mama a obținut îngăduința Academicianului Iorgu Iordan de a participa la cursurile sale de la Universitatea București. Când mama a ajuns directoarea REPS (Redacția Emisiunilor pentru Străinătate) la Radio România, era temută de colaboratorii săi pentru corecturile de ....gramatică română (!) făcute pe textele ce urmau să fie difuzate spre întreaga lume. Dar era și foarte iubită. Întotdeauna lua apărarea ziariștilor în fața politrucilor care, cu zel, vroiau să-și arate loialitatea față de regim. Cu caracterul său perfect corect și la fel de puternic, nu lăsa ca oamenii să fie admonestați pe nedrept. Marele ziarist Paul Grigoriu, vocea excepțională a radioului, o poreclise pe mama, cu o enormă afecțiune, *„Patroana"*. Așa îi spunea toată lumea. Despre identitatea mea etnică s-au spus prea multe minciuni, dar nimeni nu-mi poate răni mândria moștenită de la strămoși, nici distruge recunoștința pentru că am avut un tată de mare caracter, adevărat patriot român și o mamă spaniolă dar devenită românca de minte și de suflet.

Tatăl meu a făcut ca eu să fiu botezat. Așa am fost botezat, creștin ortodox.[3] Nașul meu de botez a fost Petru Groza, atunci Prim-ministru, care a recunoscut

[2] *Diccionario Hispanoamericano de heraldica, onomastica y genealogia*, volumul IV.

[3] Vezi în Libertatea ca datorie, capitolul „Tatăl meu". Despre, personalitatea lui Valter Roman, vezi și volumul *La vie en rouge*, Éditions du Seuil, Paris, 1981.

legal meritele de arme ale voluntarilor români în războiul civil din Spania, 1936-1939, și încadrarea lor militară în Armata Română, pe baza Decretului Regal dat de Regele Mihai I în 1946. Așa a vrut tata, mama alături de el, și eu am acceptat lucrul ăsta și, la rândul meu, am păstrat tradiția, mi-am botezat copiii. Foarte târziu, respectiv în noaptea de 21 spre 22 decembrie 1989, am și atins această stare religioasă, pentru că am trăit o experiență personală la limita dintre uman și miracol. Cineva mi-a pus o întrebare foarte interesantă: „Dacă n-ați fi trăit experiența personală din acea noapte, ați fi fost la fel de legat de credință.?" Și am răspuns sincer „nu", pentru că abia după ce am trecut prin acea experiență am înțeles cum e să-l simți pe Dumnezeu aproape și în suflet când ești în grea cumpănă.

Acea experiență m-a marcat profund, era atunci o stare anume pe care n-am putut să mi-o explic, care avea partea ei metafizică, miraculoasă. Așa se face că, în ianuarie 1990, aproape toate cererile care au ajuns la mine, de susținere a construirii de mănăstiri, de refaceri de biserici, toate au primit ajutorul meu hotărât și imediat. Desigur, sunt în același timp un spirit tolerant, și toleranța față de orice credință, de valorile sau de gândirea altuia am învățat-o tot în familie.

Până la urmă, dintr-o familie atât de diversă la nivelul rădăcinilor spirituale, catolică pe linia strămoșilor materni, mozaică și ortodoxă pe filieră paternă, am învățat lucrurile cele mai simple și cele mai adevărate despre respectul față de natura umană. Știam ce înseamnă umanismul, dar în 1990 nu puteam să înțeleg de unde venea toată răutatea atacurilor care insinuau că n-aș fi român.

Reflecțiile notate în acea perioadă în propria mea agendă de lucru stau mărturie pentru cât m-au durut aceste răutăți, dar și pentru faptul că președintele însuși, pe care îl prețuiam tocmai pentru toleranță și deschidere, n-a găsit de cuviință, în final, decât să dea apă la moară curentului șovin, pornit să murdărească

până și ideea de patriotism.[4]

De fapt, cred că ceea ce a făcut enorm de mult rău mentalului social românesc a fost ceaușismul. Plafonarea conducerii de partid la nivelul unor spirite primitive, gregare, cu niște grave frustrări, cu îngrozitoare prejudecăți și complexe, a îmbolnăvit națiunea.

Elena Ștefoi: Ați trecut mai ușor peste acuzația că vă prefaceți a fi creștin decât peste acuzațiile de frivolitate care v-au însoțit imediat ce intrat pe scena postrevoluționară?

Petre Roman: Chiar de frivolitate nu cred că s-a vorbit. Dar circula ideea că Roman are succes la doamne și domnișoare în proporție de masă și cine știe ce se întâmplă dacă își valorifică electoral acest succes. Erau lucruri peste care mi s-a părut că pot trece, pentru că la urma-urmei se estompau, nu era ceva care să creeze în opinia publică stări de revoltă. Însă episodul cu fetele de la APACA este unul semnificativ. Eu sunt un admirator al femeii, oricând pot să argumentez pe tema asta, și o fac cu tot dragul. Glumele nepotrivite cu fetele de la APACA erau însă sub nivelul decenței; în ultima campanie electorală, chiar și Mircea Dinescu a îngroșat, din păcate, linia vulgarităților de acest gen. Am fost în vara lui 2000 în vizită, în campanie electorală la APACA. Într-adevăr, erau acolo doamne și domnișoare unele cu probleme mai mari decât în 1990, lipsite de speranță, de încredere în viitor. Una dintre ele m-a interpelat, cu aprobarea evidentă a celorlalte „Domnule Roman, dar cum își permite domnul Dinescu să ne trateze așa? Ne-a cunoscut, știe cine suntem noi, ne-a cercetat? Are idee despre cum ne purtăm noi ca femei? Cine îi permite să se comporte în felul ăsta, să ne pună etichete nedemne de numele lui de scriitor?" Mi s-a strâns sufletul și mi-am dat seama cât de mult pot fi atinși și răniți oamenii pentru un

[4] Vezi în *Anexe* extrasele dintr-un carnet de însemnări din perioada aprilie-octombrie 1991.

calambur de doi bani, pe care Dinescu l-a preluat doar pentru că el făcea campanie în favoarea lui Theodor Stolojan. Așa se creează, din păcate, distanța între opinia unor intelectuali sau a unor medii artistice și categoriile sociale largi. Iar intelectualii noștri de vază se miră ipocrit când poporul îi judecă aspru. Pentru că, în fond, femeile de la APACA reprezintă o categorie, aceea a muncitorilor onești, sensibili, realiști. Un scriitor adevărat, oricât ar fi el de răsfățat de mass-media, nu-și poate permite să disprețuiască această categorie.

Elena Ștefoi: Lungul șir de acuzații care v-au marcat traseul v-au făcut și bine, sau numai rău?

Petre Roman: În primul rând, trebuie să spun că prea multe, dacă nu aproape toate, erau acuzații mincinoase, nicidecum critici politice. Pe de altă parte, știm bine că doar cine nu a trecut prin suferințe și greutăți, cine nu a avut parte de obstacole, nu va avea parte nici de bucurii și plăceri. Fără îndoială, campaniile calomnioase mi-au făcut și un bine, pentru că „tot ce nu ne ucide ne întărește", cum spunea un filosof. M-am călit, am învățat multe lucruri. Sunt astăzi un om politic experimentat, și evident că mă mișc cu mai multă siguranță în problemele pe care le pune politica românească. Mai mult decât atât, cred că m-aș achita onorabil și eficient de răspunderi importante în politică. De altfel, mă pregătesc permanent și nu mă las chiar așa ușor purtat de valul zvonurilor dintr-o parte sau alta.

XIII. Cum am ajuns să fac doctoratul în Franța

Petre Roman: Îmi aduc aminte că în 1969 era ministru al învățământului un om luminat, Mircea Malița, care a avut o idee extrem de importantă pentru România: el a înțeles că în România există găuri mari de expertiză în anumite specialități noi, care între timp deveniseră importante în lume. Cu acest argument a și înființat un sistem de burse pentru cei mai merituoși studenți sau doctoranzi. Am văzut și auzit multe neadevăruri pe această temă. Într-un volum de convorbiri[5], chiar fostul ministru de externe Corneliu Mănescu se face, din păcate, chiar dacă în mod ocolit, părtaș la ele. Adevărul e simplu, chiar dacă unora le pare inacceptabil. Eram deja asistent la Politehnică și academicianul Dumitru (*Mitu* cum i se spunea) Dumitrescu, marele profesor și totodată mentor al meu, imediat, a susținut că în domeniul hidraulicii și mecanicii fluidelor mediului înconjurător, în acest domeniu ar trebui să mă specializez. El a insistat foarte mult să particip la concurs, să obțin acea bursă și să plec în Franța.

Elena Ștefoi: Ceea ce v-a schimbat nu doar cariera și destinul universitar...

Petre Roman: Până la urmă, a marcat toată viața mea, inclusiv evoluția mea postdecembristă. Se știe

[5] *Convorbiri neterminate: Corneliu Mănescu în dialog cu Lavinia Betea*, Editura Polirom, Iași, 2001.

foarte bine că, odată devenit om politic, a trebuit să dau socoteală că mi-am făcut studiile în Franța. Asta a devenit, cum spuneam, o referință negativă, un fel de „vină perpetuă". Curios, nici uneia dintre personalitățile publice care s-au specializat în țări străine nu i s-a imputat acest lucru. Dimpotrivă, pentru mulți a fost și continuă să fie un avantaj. Corneliu Vadim Tudor se laudă cu propria bursă Herder, Păunescu nu se simte vinovat pentru vreo călătorie în Statele Unite de dinainte de 1989, dar mie îmi reproșa vehement, în 1992, până și faptul că tata fusese ziarist corespondent al mai multor ziare ale emigrației române, în anii ,34-'36, în Franța. Cum s-ar simți mâine-poimâine dacă fiului său i s-ar cere socoteală pe motiv că atâția copii din România n-au avut părinți șefi la revista Flacăra ori tați senatori? Deși eu n-am ajuns la Toulouse pentru că l-am lăudat pe Ceaușescu, pentru mine studiile în Franța au devenit o referință uneori în sens negativ. Am fost, dacă nu invidiat și dușmănit, contestat exact pentru șansa, de a fi beneficiat, într-un anumit moment, de o anumită educație. Paradoxal, colegii, competitorii sau adversarii mei nu erau ei înșiși oameni frustrați în plan educațional, erau chiar oameni care beneficiaseră de multe șanse educative, dar m-au acuzat că eram binecrescut, că stăpîneam vocabularul câtorva limbi străine, că n-aveam complexe în raporturile cu occidentalii, deși îmi plăceau enorm întâlnirile cu electoratul român de 1a sate...

Asta era acum, invidia, contestarea, cu orice. Am auzit și un alt lucru aberant: „Roman, fiindcă a fost la bursă, era de fapt omul regimului".

Știm foarte bine că în perioada aceea, din 1970 până în 1974, au plecat în străinătate, fie la studii, fie la diferite specializări, peste o sută de elevi sau doctoranzi, câștigând prin concurs național o bursă (de altfel modestă, 910 franci francezi pe lună în cazul meu, cât să am pentru închirierea unei camere și pentru traiul zilnic) din acelea înființate de Malița. Prin urmare nu eram nicidecum un caz singular. Pe de altă parte,

prin obținerea titlului de doctor în științe în Franța, la Toulouse, și, mai mult decât atât, prin obținerea prin concurs național în Franța a postului de asistent apoi șef de lucrări, la trei instituții de învățământ superior din Toulouse, nu puteam fi produsul unor „pile" ale regimului comunist; mai degrabă, să zicem, intervențiile ce ar fi venit din țară erau un handicap. Țin minte că, după ce am obținut prin concurs titlul de asistent și deja câștigasem titlul acesta pentru activități didactice, acolo unde lucram eu, la Școala Națională Superioară de Hidraulică, Informatică, Electrotehnică și Electronică, am fost solicitat să susțin cursuri la Școala Națională de Aeronautică, una dintre cele mai prestigioase școli din Franța, ca și la Universitatea „Paul Sabatier", la catedra de Mecanică. Trecuseră o lună, două, trei, și nu eram plătit. Nici nu îmi făceam iluzii prea multe în privința asta, pentru că eram singurul caz de acest fel. Adică un om din Est, cu toate referințele sale din țara respectivă. Până la urmă, nu eram decât un bursier, nu mă așteptam că voi câștiga acest concurs și voi fi și plătit. După un număr de luni, directorul școlii, într-o discuție în care mă întreba dacă mă duc acasă, în România, de Crăciun, află că eu nu am fost deloc plătit. Și îmi spune: „Domnule, nu se poate treaba asta, cel puțin în Franța, de la 1789 încoace; pentru muncă e și răsplată". Referința lui la Revoluția franceză era și o referință subtilă la regimul totalitar în care mă obișnuisem să muncesc pe degeaba. „N-are importanță, tu ai câștigat pe merit și, prin urmare, vei fi plătit", mi-a spus directorul respectiv. Văzându-mă îndoit, pune mâna pe telefon, vorbește cu un prieten care era director al Trezoreriei Franței pentru regiunea Midi-Pyrenées, și după câteva zile am fost remunerat cu un cec- atestat de valoare al Trezoreriei Franței într-o sumă extraordinar de mare pentru mine, prin acumularea salariului pe patru luni. Mi s-a sugerat că era bine să-l păstrez, fiindcă în timp era însoțit de dobânzi și puteam totodată să-l utilizez eventual pentru un credit bancar. Asta spune destul de

mult, cred eu, despre circumstanțele reale ale prezenței mele în Franța. Am plecat acasă de Crăciun cu cecul la mine. Pe aeroport mă aștepta toată familia. I-am arătat tatei cecul de valoare și - acum când povestesc mi se strânge inima - am văzut că i-au lăcrimat ochii. Era atât de mândru de fiul lui!

Elena Ștefoi: Sunteți totuși un produs nu prea obișnuit în lumea noastră politică. Pe deoparte, aveți o diplomă în științele exacte, pozitive...

Petre Roman: ...și încă de la un institut de învățământ foarte prestigios, care era Școala Politehnică din București în acele timpuri...

Elena Ștefoi: cu partea complementară a studiului și profesatului într-o democrație occidentală într-o perioadă în care multă lume nu avea acces la un sistem liber de gândire. În plus, ceea ce nu este prea des întâlnit printre profesioniștii din științele pozitive, cu talent la limbi străine și cu o bună stăpânire a lor.

Petre Roman: Și aici am avut o șansă. Pentru că pe cel puțin două dintre ele le-am învățat într-un context anume. Am fost la o școală unde limba de predare era rusa; încă din clasele mici, am învățat rusa foarte bine. Fiind crescut de bunica mea din partea mamei, care era spaniolă, ca și mama, bineînțeles, am învățat spaniola tot de mic. Două dintre limbile străine le-am învățat deci în felul acesta, în mediul școlar și familial al primei copilării. Am asimilat apoi franceza și engleza. Dar nu fără multă asiduitate, lectură cu creionul în mână și dicționarul alături. Mai ușor, nu știu să explic de ce, am învățat italiana.

Elena Ștefoi: Aș adăuga acestor ingrediente spiritul sportiv, sportivitatea naturii dumneavoastră, care întregește un portret aparte printre politicieni, chiar dacă liniile lui sunt valabile pentru ceea ce românul atribuie multor fii de nomenclaturiști.

Petre Roman: Pasiunea pentru sport am avut-o de mic, dar ea a fost cultivată atât de taică-meu, cât și de poveștile lui Mitu Dumitrescu. Ne spunea cum își

câștiga el existența în studenție: putea să fie în același timp elev student în Franța la Litere și la Politehnică, la École Nationale Supérieure d'Electrotechnique. Ba mai mult, pentru a-și putea asigura existența, se angaja ca partener de box al unor francezi care îl plăteau pentru a se putea antrena. Iată încă o contribuție directă la formarea caracterului meu din partea unuia dintre profesori, care a stimulat acest interes și l-a orientat, la o vârstă când pasiunile contează. Iar Dorin Pavel ne povestea cum, pentru a da o anumită dimensiune excepționalului proiect pe care l-a imaginat el în 1934, construcția unei hidrocentrale la Porțile de Fier – care s-a și făcut cu patruzeci de ani mai târziu, în 1974 - s-a aruncat în Dunăre și a traversat-o pe la Porțile de Fier. De acolo cred că mi se trage episodul din august 2000, când am înotat alături de un sportiv sloven, Martin Strel, pe Dunăre, în semn de protest împotriva blocării traficului comercial pe canalul navigabil al fluviului în zona Belgradului, ca urmare a unor distrugeri datorate atacurilor aeriene NATO în zonă... În realitate, președintele Iugoslaviei, Slobodan Milosevici căuta să dovedească opiniei publice că are tăria să se lupte cu Vestul. Când i-am spus ministrului de externe sloven nu doar că îl voi primi cu multă plăcere pe înotătorul lor, dar și că voi înota alături de el, sunt absolut convins că reacția mea instantanee se datora acestei amintiri. A fost o reacție spontană, pe care unii s-au grăbit să o ironizeze[6]...cu anume invidie. În niciun caz nu mai puteam da înapoi, dar reacția mea instantanee avea clar o legătură peste timp cu povestea lui Dorin Pavel.

[6] *Locurile unde se construiește Europa – Adrian Severin în dialog cu Gabriel Andreescu*, Editura Polirom, Iași, 2000: *„Domnul Roman nu are altceva de făcut decât să întoarcă diplomația cu fața spre cetățean, promițând șomerilor ori pensionarilor, care nu au bani nici de mâncare și medicamente, vize Schengen. Sau scufundând-o în apele tulburi ale Dunării"* (pag. 213).

XIV. Amintirea tatei și puterea demnității

Una dintre amintirile mele cele mai vechi și, totodată, dintre cele mai vii pe care le-am despre tatăl meu, datează din 1953. Aveam șase ani și jumătate. Era în martie, Bucureștiul era încă sub zăpadă. Tata lipsise de acasă timp de aproape trei luni. Pricina? Bineînțeles, copilul care eram n-o știa, am aflat-o mai târziu: fusese supus, cum se spunea pe atunci în jargon stalinist, unei proceduri de „verificare", un eufemism care desemna anchetele acelea interminabile și contradictorii la care erau obligate cadrele Partidului presupuși opozanți sau personalități care pur și simplu jenau puterea unuia sau altuia dintre conducători și care erau în general urmate de o retrogradare sau ceea ce în România a fost o excepție, de o inculpare și de un proces public. Desigur, trebuie să amintesc de un Lucrețiu Pătrășcanu, care a fost ucis mișelește, fără proces. Ce i se reproșa tatălui meu? Mereu același gen de acuzații formale, caricaturale, însoțite, bineînțeles, în bună logică totalitară, de „dovezi" și de „mărturii" concrete. Tata era învinuit de faptul că, prin comportarea lui „aventuroasă", periclitase coeziunea Partidului; ba chiar acuzație deosebit de infamantă și de mincinoasă de a fi fost un „trădător", un „spion", în cârdășie cu „puterile dușmane". În realitate, Partidul Comunist Român, ca toate partidele comuniste din Est, la ordinul direct al lui Stalin căuta atunci să se

debaraseze de vechii combatanți voluntari din *Brigăzile internaționale* care luptaseră alături de republicani în timpul războiului civil din Spania. Într-adevăr, Stalin îi vedea pe foștii voluntari capabili să sprijine și în alte țări socialiste mișcări de independență față de URSS precum cei din Iugoslavia fuseseră aliații lui Tito în încercarea sa de a fi independent de Stalin. Dintre aceștia tata amintea cu căldură de Veliko Vlahovici, care luptase chiar în regimentul comandat de el în Spania. Dealtfel, în alte țări socialiste au fost condamnați și executați atunci foști camarazi de-ai tatei din Spania (spre exemplu Raicio Kostov în Bulgaria, și Laszlo Rajk în Ungaria). Nu și la noi. Tata bănuia că și Gheorghiu Dej se gândea la momentul în care va face aceiași pași ca și Tito. În plus, tatăl meu era suspectat că nutrește față de Uniunea Sovietică un entuziasm moderat, asta în cazul cel mai bun. Imediat după plecarea tatei, mama împreună cu bunica ne adunase pe toți, pe sora mea Mireya, pe vărul meu Raul și pe mine, și ne-a spus: „Copii, s-ar putea să nu-l mai revedeți pe tatăl vostru... Trebuie să fiți curajoși și să știți că eu și bunica vom rămâne mereu lângă voi, ca să vă purtăm de grijă".

Nu mai țin minte cum am reacționat la știrea aceasta, probabil am plâns. În ziua aceea de februarie 1953 când s-a întors tata, imediat după ce a îmbrățișat-o pe mama, m-a luat deoparte, m-a îmbrăcat și m-a poftit să facem o plimbare pe șoseaua Kiseleff. Iar acolo, în timp ce mergeam prin zăpadă, și-a întors dintr-o dată spre mine silueta lui înaltă, apoi a îngenuncheat și, cu fața aproape de a mea, mi-a spus cu un glas netulburat, fără nicio emoție aparentă: „Băiatul meu, trebuie să știi că tatăl tău este un om cinstit și că, orice ai auzi, nu ai de ce să-ți fie rușine cu el. Tatăl tău are dreptate, și poți să fii mândru de el. Chiar atunci, și mai ales atunci când totul e pierdut, trebuie să ne păstrăm demnitatea".

Mai târziu m-am gândit adesea la această din urmă frază, enigmatică pentru mine atunci când am auzit-o. Am pronunțat-o în gând, în vis, cu glas tare.

M-a obsedat în așa măsură încât, de mai multe ori, în timpul acțiunii mele politice, s-a insinuat spontan, aproape fără să-mi dau seama, în propriile mele declarații din momentele cele mai dramatice ale scurtei mele cariere de Prim-Ministru.

La 16 decembrie 1990, în momentul în care procedasem la o primă și dureroasă liberalizare a prețurilor, am fost obiectul unor atacuri violente din partea opoziției. Situația era dintre cele mai anevoioase. În cursul zilei, o mare manifestație luase o turnură aproape insurecțională. Atitudinea cea mai chibzuită ar fi fost să câștig timp și, dacă nu renunțam - ceea ce Iliescu m-a lăsat să înțeleg că e necesar - măcar să dau impresia aceasta, amânând sau eșalonând aplicarea acelor măsuri. Eu însă nu voiam: aș fi rămas cu sentimentul că am luat calea cea mai ușoară, că am cedat demagogiei și populismului. Era vorba totodată de rațiune politică și de demnitate. Știam că, în esență, populația nu era nemulțumită de mine. Partidele nu făcuseră decât să se folosească de acest pretext pentru a-mi pune în dificultate guvernarea. Dacă aș fi cedat, autoritatea mea și a celorlalți miniștri ar fi ieșit slăbită. Unele leacuri, oricât de amare ar fi, trebuie luate vrând-nevrând, și trebuie luate la vreme, altfel boala se înrăutățește. Așa că n-am vrut să cedez.

Ca atare, am hotărât ca, în aceeași seară chiar, să apar pentru câteva minute la televiziune, pentru a-mi explica politica, și mi-am încheiat alocuțiunea cu această frază: „Nimeni, niciodată să nu conteze pe lașitatea mea". Pentru moment nu mi-am dat seama pe deplin ce semnificație aveau acele vorbe pe care le rostisem aproape fără voie. Erau o declarație fermă de principiu, un adevărat angajament: câtă vreme nu voi fi respins de alegători și indiferent ce urmări ar avea acest lucru asupra mea, voi urmări consecvent politica pe care o voi considera utilă, necesară pentru țara mea, politica pentru care fusesem numit.

Mai apoi am reluat în discursurile mele această

pereche de cuvinte: „demnitate – laşitate". Ele nu sunt pentru mine efecte retorice: consider cu adevărat că o acţiune politică în toată puterea cuvântului trebuie să excludă orice laşitate, altfel se pierde în demagogie şi politicianism clientelar. Pentru aceasta se cere să acorzi o înaltă valoare demnităţii, începând cu propria ta demnitate. În acest sens, chiar am declarat mai târziu, într-un interviu dat după înlăturarea mea din funcţia de prim-ministru, că, în calitate de conducător politic, acceptam să fiu umilit dacă pentru ţara mea şi pentru poporul ei asta ar însemna mai puţină umilire, dar că nimeni şi niciodată să nu-mi ceară să renunţ la demnitatea mea de om.

Acum, privind în urmă, îmi dau seama că n-aş fi vorbit în felul acesta dacă n-aş fi avut în minte, stăruitoare, pilda părintelui meu. A fost pentru mine, în chipul cel mai ferm, o călăuză politică şi morală. Am avut faţă de el, şi mai am şi astăzi, după ce nu mai este, o admiraţie fără rezerve. Pentru mine a fost un erou, aproape un sfânt. Aş putea chiar să spun deşi cuvântul ar putea să sune ciudat, nepotrivit, dar el exprimă întocmai ataşamentul meu faţă de el că am fost „îndrăgostit" de el. De la el am moştenit toate valorile cărora le rămân credincios şi, dincolo de un crez politic ori altul, toate marile idei umanitare în care cred. Chiar dacă, spre sfârşitul vieţii lui, am avut destule şi aprige discuţii în contradictoriu privitoare la viitorul comunismului. Departe de mine gândul de a urmări, spunând asta, să mă pun într-o lumină favorabilă. Chiar aşa a şi fost. Criza comunismului se vedea tot mai bine cu trecerea anilor, iar cei din generaţia mea erau, în chip firesc, tot mai sceptici. Meritul nu este al meu şi al spiritului meu critic, este al tatălui meu, un om cu totul dezinteresat care crezuse într-un ideal şi luptase pentru el şi care avea curajul, consecvenţa şi demnitatea să rămână, dincolo de vicisitudini şi de criterii personale, chiar dincolo de nişte tot mai triste evidenţe, credincios unui vis scump plătit.

Valter Roman s-a născut în 1913 la Oradea, în acel Bihor socotit de toţi istoricii drept leagănul naţiunii române în Transilvania. Era mândru de asta, ca şi de prenumele lui, care îi venea de la Valter Mărăcineanu, unul dintre eroii războiului pentru independenţă.

De mic copil am fost crescut în cultul României şi al vredniciei neamului ei. Tata a fost, până în adâncul fiinţei sale, patriot român, străin însă de orice şovinism şi de orice extremism. De la el am înţeles că, la noi, dragostea de ţară a fost întotdeauna un sentiment defensiv, niciodată agresiv. Dintre toate ţările acestei părţi de lume, România este singura care, măcar într-o parte hotărâtoare a ei, şi-a păstrat entitatea şi continuitatea statală de la întemeiere până astăzi. Când neatârnarea lor era în primejdie, românii n-au şovăit niciodată să pună mâna pe arme ca s-o apere. Însă niciodată nu au purtat războaie de cucerire, ca să-şi mărească teritoriul naţional pe seama altora.

Printre imaginile care îmi rămân din copilărie se află şi aceasta: tata adunându-ne, pe surorile mele, pe fratele meu şi pe mine, în salon, ca să ne cânte, acompaniindu-se cu vioara lui neagră, *Hora Unirii* (dar şi *Hora stacatto* a lui Grigoraş Dinicu) într-o vreme când era interzisă de stalinişti.

Cât de ciudat ar putea să pară (şi puţini mă vor crede), nu-mi amintesc ca tata să fi vorbit vreodată în faţa noastră despre originea lui evreiască. Am aflat destul de târziu că nu Roman era adevăratul lui nume şi că se chema, în realitate, Ernst Neulander. După mamă ar fi avut nume românesc. Nu ştiu nimic exact pentru că nu mi-am cunoscut bunicii din partea tatei. Muriseră în anii războiului în timpul ocupaţiei hortyste a nordului Transilvaniei. Nu cred că a vrut să-şi ascundă vreodată originea sa. În niciun caz. Îmi amintesc că în timpul războiului declanşat de ţările arabe împotriva Israelului, în 1967, s-a manifestat foarte îngrijorat de o posibilă „aruncare în mare a evreilor"

cum anunța propaganda egipteană. Era în dezacord cu politica oficială din România în acel moment.

Discuția dintre noi se înăsprea câteodată. Erau înfruntări în toată puterea cuvântului, care însă nu scădeau cu nimic marele respect pe care îl aveam, și îl am încă, pentru tatăl meu. Îmi spunea că sunt înfumurat și nechibzuit, reproșându-mi mie, care nu mai eram atașat comunismului din 1971 și, în sinea mea, chiar din 1968, că doresc lichidarea totală a unui sistem fără a vedea mai întâi dacă nu poate fi ameliorat. Iar eu, din parte-mi, îl acuzam de „imobilism". Vechea dezbatere, aproape banală, între generații, cum s-a desfășurat pretutindeni de când e lumea lume. Cred că tatăl meu nu putea să treacă dincolo de un soi de „neogorbaciovism", din motive de un ordin aproape sentimental. Valter Roman a rămas până la moartea lui – cum poate mărturisi oricine 1-a cunoscut – un comunist sincer, cu convingeri adânci, aproape de neclintit. Ca om din generația lui, nu avea cum, la asfințitul vieții, să renege pur și simplu un crez căruia îi închinase întreaga lui viață. Dacă din punct de vedere intelectual ar fi putut, până la urmă, să recunoască falimentul absolut al sistemului comunist, din punct de vedere emoțional nu putea să devină groparul lui. Ar fi fost pentru el ca o sinucidere. Astăzi îmi pare rău că n-am înțeles pe deplin că ceea ce uneori, în înflăcărarea mea, consideram drept o acomodare la realitate, nu era de fapt decât manifestarea atașamentului său față de idealurile tinereții. Această fidelitate față de sine este, fără îndoială, una dintre cele mai înalte lecții pe care mi le-a dat tatăl meu. Cred într-adevăr că ceea ce face valoarea unui om este statornicia viselor sale de tinerețe. Una este să fii deschis spre orice confruntare, acceptând riscul de a ieși modificat, și alta ca, din lipsă de coerență interioară și dârzenie, să renegi ideile generoase în care ai crezut. Orice om are nevoie de o trainică morală, care să dea o structură întregii lupte a vieții sale și să-i dea acesteia sensul ei cel mai înalt.

Acest principiu de acțiune și de viață mi 1-a lăsat moștenire tatăl meu, prin exemplul lui de independență și de responsabilitate, de intransigență și de luciditate, de curaj și, totodată, de chibzuință. A murit în 1983, dramatic, în urma unei intervenții chirurgicale care n-ar fi trebuit să aibă loc. Am plâns cum nu plânsesem niciodată. M-am simțit, dintr-o dată, foarte singur: era ca și când omenirea își pierduse pentru mine unul dintre reprezentanții ei cei mai nobili, mai mândri și mai de preț. O să-mi rămână mereu amintirea acestui bărbat înalt, care a fost multă vreme pentru mine un uriaș, un om totodată aspru și afectuos, ferm când era vorba de principii, însă îngăduitor; sever, chiar neîndurător, dar în același timp generos și atent cu cei din jurul lui. Pe scurt, dincolo de eroul războiului din Spania, de militantul politic, dincolo de marele militar și om de cultură care a fost, pentru mine a fost ceea ce se numește, simplu, un tată. Tatăl meu, Valter Roman.

XV. Adevărul din emoția mulțimii

Când Silvia, soția mea, a început să se dedice interpretării cântecelor Mariei Tănase, prin 2013, a oferit un recital în spitalul unde s-a stins din viață marea noastră artistă și apoi un altul, la invitația guvernatorului BNR Mugur Isărescu, împreună cu un taraf condus de Nicolae Voiculeț. Silvia era puternic inspirată de maestrul lăutar Costel Pandelescu, care a plecat dintre noi curând după aceea; un interpret de țambal din cea mai înaltă clasă a folclorului românesc. Seara era dedicată comemorării a cincizeci de ani de la dispariția Mariei Tănase și Silvia a reușit o interpretare excepțional de sensibilă. Brusc mi-a revenit în memorie momentul când Maria Tănase a fost condusă pe ultimul drum, la București, în 24 iunie 1963. Eram student în anul întâi la Politehnică atunci și se zvonea că o mare mulțime va fi la înmormântare. Tata m-a îndemnat să merg și eu. Într-adevăr, o mare de oameni, probabil cinci sute de mii, a format un uriaș cortegiu spre cimitir. Erau oameni cuprinși de o mare tristețe. Mulți plângeau în timp ce ne apropiam de locul de înmormântare. Nu înțelegeam prea bine această emoție ce stăpânea mulțimea. Seara tata m-a întrebat cum a fost înmormântarea. I-am povestit ce văzusem și oarecum nedumerirea mea față de acea tristețe împărtășită de atât de mulți oameni. Tata m-a privit atent și mi-a spus: - „ vezi tu, Petrișor, **așa arată adevărul!** ". Pe loc n-am înțeles exact ce gând îmi transmitea tata. Mai apoi, când vedeam marile „adunări populare" organizate de putere

am înțeles cum tatăl meu dorea să mă facă să înțeleg că mari adevăruri există în conștiința publică în momentul unei autentice emoții. Înfățișarea adevărului era aceea a marii mulțimi care plângea dispariția Mariei Tănase.

XVI. O luptă parlamentară pentru adevăr

Redau mai jos extrase din volumul „Triumful adevărului" în care se relatează dezbaterea parlamentară a Camerelor reunite din 7 septembrie 1993 asupra Raportului Vonica privind actele „ilegale și de corupție" comise de Guvernul Roman, îndeosebi achiziționarea aeronavelor AIRBUS.

De dificultățile inerente tranziției ar fi vinovați „Roman și ai lui, trădătorii neamului". Dacă aceștia, scoși de le guvernare în șuturi minerești, ar fi acceptat paleativele care le fuseseră oferite ca recompensă, e probabil că minciuna care îi privea s-ar fi stins.

Însă „obraznicii" au refuzat darul și, rămânând în jocul politic, au devenit adversarii cei mai de temut ai forțelor care aspiră să-și păstreze privilegiile sacrosancte. Pentru a-i elimina a fost redescoperită tehnica stalinistă a calomniei care îl duce pe cel calomniat la eșafod. Campania defăimătoare a fost preluată de câteva publicații și de o comisie senatorială. Acuzația de fond: guvernarea Roman ar fi fost o guvernare a trădării naționale. Toate actele acestei guvernări n-ar fi fost decât afaceri oneroase: afacerea AIRBUS, afacerea vagoanelor, afacerea creanțelor, afacerea terenurilor *etc, etc.*

În același spirit stalinist, acuzații au fost sistematic împiedicați să se apere. și nu fără noimă: acuzatorii se temeau de adevărul spus de cei acuzați și sperau ca ei să dispară din viața politică fără să se mai ajungă vreodată să -1 rostească public.

N-a fost, totuși, să fie pe gândul calomniatorilor. Marți 7 septembrie 1993, de la amiază până în zorii zilei următoare, echipa înlăturată în septembrie 1991 prin violență și manipulare, denigrată apoi, necontenit, timp de doi ani, și-a putut rosti adevărul de la tribuna Parlamentului. Și adevărul a intrat în casele oamenilor prin unda de radio și va rămâne acolo și prin litera acestei cărți. „Soarele inteligențelor a biruit."

CONSTANTIN SORESCU

Dreptul la apărare

Ca și în octombrie 1992, majoritatea parlamentară - alcătuită din deputații și senatorii Partidului Democrației Sociale din România (PDSR = FDSN), ai Partidului Unității Naționale Române (PUNR), ai Partidului Socialist al Muncii (PSM), ai Partidului România Mare (PRM), precum și din câțiva independenți de ultimă oră, care nu știu, de fapt, în care dintre aceste partide le-ar fi mai bine - a încercat să împiedice pe reprezentanții Partidului Democrat (FSN) de a-și exercita un drept subînțeles în democrație: dreptul de a se apăra.

De ce atâta obstinație în dorința de a înregistra numai tăcere ca replică la acuzațiile debitate în faimoasele rapoarte senatoriale din preajma campaniei electorale, pe care le-a preluat, îmbogățindu-le, Raportul Vonica?

Explicația este simplă. Profitorii electorali ai acestor incriminări sunt aceiași cu autorii lor. Calomniindu-i pe liderii Partidului Democrat (FSN), ei au izbutit să înșele oamenii și să le smulgă votul, or, astăzi se tem ca nu cumva oamenii să realizeze că au fost păcăliți cu bună știință în toamna anului 1992.

În încercarea de a pune pumnul în gura adversarului politic, prin invocarea a tot felul de tertipuri procedurale, s-au evidențiat, ca și altă dată, domnii Vasile Văcaru și Viorel Munteanu (senator și, respectiv, deputat din partea PDSR = FDSN), amândoi virtuozi - fiecare cu

stilul lui - ai umorului parlamentar contemporan.

Liderii Partidului Democrat (FSN) au fost puși, din nou, în situația de a-și susține dreptul la apărare.

PETRE ROMAN:

„Nimeni nu se așteaptă să stăm și să primim lovituri care sunt nedrepte, calomnioase și mincinoase."

Domnule președinte, Stimați colegi

Domnul Adrian Năstase:

într-o chestiune de procedură, desigur

Domnul Petre Roman:

Este vorba de aceeași chestiune și fără îndoială că la aceasta vreau să mă refer, deși ea comportă ceva mai multe lucruri de spus... Dar bănuiesc că nimeni nu se așteaptă ca într-un moment atât de important pentru noi toți - 1-am așteptat atât de mult, vorbesc de mine, de colegii mei, care au fost la guvernare - nimeni nu se așteaptă, să stăm și să primim lovituri care sunt nedrepte, calomnioase si mincinoase.

Am fost, deci, sincer surprins - și nu o spun de circumstanță - când cererii domnului Adrian Severin i s-au opus tot soiul de chestiuni de procedură, de interpretare.

Nu. Eu sunt absolut convins că toți știm că aici este vorba de a se încerca să lămurim ceva care privește politica în România. Ceva care privește nu învingerea cuiva, ci restabilirea dreptului la politică, a încrederii în politică.

De ce spun asta? S-a încercat de a se arunca răspunderea pentru ce au fost guvernările pe care le-am condus, asupra mea, pe umerii mei. Foarte bine. Nu mă deranjează acest lucru, pentru că această răspundere este fără pată.

Totuși, trebuie să reamintesc că în aceste guverne au fost prezente ca factori de decizie de prim ordin, persoane care astăzi dețin, la fel, posturi de decizie de prim ordin în Guvernul României sau în alte sfere importante ale puterii politice. Dumneavoastră știți cine sunt

aceste persoane. Este vorba de domnul prim-ministru Văcăroiu, care a fost de două ori secretar de stat în guvernul pe care 1-am condus; este vorba de domnul Mircea Coșea, care a fost secretar de stat în guvernul pe care 1-am condus; este vorba de domnul Mircea Dan Popescu, e vorba de foarte mulți, de domnul Florin Georgescu, e vorba de domnul Adrian Năstase, care a fost ministrul afacerilor externe în guvernul pe care 1-am condus, și nu în ultimă instanță... (Rumoare. Clopoțel).

Domnul Adrian Năstase:

Vă rog să faceți liniște!...

Domnul Petre Roman:

Procedura este legată de această argumentare...

Domnul Adrian Năstase:

Vă rog să faceți liniște în sală!

Domnul Petre Roman:

Și în ultimă instanță, nu putem omite faptul că acest Guvern era în mod obișnuit, și mai ales pentru acea perioadă, într-o conlucrare permanentă și cu un alt factor al puterii politice extrem de important, și anume Președinția. (Rumoare).

Asta implică, în ceea ce mă privește, că orice demonstrație fac privitoare la netemeinicia unor acuzații - și a dat Domnul și a venit această clipă să o pot face! - această demonstrație aduce onorabilitate, readuce onorabilitate asupra tuturor acelora care au fost factori de decizie în guvernele pe care le-am condus.

Din acest punct de vedere resping ca inadecvate, nepotrivite, fără subiect, intervențiile privitoare la nu știu ce chestiuni de procedură, când e în joc ceea ce este în joc.

Nu se poate să refuzați unor oameni dreptul de a se apăra așa cum cred dânșii că este mai bine și în deplinătatea puterilor lor. (Rumoare. Clopoțel). De aceea, încă... Vă mulțumesc, domnule președinte!... Încă din primele momente când a început ședința, au fost câteva reacții în sală, cele pe care le-am perceput de acolo de unde mă găsesc, de încrâncenare.

Eu, încă, am speranța că nu suntem la o ședință

de partid PCR, ci suntem în Parlamentul democratic al României (rumoare, clopoțel) și vrem...

Vă mulțumesc, domnule președinte!... Și vrem ca aici lucrurile să fie spuse așa cum este mai bine să fie spuse și așa cum poate fiecare să spună. Asta-i și regula politicii, dar asta este și regula bunului simț și a bunei credințe.

De aceea, domnilor, eu solicit să dați curs cererii noastre, pentru a susține, a demonstra netemeinicia acestor acuzații, neținând seama dacă este vorba de 20 sau de 30 de minute sau de cui îi este acordat timpul. Pentru că, pe chestiuni de procedură, până la urmă orice interpretare este posibilă, dar aici una singură este valabilă: demnitatea și onoarea noastră și a dumneavoastră împreună cu a noastră.

Vă mulțumesc

PETRE ROMAN:

„Cele șapte minciuni despre contractul AIRBUS"

Stimați colegi,

Mai întâi, răspunsul meu la cele expuse în Raport cu privire la contractul AIRBUS.

Potrivit mandatului primit, comisia de anchetă a preluat și unele cazuri care s-au aflat în atenția așa-zisei comisii senatoriale instituite în ianuarie 1992. Deși în niciunul din cele cinci obiective imperative din mandatul dat nu se afla contractul AIRBUS, domnii senatori din respectiva comisie n-au pregetat să se ocupe și de acest contract.

Raportul pe această temă nu a fost însă prezentat de către Procuratură din simplul motiv că nu s-a găsit nimic de incriminat iar nu din pricina nefinalizării cercetării, așa cum se afirmă în Raportul Vonica. Nu este nici singura, din păcate, și nici cea mai mare minciună.

Este, însă, **minciuna numărul unu.**

Deci, actuala comisie a cercetat și contractul

AIRBUS, prin audierea a 20 de persoane, printre care am avut onoarea să mă număr. Dacă nu luăm în considerare declarațiile pe care le-am făcut atât eu cât și domnul Băsescu pe tema aceasta, rezultă că din 18 persoane audiate, 17 au apreciat fără echivoc, fără rezerve, că acest contract AIRBUS a fost necesar și corect; doar o singură persoană, domnul Cuzino, actualul conducător în compartimentul juridic, a apreciat că aeronavele BOEING ar fi fost mai avantajoase, fără însă să nege valabilitatea opțiunii pentru AIRBUS.

Normal ar fi fost ca domnul Vonica și ceilalți membri să menționeze în raportul propriu acest fapt, să-și susțină afirmațiile cu fapte și date prezentate de către cei care au fost audiați.

Ce constatăm din zecile de pagini consacrate contractului AIRBUS? Toate acuzațiile nu sunt bazate, nu sunt susținute prin declarațiile ce s-au făcut în timpul audierilor. Dacă ne-am rezuma doar la această constatare și tot ar fi suficient pentru a pune în discuție moralitatea, probitatea autorilor acestei penibile compilații după texte remise către nu știu cine, în orice caz, cu excepția celor chestionați, a celor implicați direct.

În aceste condiții, desigur, se pune întrebarea: De unde a primit domnul Vonica aceste concluzii și de ce a mai fost nevoie de mascarada audierilor?!

Chiar în condițiile descrise, așa-numitul Raport Vonica nu a putut face abstracție de o serie de fapte: necesitatea achiziționării de nave long-courrier determinată de starea reală a flotei TAROM, de noile exigențe privind standardele internaționale. Toți cei audiați de comisie au subliniat aceste fapte care, de altfel, au fost confirmate de începerea tratativelor cu AIRBUS și BOEING încă din 1986.

În depoziția sa, domnul Cuzino spunea referitor la tratativele simultane cu cele două firme: „Am păstrat ca tactică să mai avem un co-negociator, pentru a determina firma spre care ne-am fi îndreptat ca avantajele economice să fie mai mari, dar, din dispoziția cabinete-

lor 1 si 2, în februarie 1989 s-au sistat toate negocierile, optând-se pentru cumpărarea de avioane sovietice".

Minciuna numărul doi.

În Raportul Vonica se spune: „Angajarea contractului de către TAROM cu AIRBUS își găsește originea în deplasarea din februarie 1990 în Franța a fostului prim-ministru Petre Roman".

Această afirmație este o minciună.

În primul rând, însuși Raportul recunoaște că angajarea contractului de către TAROM s-a făcut înainte de Revoluție.

În al doilea rând, ce poate fi imputabil unui prim-ministru dacă se preocupă de soluționarea unei cerințe a economiei naționale? Aici nu vă mai dau exemple de altă natură.

În al treilea rând, Raportul Vonica precizează că inițiativa reluării tratativelor a aparținut în exclusivitate Companiei TAROM, care a solicitat Departamentului Aviației Civile să întreprindă demersurile necesare la Ministerul Transporturilor și la Guvern pentru achiziționarea de trei aeronave long-courrier.

În al patrulea rând, pe ce bază, ce dovadă are comisia că am angajat contractul AIRBUS în timpul vizitei la Paris din februarie 1990? Această afirmație este demnă de celebrul Caracudi al lui Caragiale, care inventa pe o bancă din Cișmigiu informații senzaționale despre ce se petrecea, chipurile, în intimitatea Palatului Regal.

Raportul Vonica se încurcă iremediabil în propriile sale contradicții.

Astfel, este descris cu lux de amănunte tot procesul declanșării și derulării tratativelor, se menționează analizele desfășurate în consiliile de administrație TAROM, examinarea raportului oficial al Departamentului Aviației Civile, trimiterea către Guvern a unei note de fundamentare și apoi solicitarea și primirea de avize de la mai multe ministere, de la alte instituții și se menționează că am pus următoarea

rezoluție pe text: „Încheierea contractului, la încheierea tratativelor."

Apoi, Raportul arată că s-a desemnat oficial de către TAROM o echipă de specialiști pentru tratative. Nimeni nu a contestat competența celor de a purta astfel de tratative. Rezultatele obținute, de asemenea, au fost avizate. Și atunci, ce se dorește să se demonstreze de către Raportul Vonica?

Minciuna numărul trei: anume că, intre altele, ar fi fost mai avantajos un contract cu BOEING.

Toată această tevatură este lipsită de sens, deoarece BOEING a declarat clar că nu poate livra nici un avion înainte de 1995. Așa au declarat toți cei audiați, așa rezultă din toate documentele.

Raportul recurge la mistificări, printre care și aceea că BOEING s-ar fi angajat să livreze primul aparat după 24 de luni de la încheierea contractului. Dar acest angajament fusese luat în ianuarie 1992, iar după câteva luni, negocierile au fost întrerupte. Prin urmare, nu putea fi vorba despre livrări cu termen de 24 de luni.

Apoi, Raportul face afirmația că firma BOEING era în măsură să livreze avioanele în același termen cu AIRBUS, ceea ce se cunoștea chiar înaintea deplasării în Franța, la Toulouse. Iată ce declara în acest sens domnul Lucian Sandu: „Pană, în iunie 1990, BOEING n-a venit cu vreo ofertă".

La rândul său, domnul Ion Hașegan a declarat în fața comisiei: „Am aflat după sosirea acasă că, exact cu o zi înainte de semnarea contractului de la Toulouse, s-a primit o propunere BOEING". Iar mai departe afirmă: „BOEING nu a adus îmbunătățiri în acest nou stadiu, oferind doar livrări începând din octombrie 1995". Declarații asemănătoare au făcut toți cei audiați.

Minciuna numărul patru.

Neavând argumente care să confirme concluzia aberantă potrivit căreia, citez din raport, „în opinia specialiștilor de la TAROM introducerea avioanelor

de tip AIRBUS era contraindicată din punct de vedere tehnic și economic", domnul Vonica și alți autori au recurs la o serie de detalii tehnice, la analize financiare. În fond, scopul era de a încurca mintea oamenilor neavizați. Este de-a dreptul imoral să faci o asemenea afirmație cum este cea citată, pentru că iată câteva declarații în fata comisiei:

Ion Tomescu: „Competența privind negocierea și achiziționarea unor avioane revenea Companiei TAROM, așa cum era specificat în Hotărârea Guvernului din aprilie 1990".

Lucian Sandu: „Negocierea s-a făcut de TAROM, de o echipă tehnică de specialiști condusă de domnul Hașegan. Guvernul nu s-a implicat în tratative".

Iată fragmente din depozițiile privind motivația opțiunii pentru AIRBUS:

George Coroi: „Nu a fost o opțiune din start pentru AIRBUS, ci o hotărâre determinată de considerente economice. BOEING are o rază de acțiune puțin mai mare decât AIRBUS, însă AIRBUS are o capacitate mai mare de transport".

Ion Hașegan: ceea ce privește prețul de bază al aeronavelor BOEING 767 și AIRBUS, în configurația Standard, el era favorabil lui AIRBUS. Toate clauzele s-au negociat și refăcut în cele mai avantajoase condiții. Contractul a fost parafat de mine - ca șef al delegației de specialiști- pe fiecare pagină, în așa fel încât să confirme că cele scrise acolo corespund cu cele aprobate în Consiliul de Administrație. Pe atunci - continuă domnul Hașegan - bulgarii aveau deja două avioane AIRBUS, cehii trei avioane, rușii cinci avioane AIRBUS, luate, cumpărate înaintea noastră".

Dumitru Prunariu, șeful Departamentului Aviației Civile: „AIRBUS a promovat aceste avioane la un preț rezonabil, puțin mai scăzut decât cel propus de BOEING. Era mai scăzut pentru că doreau să ni le livreze și, în final, după runde paralele de negociere BOEING/AIRBUS, am optat pentru AIRBUS".

Ion Zahariade: „Calele de bagaje ale AIRBUS sunt mai largi. BOEING 767 are o cală mai îngustă, care nu permite transportul de containere, care este mai răspândit în lume. Condițiile de funcționare pentru AIRBUS au fost validate de registrul aerian român. în aviație nu există expertiză tehnică mai bună decât cea a registrului aerian" - a subliniat domnul Zahariade.

După această precizare, credem că nu mai e nevoie de nici un comentariu. Dar, trebuie să spunem limpede că este un caz de iresponsabilitate ca după toate aceste depoziții să spui cu seninătate o astfel de minciună. În opinia specialiștilor de la TAROM, introducerea avioanelor AIRBUS era contraindicată din punct de vedere economic și tehnic. Am lichidat minciuna a patra.

Minciuna a cincea.

După metoda dezinformării, pe care o cunoaștem din timpuri mai vechi - în orice caz, cei care au o vârstă mai înaintată o știu - iată următoarele răstălmăciri ale faptelor, în fond, pe care îmi pot permite să le caracterizez ca și calomnii.

Depoziția făcută de dl. **George Coroi**: „Sistemul acceptat, deci cel privitor la introducerea avioanelor din punct de vedere tehnic. presupune, din punct de vedere financiar, plata a minimum 15% din valoarea contractului de către cumpărător și acordarea de către un consorțiu a unui credit de maximum 25 %, Pe lângă avion mai trebuie și piese de schimb și motoare. Un contract presupune cheltuieli suplimentare cu motoare și piese de schimb".

Ștefan Dincă: „În stabilirea programului de livrări, fiecare marcă producătoare cere un avans pentru a avea o certitudine. Avansul s-a plătit prin BRCE. Plata s-a făcut cash, câte 200.000 de dolari pentru fiecare avion. Nu exista riscul pierderii sumei".

Ion Hașegan: Informez că în practica vânzării și cumpărării de avioane nu puteți să-mi dați exemple că s-a făcut de undeva plată de tip barter. Dacă se făcea prin

contrapartidă, ne costa cu cel puțin 20% mai mult plata acestor avioane. În acea perioadă, sub aspect financiar s-a discutat și la Ministerul Comerțului și la BRCE; specialiștii în finanțe AIRBUS au fost prezenți la BRCE pentru clarificarea aspectelor privind finanțarea".

Ion Pățan: „De regulă, se plătesc 15% la încheierea contractului, 15% la livrare și 70% credite. La fel a fost și când am achiziționat BAC-urile și BOEING-urile vechi" - domnul Pățan fiind în acea vreme ministrul comerțului și apoi al finanțelor. „Atunci eram la Comerțul Exterior - precizează dânsul. Plata avansurilor, de regulă, se făcea cash. Aceste fonduri urmau să se recupereze de la TAROM. Importul respectiv a urmat cursul legal. Am văzut avizul Comerțului Exterior, aprobarea de la Guvern".

O elementară dovadă de cinste ar fi fost din partea domnului Vonica să consemneze, alături de acele afirmații care nu au nici o dovadă și despre care nu știm de unde provin, lipsite de orice probe, măcar câteva opinii ale unor persoane avizate care au fost audiate în acest scop.

Minciuna numărul șase.

Mă refer pe scurt la serviciile care au lansat tema comisioanelor.

La acest capitol, domnul Vonica și cei care, știu eu în ce fel 1-au ajutat, bat recordul mistificărilor.

Iată cum se fabrică o minciună. Se spune: „Potrivit practicii în domeniu, așa cum arătau Spiros Calodichis și Stelian Dumitrescu, în asemenea achiziții lipsite de utilități imediate, se percep comisioane confidențiale".

Unde arată cei doi că există o asemenea practică? Nu au făcut depoziții în fata comisiei. Nici nu au fost chemați. De unde au scos că era vorba de o achiziție lipsită de. utilitate imediată? Păi, dacă se achiziționau aeronave BOEING, acestea erau și ele lipsite de utilitate imediată!

Deci, s-a emis o ipoteză pe baza unor afirmații făcute nu se știe unde și nu se știe în ce context.

Pe baza acestei ipoteze, domnul Vonica face trimitere la raportul comisiei senatoriale, care a reținut că: „Pentru încheierea unui contract, semnatarii români au încasat un comision confidențial de 5% din valoarea contractului, circa 20 milioane de dolari SUA, iar 8% au revenit părții franceze".

Ne aflăm în plină proză absurdă.

Dacă este vorba despre comisioane confidențiale, cum de s-a aflat exact cât s-a primit în fiecare caz ? S-au făcut cercetări ? Se prezintă dovezi în acest sens?

Dacă raportul comisiei senatoriale este o minciună, ea devine adevăr dacă este preluată de domnul Vonica?

Culmea absurdității este următoarea: dacă ar fi să dăm crezare acestui raport, s-au plătit comisioane confidențiale în valoare de 54 de milioane de dolari; dar de unde s-au plătit acești bani?

Din sală:

De unde?

Domnul Petre Roman:

Raportul Vonica spune că s-au plătit mari și lați 30 de milioane dolari din banii TAROM-ului. La 30 de milioane bani plătiți de TAROM s-au plătit 54 milioane dolari comision!

Este clar că, așa cum spuneam, este absurditate de la un cap la altul.

Poate acest calcul - poate, vă rog să-mi iertați gluma - să fie posibil prin sistemul Caritas.

Și acum o nouă afirmație: „Este adevărat că persoanele care au participat la tratative și la încheierea contractului cu AIRBUS, inclusiv domnul Petre Roman, nu recunosc că au luat comisioane".

Înainte de a continua să citez, aș remarca un fapt: nu am participat la tratative, nici la încheierea contractului, deci acel „inclusiv" este pus în mod viclean, după cum tot cu viclenie se spune că nu recunosc. Adică ce să recunosc? Poți să recurgi la o asemenea formulare dacă s-ar fi adus o acuzație bazată

pe dovezi; cât de cât pe dovezi. Dar, așa s-ar putea spune că nu am recunoscut orice și oricum, ceea ce descalifică, în fond, Raportul Vonica.

În continuare: „Nu se contestă, însă, că firma americană Pratt & Whitney care motorizează și avioanele BOEING - deci vă precizez că este o firmă din Statele Unite - a acordat Companiei TAROM o bonificație de 500.000 de dolari SUA, în vederea cumpărării de echipa) mente, întreținerea motoarelor, publicitate".

Apoi se spune cum s-a folosit această sumă în vederea acoperirii unui debit al TAROM-ului. Prin urmare, ca să încheiem acest capitol, cele 54 de milioane de dolari dați de partea română pentru comisioane reduc la 500.000 de dolari, adică la o sumă de 100 de ori mai mică, plătită, culmea, de o firmă americană, care, în plus și motorizează avioanele BOEING. Ce mai rămâne din toată această aiureală?

Rămâne calomnia debitată sistematic, cu o consecventă diabolică timp de trei ani, rămâne ceea ce știm din aria calomniei, calomnia.

Minciuna numărul șapte

Raportul conchide...(Discuții în sală)

Domnul Adrian Năstase:

Doar o clipă... Domnule deputat, vă rog să urmăriți și trecerea timpului!

Domnul Petre Roman:

Este adevărat, domnule președinte, dar, după felul în care este urmărită această demonstrație, bănuiesc că pot să continui și, în fond, cred că pot să utilizez și timpul colegilor.

Raportul conchide că mă număr printre cei care au negociat, încheiat și aprobat contractul de achiziționare a avioanelor AIRBUS în anul 1990, cu încălcarea dispozițiilor în vigoare și în dezavantajul TAROM.

Pe ce bază se publică aceste afirmații irresponsabile, este imposibil de găsit în cuprinsul Raportului Vonica.

În schimb, autorii acestui text nu țin seama de fapte. Ei nu utilizează depozițiile oficiale făcute în fata comisiei și recurg la dovezi care nu există, la surse oculte de informare.

Iată ce s-a spus la comisie:

Lucian Sandu: „Guvernul nu s-a implicat în tratative".

Dumitru Prunariu: „În perioada negocierilor, domnul Petre Roman nu s-a implicat niciodată, nu a telefonat, nu m-a chemat să discutăm".

Nicolae Nițescu: „Era prevăzută într-o hotărâre de Guvern posibilitatea ca TAROM: să facă negocieri în mod direct".

Ion Hașegan: „Afirm cu toată răspunderea că, la nivelul TAROM-ului, nu am avut niciodată semne de influență sau presiuni din partea altor foruri".

Și acum, despre participarea mea la semnarea contractului.

În locul oricărui alt răspuns, voi cita din depozițiile făcute în fata comisiei:

George Coroi: „Primul-ministru nu a semnat nici contractul, nici altceva. Primul-ministru a asistat doar la semnare".

Ion Pățan: „Știu că Petre Roman a asistat la semnarea contractului la Toulouse. Având în vedere situația noastră de atunci, a fost un punct favorabil pentru noi".

Ion Tomescu: „Domnul Petre Roman a apărut în această poveste, fiind invitat de Compania TAROM la festivitatea de semnare a contractului. În ziua semnării contractului, domnul Petre Roman, care era în Franța, a venit la Toulouse și a asistat la semnare".

Așa este, mă aflam în Franța într-o vizită oficială. Am fost primit și de președintele Mitterand, de primul ministru și așa mai departe.

Iată depoziții care nu și-au găsit locul în Raportul Vonica. Explicația nu este greu de dat. Autorii au fugit de orice date care se apropiau de adevăr. În această

ordine de idei, vreau să mă refer acum și la temeiul legal.

Guvernul și-a exercitat atribuțiile în conformitate cu articolul 1 punctele b. și c. din Decretul-lege nr.108 din 30 martie 1990. în același timp a respectat dispozițiile legale cu privire la garanțiile impuse de actele normative. De aici decurge și concluzia că nu a adus prejudicii în nici un mod părții române.

Ar mai fi de susținut că multitudinea de condiții instituite de normele legale în afacerile comerciale trebuie aplicate de la caz la caz, altfel nu s-ar mai încheia niciodată vreo afacere comercială rentabilă.

Din sală:

Foarte rentabilă!

Domnul Adrian Năstase:

Domnilor, vă rog să nu interveniți din sală ! Vă rog să faceți liniște!

Domnul Petre Roman:

Vă promit că mai am puțin.

Este un element pe care trebuie să-l semnalez și care este de o gravitate deosebită. Și fiindcă este de o gravitate deosebită, o fac cu toată precauția. Și acest lucru vă rog să-1 rețineți!

După ce, practic, se încheiase audierea mea și rezultase clar că nici una dintre întrebările puse n-au fost lăsate fără răspuns, domnul Vonica a început să-mi citească, dintr-un material, un fel de zvonistică: „se spune că...am auzit că....se pare că".

Și 1-am întrebat pe domnul Vonica de unde are acest material ? Zice: - „Nu știu. Era în dosarul pe care 1-am primit de la comisia senatorială". – „Bine, bine, era în dosar, foarte bine, 1-ați preluat, dar de la cine provine?" – „Nu știu". – „Vă rog frumos, uitați-vă pe referatul acela". – „Păi - zice - n-are nici antet și nu e nici semnat". „Dacă n-are nici antet și nu e nici semnat, ce valoare are el pentru dumneavoastră?" – „Nu știu, pun și eu întrebări".

Domnilor, chestiunea este foarte gravă.

Acel referat 1-am văzut și eu. El seamănă ca două

picături de apă, vă rog să faceți distincția, seamănă ca două picături de apă cu toate referatele pe care le primeam eu de la serviciul nostru de informații (SRI)!

Această chestiune ne duce cu gândul la ceea ce s-ar fi putut să fie o adevărată campanie de dezinformare și calomniere.

Vă rog să cântărim bine acest lucru și vă rog să facem cercetările necesare pentru a dovedi sau a găsi sursa aceasta pe baza căreia domnul Vonica și-a permis să facă toate afirmațiile calomnioase și mincinoase.

Această chestiune rămâne definitiv în picioare pentru a fi lămurită de Parlamentul României.

În fine, ca o concluzie definitivă, n-am fost implicat direct în încheierea contractului AIRBUS, n-am fost implicat în tratative.

Mă întreb: ce altceva puteam să fac decât să particip la semnarea contractului? Puteam să opresc printr-un act de autoritate, contrar principiilor și legilor reformei, un contract deja încheiat, pentru că aș fi avut speranța să închei un alt contract, în condiții mai avantajoase, dar care la vremea respectivă nu exista? Eu cred că nu.

Am participat la semnare, într-un oraș în care m-am format ca om de știință, e vorba de Toulouse, și într-o uzină care este la cel mai înalt nivel existent astăzi în lume.

Și, în fine, o ultimă apreciere: aș fi fost la fel de fericit sau poate mai fericit dacă aș fi asistat la această semnare, la Seattle, la BOEING, în Statele Unite, fiindcă aceasta ar fi însemnat că aveam relații mai bune cu Statele Unite.

Vă mulțumesc! (Aplauze din partea dreaptă a sălii)

XVII. „I-au făcut timbru lui Petre Roman"

În primul volum am povestit despre momentul foarte puternic urmat de un rezultat admirabil, pe care l-am trăit în 29 ianuarie 1991, la Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, când am reușit după o luptă politică destul de dificilă ca România să fie admisă în Consiliul Europei. Desigur, la început, țara noastră a avut statutul de invitat special, dar principalul pas acesta era, ca România să fie primită în Consiliul Europei. După ce am câștigat alegerile din 1996, la scurt timp, am fost anunțat de cel care era Secretarul General al Adunării Parlamentare a Consiliului Europei că se dorește să țin un nou discurs, de această dată ca urmare a victoriei democratice spuneau reprezentanții CE, un simbol al victoriei reprezentative pentru ansamblul Europei. Succesul nostru nu ar fi fost posibil fără platforma noastră democratică, adică CDR + PD. Iată că la 7 ani distanță față de evenimentul memorabil din 1991, urma să ajung din nou în mijlocul Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, cu un discurs legat de această reușită politică. Într-adevăr lucrurile s-au potrivit în direcția sincronismului istoric, căci am rostit discursul pe 27 ianuarie 1998. În ciuda sobrietății momentului, trebuie să vă împărtășesc sentimentul că pentru acest discurs nu a mai fost același interes ca în 1991, și nici nu avea cum ca această concentrare să se repete, însă formatul evenimentului a fost la fel de important. Am povestit despre experiența noastră democratică, despre opoziție

și ce a însemnat această victorie în România, articulând critic perspective asupra formelor în care lucrurile s-au putut amenaja din nou, în sens politic, în România, incluzând, în această ordine, chiar și faptul că Ion Iliescu a acceptat corect înfrângerea și, odată cu el, însuși partidul lui, care era PDSR atunci. Aceasta este povestea devenirii noastre democratice, pe care am avut șansa de a o face cunoscută acolo.

După ce s-a încheiat acest discurs, am fost invitat la Președintele Adunării Parlamentare, cu care am avut o întâlnire pe cât de plăcută, pe atât de surprinzătoare. Mi s-a înmânat un plic cu un timbru pe care era figura mea, alături de o altă personalitate, d-na Sadako Ogata, un om foarte apreciat în lume, care era fostul Înalt Comisar pentru Refugiați al Națiunilor Unite. Am primit copii ale acestui plic, pe care apare imaginea mea, asignată următorului text onorific: „Intervenția lui Petre Roman, Președintele Senatului României, 27 ianuarie 1998. Consiliul Europei."

Știam că acest gest este unul onorabil și avea să rămână printre cele mai frumoase simboluri de gratitudine pentru activitatea mea politică și diplomatică. Însă eram în egală măsură conștient de disconfortul afectiv pe care avea să-l trezească opozanților mei politici. De ce? Odată ajuns acasă, cineva din anturajul meu, care nu s-a putut abține, sub semnul entuziasmului, a povestit presei; plicul a fost arătat, a apărut în presa românească. Ei bine, lucrul acesta a născut o invidie masivă, inclusiv în rândul partenerilor mei din CDR, dar nu dau nume acum. Indignarea circula: *Cum adică i-au făcut un timbru lui Petre Roman?* Această invidie, trebuie să spun, ca urmare a lungii mele experiențe politice și nu numai politice, pentru că nimic din activitatea mea politică nu ar fi reușit în absența experienței personale de viață, precum și din contactul direct cu personalități de pe alte meridiane ale lumii, începuse să se răspândească. Invidia joacă un rol foarte important în politică; ea are

puterea, nu doar în sens speculativ, ci și factual, de a eroda fundamentele încrederii și cooperării. Mai e ceva. Invidia este o forță care istovește pe cei mai mulți dintre cei asupra cărora se revarsă, dar e o forță care nu obosește. Unele lucruri sunt simple în viața aceasta prin prezența lor brută și de neclintit. Un exemplu funciar rămâne invidia oamenilor, de care nu prea ai cum să te aperi. E un sentiment ascuțit și foarte intim, personal. Sunt puțini cei care scapă acestui sentiment care ne macină moral. Aceștia sunt oameni superiori, oameni cu o anumită cultură, o anumită spiritualitate sau pur și simplu cu un mare bun-simț. Oamenii de bun simț, fără multă cultură, nu sunt neapărat invidioși. Invidia fără de bun simț seamănă într-un fel cu celălalt soi de invidie pe care îl anunța Mircea Dinescu în legătură cu înotul în Dunăre.

XVIII. Vizita lui Clinton, la locul Baricadei

În 1997 în iunie, Statele Unite urmau să ia decizia privind lărgirea NATO și ceea ce hotărau Statele Unite devenea un traseu destinal pentru toți actorii implicați. Bineînțeles că de îndată ce am câștigat alegerile am început, și Emil Constantinescu, și eu, și toți cei cu oarecare trecere în lumea occidentală, să încercăm să includem și România în primul val al lărgirii NATO. Dar devenea din ce în ce mai evident că Bill Clinton se oprește numai asupra a trei țări, adică Polonia, Cehia și Ungaria. Nu își asumă mai mult de atât. Atunci m-am hotărât ca pe ultima sută de metri, deci înainte să se ia propriu-zis decizia să mă duc în calitatea mea de Președinte al Senatului în vizită la Senatul American, să mă întâlnesc cu senatorii de acolo și să le propovăduiesc cauza României.

Vizita a fost foarte bine pregătită de echipa de la București, dar în special de Mircea Geoană, care era ambasador acolo, având legături importante. Când am ajuns acolo, a spus că am întâlniri cu douăzeci de senatori din totalul de o sută. Cei douăzeci erau și de la democrați și de la republicani. Era cu adevărat remarcabil. Am avut acest șir lung de întâlniri de întrevederi. Senatorii republicani aproape în totalitate erau pentru lărgirea NATO, inclusiv prin includerea României. Republicanii, prin definiție, erau mai pro-NATO, pentru o acțiune mai afirmativă a NATO,

acesta fiind interesul evident strategic al Statelor Unite, în timp ce democrații erau de partea lui Clinton, care nu voia să își asume mai mult decât atât. Nu am înțeles până la urmă de ce. Sunt nenumărate speculații pe această temă. Însă mulți senatori democrați au spus că ar fi de acord, dar vor urma linia guvernului: Senatul era atunci în majoritate democrat, urmându-l pe Clinton.

Am întâlnit atunci oameni foarte interesanți dintre figurile cele mai importante din Senatul american și după ce s-a încheiat acest turneu – cred că cele douăzeci de întâlniri le-am avut în decurs de două zile, adică a fost o cursă destul de intensă – am înțeles că România nu va fi inclusă în același timp cu Polonia, Cehia și Ungaria. Colegii senatori americani mi-au promis fiecare în parte că atunci când vor avea ocazia, îi vor spune lui Clinton despre argumentele pe care le-am ridicat eu în numele României. Pe de altă parte, Emil Constantinescu la nivelul de Președinte al României, a avut și el legăturile sale: au fost țări care s-au declarat clar în favoarea României, cum au fost Franța, Italia și altele. Germania a spus foarte clar: *Noi suntem de acord dacă sunt de acord Statele Unite.* Regatul Marii Britanii a fost mai reticent, se plia după poziția Statelor Unite. Din această combinație, a reieșit ceea ce a fost până la urmă vizita lui Bill Clinton în România, din iulie 1997 la București. A fost o vizită splendidă în Piața Universității, chiar pe locul Baricadei: a fost un uriaș succes. Eu cred că Bill Clinton nu se aștepta să fie primit cu atâta căldură, populația Bucureștiului a fost formidabil de călduroasă, manifestând un profund sentiment de simpatie. L-am văzut pe Bill Clinton, care pur și simplu a simțit din plin această primire, și s-a bucurat foarte intens de ea; și poate că în momentul acela s-a gândit că e posibil să fi greșit, că merita să fie și pentru susținerea României.

XIX. Cei doi Kennedy

Cu acest prilej, în timp ce așteptam să vină Bill Clinton însoțit de Emil Constantinescu în Piață, unde era tribuna, priveam la mulțimea din jur. Cu câteva minute înainte de venirea lor, vine la mine un american tânăr, înalt și bine făcut și îmi zice:

„– Domnule Președinte, eu sunt ofițerul politic care mă ocup de misiunile de acest fel ale Președintelui Clinton, însă motivul pentru care vin la dumneavoastră este altul: mă numesc Sean Kennedy și sunt fiul lui John Kennedy, profesorul. Vreau să vă spun că dumneavoastră ați fost foarte pomenit la noi acasă, mai ales de când ați ajuns Prim-Ministru; tata își amintește cu mare plăcere de vizita lui la București." Pe profesorul Kennedy îl chema John Fitzpatrick Kennedy iar celebrul Kennedy era John Fitzgerald Kennedy, dar pentru că abreviat se semna John F. Kennedy, au survenit întâmplări simpatice, care merită a fi povestite. Relatez ce s-a întâmplat în 1986 când Ceaușescu, în virtutea puterii sale absolute, voia să renunțe la clauza națiunii celei mai favorizate, ceea ce a și făcut, declanșând o catastrofă pentru țară, iar americanii îi cereau imperativ să înceteze orice fel de represiune politică. În paranoia lui, ca nu cumva să se bage cineva în treburile interne ale noastre, adică pur și simplu ale bunului său plac, în formula oficială *neingerința în afacerile interne ale României,* Ceaușescu, prin celebrele fraze dogmatice și seci, devenise foarte antipatic în ochii americanilor.

Într-o ultimă încercare, americanii au propus să facem un schimb cultural și științific, și Ceaușescu a fost de acord. Atunci americanii au alcătuit o echipă de mari oameni de știință și am făcut un seminar româno-american la București. În grupul acestor oameni de știință era și profesorul John Kennedy; în domeniul meu, el era un mare specialist în transportul aluvionar, mai exact sedimentarea și eroziunea patului albiei râurilor datorită transportului aluvionar; sună un pic cam tehnic, dar una peste alta este vorba de procesul prin care apa poartă cu sine nisip și pietriș care odată ajunse la baza barajelor, pot provoca și eroziuni periculoase. Cel care a organizat acest seminar, profesorul Simion Hâncu, directorul Institutului de Gospodărire a Apelor, un profesor de foarte bună calitate și un om de toată isprava (imediat ce am ajuns Prim-Ministru l-am numit ministrul Mediului) a convocat o ședință. A adunat acolo toți șefii de catedră universitară din domeniile în care erau personalitățile americane. Mie îmi revenea, evident, colaborarea cu John Kennedy, fiindcă era din domeniul hidraulicii și, mai mult decât atât, era chiar dintr-un domeniu în care eu, personal, lucrasem, adică transportul aluvionar. *Fiecare să se ocupe de profesorul repartizat, faceți cum știți dar să-i primiți bine!* La toată treaba asta nu am primit niciun fel de sprijin de la autorități! Faptul arăta clar că Ceaușescu nu mai punea preț pe relațiile cu SUA. M-am gândit, ca să se simtă omul bine și să rămână cu o impresie frumoasă despre România, să închiriez o vilă la Snagov, cât de cât decentă, de la Gospodăria de la Partid, cum era pe atunci, iar un foarte bun prieten de-al meu, Paul Marinescu, un bun tehnician auto și totodată un mare bucătar, ne-a pregătit o masă îmbelșugată. L-am rugat să ne pregătească o masă românească, pe care urma să o servim chiar pe malul lacului Snagov, la ora 12. Era o zi foarte frumoasă de iulie; l-am luat pe John de la hotel și i-am spus că avem o zi liberă pe care urma să o petrecem în apropiere de București, într-un loc aparte. Masa a fost inaugurată

cu aperitive, mici, salată de vinete, icre de crap, urmate de ciorbă de burtă, sarmale, friptură la grătar și apoi clătite. O masă neaoș românească. John Kennedy era un american tipic de Iowa, foarte înalt, 1.90 și ceva foarte zdravăn și slab așa cum sunt americanii... plus că avea o fire simpatică și o prezență de spirit fascinantă. A mâncat simandicos din toate felurile. Când am ajuns la clătite, și-a mâncat porția, după care am întrebat:

„– John, mai vrei niște clătite?"

„– Petre, nu aș putea să o iau de la început?"

„– Cum adică?"

„– Păi de la început, cu aperitiv, ciorbă, friptură."

„– Păi...bineînțeles..."

„– Vreau să îți mărturisesc ceva, niciodată în viața mea nu am mâncat așa de bine și îmi e teamă că nici nu o să mai mănânc vreodată așa de bine".

Așa că am luat-o de la început cu toate felurile și a mâncat de două ori. În cursul petrecerii de după, mi-a povestit câteva pățanii inspirate de numele lui. Profesorul lui, și întemeietorul științei hidraulicii aluvionare era Hans Albert Einstein, fiul lui Albert Einstein. Mi-a povestit că au fost la un congres și când s-au dus la hotel, la recepție, să se cazeze, primul care și-a luat camera în primire a fost el, John F. Kennedy, după care a venit profesorul, Hans Albert Einstein. Recepționerul s-a uitat așa... lung. Apoi a venit alt profesor și recepționerul a zis: „– Stați că știu cine sunteți dumneavoastră, Napoleon Bonaparte!"

Când am ajuns Prim-Ministru, mi-a trimis o scrisoare extraordinară, pe care din păcate nu o mai am, dar era scrisă într-un ton călduros și plin de prețuire. Îmi spunea că „se întâmplă atât de rar ca un om de știință și de calitate să ajungă Prim-Ministru, încât cred că e o mare bucurie pentru țara ta și sunt convins că vei face o treabă foarte bună". Din nefericire, a făcut un cancer la scurt timp după asta și a murit. Sean Kennedy a fost cel care mi-a spus vestea tristă a trecerii în neființă a tatălui său.

XX. ÎNTRE DEZORDINE ȘI REFORMĂ. *Note politice din timpul guvernării 1997 – 2000*[7]

XX.1. Daniel Barbu despre Reforma Roman

Într-un text menit să cunoască o ilustră carieră intelectuală, Jürgen Habermas — autor citit și citat de Petre Roman — constata că, pretutindeni în Europa Centrală și de Est, revoluția din 1989 a dovedit „o totală lipsă de idei inovatoare ori orientate către viitor". Revoluțiile engleză, americană, franceză, rusă sau chineză au fost procese istorice „culte", hrănite explicit din idei și concepte și au avut ambiția, deopotrivă teoretică și practică, de a proiecta regimuri politice diferite de tot ceea ce societățile umane cunoscuseră până la ele. În schimb, revoluțiile din 1989-1990 nu au fost nici precedate, nici însoțite și nici măcar urmate de un efort sistematic de gândire care să se întrupeze în texte cu vocația clasicismului. 1989 s-a născut și a trăit din imagini accidentale și imprevizibile (ale dezamăgirii, refuzului, improvizației, spontaneității, oportunismului) și a rămas neinvestit în opere întemeietoare, capabile să-l anunțe, să-l explice și să-i confere un sens istoric.

[În acest punct simt nevoia să intervin doar pentru a semnala că grație unui episod cu totul excepțional ce s-a produs la 5 ianuarie 1990 și al cărui protagonist a fost Acad. Tudorel Postolache, România a dispus de un veritabil document vizionar, programatic și patriotic, al Reformei. În acea zi, la doar zece zile de la formarea noii puteri democratice, s-a hotărât la guvern, în prezența președintelui Iliescu, elaborarea unui program național de înființare a economiei de piață în România. Cu un formidabil entuziasm și cea mai bună expertiză a specialiștilor români dar și contribuții ale unor mari economiști străini, a fost concretizat acel document la sfârșitul lunii aprilie în același an. Nota autorului.*]*

[7] Fragmente extrase din volumul *Petre Roman, Între Dezordine și Reformă. Note politice din timpul guvernării 1997-2000*, București, Editura Fundației PRO, 2006.

Notele politice ale lui Petre Roman, protagonist al revoluției europene din 1989 și actor principal al transformărilor postcomuniste românești, ilustrează în mod exemplar această observație a filosofului german. Roman nu este nici teoretician și nici memorialist. Dar nu este nici un om de stat îngropat exclusiv în rutina afacerilor politice curente. Petre Roman este un politician care acționează, gândește și observă. Ordinea acestor operații nu este întotdeauna aceeași, dar ele se înșiră mereu într-o succesiune care uneori nedumerește, alteori pare întru totul rațională. Notele politice ale lui Petre Roman sunt vizibil marcate de disperarea intelectuală, exprimată de Habermas încă din 1990, față de absența din spațiul public organizat după căderea comunismului a ideilor tari, a convingerilor puternice, a proiectelor de societate. „Oare românii vor să fie condusă țara într-o direcție anume?", se întreabă autorul cu tonul descurajat al celui obligat să constate că nimeni nu mai e capabil fie să indice o direcție politică oarecare, fie să spună dacă direcția în care societatea este purtată de inerția comportamentelor colective și de ineficiența actelor de guvernare este una greșită sau corectă. În cazul lui Petre Roman, tensiunea întrebării este cu atât mai mare, cu cât se bizuie pe convingerea că, până la urmă, dacă există vreo direcție de urmat, aceasta se cuvine găsită în ordinea deciziilor politice și nu în cea a

opiniilor aleatorii, înfășurate în jurul unor imagini și evenimente efemere.

Scrisul lui Petre Roman este străbătut de nostalgia „desprinderii de proiect". Nu pentru că ar fi locuit de vreun regret față de defunctul regim. Roman este unul din cele doar câteva mii de oameni cărora le datorăm, în modul cel mai direct cu putință, despărțirea de comunism. Părerea sa de rău este habermasiană: abandonarea — necesară și salvatoare — a proiectului leninist ne-a constrâns la o lungă peregrinare prin vidul unui peisaj dezolant, la o călătorie neprevăzută printr-un pustiu al ideilor, convingerilor și principiilor. Exodul, traversarea deșertului, reprezintă, potrivit lui Michael Walzer, consecința imediată a oricărei revoluții. Cu singura condiție ca revoluțiile să fie conduse de profeți, să genereze norme săpate în piatră și transmise apoi de-a lungul generațiilor și să devină prilejul istoric pentru încheierea unui pact social fondator. Revoluțiile din 1989 nu au avut nici profeți, nici aptitudini legislative si nu au iscat decât alianțe conjuncturale. Răsturnarea comunismului și tranziția postcomunistă nu au întemeiat în România — sau în orice altă societate postleninistă — un popor nou, o națiune creată printr-un legământ reciproc încheiat împotriva oricărei forme de dependență, de putere discreționară, de abuz, de muncă zadarnică, de dispreț față de demnitatea persoanelor și de idolatrie.

Într-o oarecare măsură, Petre Roman scrie ca un profet părăsit. Părăsit de cei pe care i-a ajutat, aproape împotriva voinței lor, să iasă din robia faraonică a comunismului și care s-au grăbit să se închine vițeilor de aur ai intereselor private, averilor câștigate fără efort, iresponsabilității, incompetenței, înclinațiilor populiste și popularității imediate. După 1989, românii par să nu mai fi avut răbdare să aștepte ca legile să fie scrise de la altitudinea unei gândiri temeinice. Un deșert fără legi, trasee prestabilite și direcții calculate li s-a părut preferabil oricărei țări care făgăduia să fie guvernată de legi.

Într-adevăr, însemnările politice ale lui Petre Roman au două trăsături pe care obișnuim să le asociem cu spiritul profetic: discernământul si pasiunea. Discernământ în privința temelor ce sunt prezentate de media ca fiind centrale în viața publică. Roman a avut adesea curajul de a merge împotriva curentului, de a nu-și orienta acțiunile după ceea ce sondajele indică, la răstimpuri, ca fiind percepția public dominantă. Petre Roman a avut, în 1989, între 1996 și 2000, ca și astăzi, îndrăzneala de a propune o nouă tematică națională, centrată în jurul chestiunilor cu adevărat grave din politica, economia și societatea românească: criza sistemului de pensii, criza muncii, criza fiscalității, criza sistemului educației naționale și a celui de sănătate publică. Tot el s-a simțit sub obligația morală de a-i incita mereu pe cei apropiați de el, în stat, în partid, în guvern sau în societate, să-și ia timpul de a elabora un proiect de societate, o viziune a viitorului comun al cetățenilor României, de a imagina, dincolo de limbajele tehnocratice și de pragmatismul obtuz, cum poate (și cum trebuie) să arate România europeană.

Patru sunt, pe de altă parte, pasiunile care 1-au făcut să-și noteze gândurile. Mai întâi, pasiunea pentru lucrul public, pentru instituțiile politice republicane, pentru constituționalism și reprezentare democratică, pentru tot ceea ce înseamnă serviciu public, serviciu al cetățenilor (educație, sănătate, administrație). Apoi, pasiunea pentru modernizarea și europenizarea României, cu precădere a celei rurale, pentru adoptarea integrală și neîntârziată a modelului social european. În al treilea rând, pasiunea pentru societate, dorința de a vedea reduse inegalitățile sociale și economice, de a oferi șanse egale de împlinire personală — prin educație, muncă și calitatea serviciilor publice — tuturor cetățenilor, de a așeza politicile publice pe principiul echității, de a deschide larg accesul la o piață a muncii guvernată de principiul salariului just, calculat în funcție de coșul zilnic. În sfârșit,

pasiunea pentru drepturi și libertăți, credința că cel mai important mandat într-o societate democratică și liberă este cel de cetățean.

Însemnările politice ale lui Petre Roman sunt doar indirect o sursă istorică. Cititorul poate desigur încrucișa consemnările din mandatul 1996-2000 cu comentariile de astăzi ale autorului. Cel aflat în căutarea anecdoticului va fi însă dezamăgit. Pitorescul detaliilor de culise și al rivalităților personale lipsește. Cartea este, înainte de toate, o mărturie politică, o mărturie despre felul în care politica trebuie mereu însoțită de propria sa critică. Cu acest titlu, Petre Roman este simultan autorul cărții și primul ei cititor. El a ales în mod explicit să nu rescrie, să nu reformuleze, să nu reconstituie coerențe retrospective în ceea ce ni se prezintă ca o serie de instantanee de reflecție și de acțiune ale unei personalități fără de care istoria postcomunismului românesc ar deveni de neînțeles.

XX.2. Note politice personale

3 noiembrie 1996.

Alegeri parlamentare și prezidențiale. CDR preia puterea, după cinci ani de opoziție, fără să obțină majoritatea parlamentară: 35,57 % pentru Senat și 37,06 % pentru Camera Deputaților. USD (PD și PSDR) obține 13,16 % și respectiv 12,93 % care o va propulsa la guvernare alături de CDR și UDMR.

În turul al doilea al prezidențialelor intră Ion Iliescu și Emil Constantinescu; câștigă cel din urmă cu 54,41%, cu sprijinul decisiv al lui Petre Roman (17 % din cei 22 % ce l-au votat optează pentru Emil Constantinescu și doar 3% pentru Ion Iliescu după campania făcută de Petre Roman între cele două tururi).

27 noiembrie — Petre Roman este ales președinte al Senatului.

Petre Roman în 2006:

În seara alegerilor, când rezulta destul de clar, din exit-poll, că CDR cu PD au majoritatea în Parlament și că pot forma guvernul, a cerut să se întâlnească cu mine domnul Marko Bela. Chiar în seara aceea ne-am si văzut. M-a întrebat dacă PD ar susține prezența UDMR în majoritate. Am răspuns că susțin prezenta UDMR în majoritate și chiar și în Guvern. Pentru mine scopul era foarte clar: era ideea ca UDMR să nu mai fie un partid responsabil pentru problemele etnicilor maghiari, ci un partid responsabil la nivel național, să închidem definitiv capitolul conflictelor interetnice, aducându-i la nivelul de responsabilitate națională, ceea ce, bineînțeles, ei au fost foarte dornici să realizeze. Acest lucru a constituit mai târziu modelul exemplar român de conviețuire interetnică, fiindcă, din acel moment, UDMR a fost tot timpul în situația de a avea o răspundere națională și nu de a juca numai cartea drepturilor minorității maghiare. Acesta a fost un atu colosal pentru România în proiectarea democrației românești. Omul care a vorbit prima dată de modelul exemplar românesc a fost Bill Clinton. De acolo înainte, ce am constatat? Că, indiferent cine e la putere, UDMR rămâne și el la putere. În ce privește formarea guvernului, lucrurile s-au desfășurat în felul următor. Întâi, noi am constatat că CDR nu avea un candidat pentru funcția de prim-ministru. O chestiune destul de șocantă, dacă stăm să ne gândim că noi câștigaserăm alegerile, dar nu aveam pregătit un om pentru funcția de prim-ministru. M-a bătut gândul să spun că îl susțin pe Emil Constantinescu să fie președinte, iar CDR mă susține pentru funcția de prim-ministru. Multă lume m-a acuzat ulterior că n-am făcut pasul acesta. Eu însă n-am mers mai departe cu acest demers, nici măcar nu l-am pus pe masă, gândindu-mă că nu pot, cu 17 la sută din mandate, să fiu Prim-Ministru într-o coaliție care are 53 la sută din mandate. În termenii jocului strict democratic, m-am gândit că ar fi fost o misiune

imposibilă. Repet, și azi sunt unii care îmi reproșează că n-am făcut-o, pentru că, zic ei, cu experiența, coerența, competența ta și așa mai departe, țineai echilibrul și începeam efectiv reforma.

Un alt episod este legat de miniștrii PD în Guvern. De la bun început, când am lansat numele lui Traian Băsescu, CDR a fost categoric împotrivă. Îmi spuneau că este un om conflictual, care ne poate face oricând figuri și insistau pe ideea să nu-l propun. N-am acceptat dintr-o rațiune de ordin moral și de ordin politic. Am spus: nu se poate, omul ăsta a muncit zi și noapte, nici măcar nu pleca din sediu ca șef al campaniei mele de teren pentru funcția de președinte, s-a bătut în toate împrejurările cu toată lumea și a dat tot ce a putut pentru această campanie, chiar peste ceea ce se face de obicei într-o campanie, încât nu mă pot despărți de el.

M-a sunat Emil Constantinescu, a fost la mine Victor Ciorbea, care fusese nominalizat pentru funcția de prim-ministru, dar am rămas neclintit. Bineînțeles că Traian Băsescu a știut și e posibil ca problemele pe care le-a creat curând în Guvern să fi avut rădăcini și în povestea asta — e un om foarte orgolios. Deși în relațiile cu mine, timp de zece ani, a fost colaboratorul perfect, gata să-și asume misiunile, întotdeauna supus echipei, susținându-mi acțiunile de președinte. Dar avea și o latură tenebroasă a caracterului pe care atunci n-o vedeam.

XX.3. Notele unei cronologii politice

11 decembrie — Cabinetul condus de Victor Ciorbea primește învestitura Parlamentului.

Petre Roman își exprima deplina încredere în guvernul Ciorbea și se declara convins că nu va mai permite „afaceri și tunuri financiare" din banii publici, traficul de influență și corupția și va fi adversarul

„profitorilor și mafioților îngrășați din banul public."

10 ianuarie 1997 — Miron Cozma este arestat și acuzat că a subminat puterea de stat în timpul mineriadei din septembrie 1991.

17 aprilie — Camerele reunite al Parlamentului adoptă Legea bugetului de stat pe anul 1997. Un buget de austeritate.

18 aprilie — E adoptată Legea privatizării societăților comerciale bancare la care statul este acționar.

23 aprilie — Consiliul Director al FMI aprobă un nou acord stand-by cu România, cu o durată de 13 luni și o valoare de aproximativ 430 milioane dolari.

23 mai — Guvernul modifică prin O.U.G. Legea 69, privind administrația publică locală, făcând posibilă folosirea limbii maghiare, alături de cea română, în administrația publică locală, în localitățile în care această minoritate reprezintă cel puțin 20% din totalul populației.

3 iunie — Guvernul Ciorbea își asumă răspunderea, în fața Parlamentului, pentru programul de reformă.

5 iunie — Prin O.U.G.Guvernul transformă regiile autonome în societăți comerciale.

7-9 iulie — șefii statelor membre ale NATO, reuniți la Madrid, decid extinderea Alianței, dar România nu este invitată.

11 iulie — Președintele Bill Clinton face o vizită de consolare la București.

8 august — salariații din majoritatea întreprinderilor propuse spre lichidare protestează împotriva deciziei.

După nici o jumătate de an, Petre Roman și liderii democrați criticau guvernul pentru că nu făcea destul pentru accelerarea reformei.

Pentru România, scria „Financial Times", este prescrisă terapia de șoc „pentru faptul de a nu fi reușit în ultimii șapte ani să abordeze problema restructurării industriei sale învechite și a reducerii blocajului

financiar". Dar terapia de șoc era greu înghițită și nu se aplica mai deloc.

*

Dacă guvernul se schimbă, nu înseamnă că linia lui de guvernare este blamată și urmează a fi schimbată?

*

La creșteri de venit, oamenii se bucură cu gândul la puterea de cumpărare, având în vedere (iluzie) că aceasta nu s-ar eroda (aceeași inflație). Realitatea contrazice, ca întotdeauna.

*

Dacă ne-am ține strict de o politică de reformă tăioasă, nu am avea a ne teme de 1998.

*

Două mari neîmpliniri:
— reformă și privatizare
— eficiența funcționării guvernului — nu există niciun instrument

*

Populația știe din ce în ce mai mult cât o ține cureaua pe ea, dar nu mai știe cât îi poate cojocul acestui guvern.

*

Mulți nu mai știu la ce sfânt să se închine; au crezut în democrație și nu li se împlinesc speranțele.

Petre Roman în 2006:

Într-adevăr, abia trecuse un an de la alegeri, dar aveam ideea de a construi un pol politic care să aibă o sensibilitate ideologică, doctrinară. În momentul acela eram deja într-o situație destul de tensionată cu CDR. Însă această chestiune, cum bine zice aici, este

o inventariere, adică era pur și simplu o speculație mentală. Nu avea nicio legătură în realitate, n-am avut convorbiri cu PDSR ori alt grup, n-am trimis emisari, n-a fost nimic pe tema asta.

Va fi mai târziu o întâlnire care n-a dus la nimic.

*

Reformă înseamnă mari mișcări sociale.

*

Eforturile diplomatice ale României. apar în analizele occidentale de fond în lumină nu tocmai favorabilă: conjuncturism; discontinuități; atitudini ludice (a face pe placul tuturor); apăsarea pe mai multe „accelerații" care nu toate împing vehiculul României. în aceeași direcție.

*

Nu mă îngrijorează relansarea subiectului mineriadei septembrie '91, a ceea ce a fost prestația mea ca Prim-Ministru și rezultatele puse față-n față cu violența și manipularea.

Sunt și suntem foarte puternici și din ce în ce mai puternici.

Dar, m-ar îngrijora adânc o socoteală din partea CDR sau și mai rău de felul „las' că îl lovește pe Roman și deci și PD-ul și ne așternem mai bine alegerile viitoare".

Vă spun că e o socoteală profund greșită și grozav de periculoasă pentru democrație.

*

Reforma (acum în ianuarie 1998) înseamnă:
— stabilitate financiară
— politică economică de bun simț
— deficit bugetar controlat pentru a nu lăsa loc liber inflației
— a crea locul pentru creștere economică în

absolut toate domeniile economiei

*

Premierul Victor Ciorbea a anunțat, luni seara, că a acceptat demisia ministrului Transporturilor, Traian Băsescu, survenită ca urmare a declarațiilor critice pe care acesta le-a formulat la adresa Executivului.

Premierul Victor Ciorbea 1-a criticat, în ședința de guvern, pe Traian Băsescu pentru afirmațiile făcute într-un interviu publicat de cotidianul „Evenimentul zilei". Șeful Executivului i-a cerut ministrului Transporturilor ca în maximum 10 zile fie să demisioneze, fie să retracteze toate afirmațiile făcute, în caz contrar urmând să declanșeze procedurile de demitere a acestuia. Traian Băsescu a refuzat să retracteze declarațiile, anunțându-și demisia. El și-a reiterat punctul de vedere în cadrul întâlnirii pe care liderii coaliției guvernamentale au avut-o la Palatul Parlamentului, în încercarea de a soluționa această problemă.

Potrivit lui Victor Ciorbea, ministrul Transporturilor „a atacat și a formulat", în interviul respectiv, „acuzații grave" la adresa Executivului, a premierului, a președintelui Emil Constantinescu, a PNȚCD, a PNL.

Traian Băsescu a criticat, în interviul respectiv, atitudinea Cabinetului Ciorbea față de reformă și stilul de desfășurare a ședințelor de guvern, considerând că acestea sunt prea lungi și lipsite de eficiență. De asemenea, Băsescu a afirmat că PNȚCD este „un partid desuet" în politica românească.

Este indubitabil că criza majoră a guvernului Ciorbea s-a declanșat prin interviul lui Traian Băsescu din „Evenimentul zilei", fără să fi avut el, Traian Băsescu, vreo consultare cu conducerea PD. Mi-aduc aminte scuza lui Băsescu: „M-a luat gura pe dinainte, domnule președinte."

***

Președintele PD, Petre Roman, a acordat, joi seara, o declarație transmisă în direct de posturile de televiziune, în privința conflictului PNȚCD-PD și a continuării colaborării la guvernare:

„Vă mulțumesc pentru prezența dumneavoastră în această seară. În acest moment politic de început de an (1998 — n. ed.), în care redresarea economică a țării trebuie neapărat să înceapă, doresc să amintesc că PD a format actuala coaliție majoritară, după alegerile din noiembrie 1996, cu angajamentul de a relua cursul reformei și a consolida democrația. Considerăm și astăzi că această coaliție este viabilă și necesară pentru a realiza aceste obiective. În această după-amiază, dl. prim-ministru a afirmat, citez, că este decis <să respecte întocmai Protocolul de funcționare a coaliției și solidaritatea guvernamentală>. Ei bine, exact acest lucru trebuia să se întâmple și până acum, dar nu a fost așa. Nu conflictul dintre prim-ministru și ministrul Traian Băsescu este cu adevărat important, ci faptul că slăbiciunile și neîmplinirile guvernării pe drumul reformei sunt reale, iar soluționarea lor nu mai suportă amânare. Mai bine de cinci săptămâni s-a tergiversat realizarea remanierii guvernamentale, am promis cu acest prilej să analizăm de ce reforma este întârziată, să propunem un plan de relansare economică prin care sprijinul populației să fie asigurat. Foarte puține din acestea s-au respectat. Mai mult, remanierea s-a consumat în mare grabă, iar puținele lucruri convenite nu s-au realizat. Ceea ce ne-a adus în impasul actual este următoarea desfășurare a relațiilor în cadrul coaliției; mai întâi, la remanierea guvernului, ni s-a cerut să sacrificăm și noi un ministru al PD. Am făcut-o, dar ne dăm seama că nu era cazul. Apoi a apărut cazul Severin, unde i s-a cerut domnului Severin să-și asume răspunderea politică dându-și demisia. Iar noi, din nou, nu ne-am împotrivit, din dorința de a menține unitatea coaliției. Acum

s-a petrecut o situație gravă, în care prim-ministrul a procedat la forțarea demisiei domnului Traian Băsescu, cu scopul vădit de a diminua rolul PD în guvern. Acest curs nu mai poate continua. O spun ca președinte al PD, o spun în numele militanților și simpatizanților PD. Nu poate continua pentru că este o atitudine incorectă și este un tratament părtinitor al primului-ministru. Nu poate continua pentru că partenerii noștri de coaliție, și în primul rând primul-ministru, nesocotesc neîmplinirile anului trecut. Nu poate continua pentru că repetarea slabei performanțe din `97 în anul acesta duce la compromiterea gravă a întregului mandat primit în alegerile din noiembrie `96. Refuzăm să fim fățarnici față de propriul electorat și față de întreaga populație a țării. Înțelegem solidaritatea în adevăr și în voința de a face reformă. Nu glumim cu aceste lucruri și, ca atare, nu acceptăm insinuările și acuzațiile formulate în această după-amiază de unii din partenerii din coaliție. În ce ne privește, nicicând nu am vorbit despre destrămarea coaliției și alegeri anticipate. Am spus-o inclusiv în conferința de presă de azi dimineață. Este un joc periculos și nedemocratic. În timp ce partenerii noștri refuză abordarea serioasă a problemelor presante, găsesc de cuviință să arunce răspunderea pe umerii PD. În zilele următoare lucrurile trebuie să se lămurească cu privire la obiectivele prioritare pe anul 1998 și la relațiile între partenerii din acest an. Stimați colegi din coaliție, nu vă jucați cu focul. PD nu este o anexă a dumneavoastră. PD ori este un partener de egalitate, ori nu este deloc. Vă mulțumesc." (Mediafax, 8 ianuarie 1998)

13 ianuarie 1998 — Consiliul Național de Coordonare al PD decide menținerea coaliției, dar retrage sprijinul politic acordat premierului Victor Ciorbea și cere partenerilor de coaliție ca până la 31 martie să fie alcătuită o nouă echipă guvernamentală.

XXI. *„Cu avioanele NATO la 100 de kilometri de Belgrad, jocul s-a terminat"*

Aș vrea să povestesc despre momentul în care România s-a alăturat forțelor NATO în Iugoslavia. E un moment crucial pentru soarta României. Momentul acela, pot să o spun din discuțiile directe pe care le-am avut cu lideri occidentali, a fost cel în care s-au aliniat stelele ca tot blocul occidental să se declare fără rezerve în favoarea intervenției. Adică, pentru blocul occidental, Slobodan Milošević era un criminal monstruos și trebuia oprit în orice fel. În acel moment, adică în ianuarie 1999, de-abia trecusem de episodul nenorocit cu marșul lui Miron Cozma, un eveniment de grea încercare pentru democrația românească și pentru umanitatea din ea, pe care urmează să vi-l povestesc, nu fără durere în suflet. Atunci am fost solicitați să luăm această decizie. Asta însemna să blocăm spațiul aerian românesc, care devenea spațiu interzis pentru avioanele rusești, și să punem la dispoziție aeroportul de la Timișoara pentru avioanele NATO. Asta în termeni concreți, indiferent de partea politică, pentru că noi nu eram încă țară NATO.

Ne-am întâlnit într-o ședință toți cei îndreptățiți să luăm această decizie, la care participau și Emil Constantinescu și eu, care eram președintele Senatului și președintele Partidului Democrat. La întâlnire participau și domnul Ion Diaconescu, domnul Mircea

Ionescu Quintus, domnul Sergiu Cunescu, domnul Markó Béla, adică președinții partidelor coaliției guvernamentale și, la acel timp încă Prim-Ministru, Radu Vasile. În momentul acela, opinia publică din România era foarte categorică împotriva intervenției NATO în Iugoslavia, poate spre 70% împotrivă. Românii aveau un motiv foarte simplu: *noi suntem alături de sârbi, sârbii sunt ca frații noștri*; astfel apărea că e considerată nepotrivită intervenția, căci nu se făcea o deosebire între regimul lui Slobodan Milošević și țara propriu-zisă. Noi toți eram de părere că trebuie să ne alăturăm NATO. Președintele Constantinescu, într-un fel, ne spusese că va face tot ce îi va sta în putință. La acea ședință, domnul Diaconescu, susținut de Mircea Ionescu Quintus a spus:

„– Domnilor, eu nu sunt sigur că în Parlament votează toți ai mei pentru NATO, e o stare de spirit împărțită."

Emil Constantinescu a răspuns:

„– Domnilor, asta e problema, eu am puterea, am dreptul legal să aprob în CSAȚ o asemenea operațiune care nu implică efective ale Armatei Române; eu nu am absolută nevoie să fac apel la Parlament. Sigur, votul în Parlament ar fi totuși important."

Noi aveam o majoritate, dar nu era foarte consistentă. Dacă PDSR-ul vota în bloc împotrivă, PRM-ul lui Vadim Tudor vota în bloc la fel, tot mai era un număr de parlamentari care erau în partidul lui Meleșcanu, *Alianța pentru România*, asupra cărora nu se cunoștea opțiunea politică în termenii votului... Am intervenit și am zis:

„– Domnule Președinte, știți, haideți să ne asumăm riscul pentru că dacă această hotărâre a României vine din Parlament, ecoul în lume va fi foarte mare."

Domnul Diaconescu, foarte amabil, a intervenit și a spus, cu multă încredere:

„– Domnul Roman conduce ședința plenului reunit, iar eu stau lângă dânsul, dar el conduce ședința;

dumnealui să încerce să rezolve problema."

Și așa s-a întâmplat, eu am condus ședința aceea. Trebuie să spun că am avut totuși serioase emoții. Iliescu făcuse o campanie de propagandă formidabilă – din păcate, cu o retorică foarte asemănătoare cu argumentele Rusiei – în esență că intervenția înseamnă încălcarea legalității internaționale. Sigur, juca politic și a câștigat și voturi pe tema asta. În fine, poate era și convingerea lui, dar nu era o convingere justă în raport cu drumul României; vedem imediat de ce nu era așa. Am fost ajutați de oameni care erau consilieri ai lui, în special de Ioan Mircea Pascu și Vasile Secăreș; ei încercau să îl convingă pe Iliescu să nu voteze pentru, dar să se abțină, ceea ce era un câștig politic; dar efectul se vedea prea bine ce nuanțe putea îmbrățișa. Când a început ședința, prezentarea noastră nu a fost foarte puternică; accentul s-a pus asupra scrisorii președintelui Constantinescu care cerea Parlamentului să autorizeze intervenția României alături de NATO. Nu a fost o susținere suficient de puternică, în schimb din partea cealaltă, au apărut surprize. La un moment dat, a urcat la tribună cu un discurs extrem de populist Vadim Tudor; în acest context, eu m-am hotărât ca de la tribună să fac o intervenție, deci nu de la tribuna de președinte, a celui care conduce ședința, ci de la tribuna luărilor de cuvânt în Parlament:

„– Nu ne putem asocia cu lucrurile foarte grave care s-au întâmplat în Iugoslavia, nu e tema noastră, a României, nu suntem noi așa, nu avem de ce să fim asociați cu ororile ce s-au petrecut în războiul civil de acolo. Totuși, noi suntem pe un drum al apropierii de Occident. Uitați-vă că cei din Occident sunt toți împreună ca o stâncă."

Vadim Tudor, cât era el de virulent, și în ciuda faptului că oricum, cu ai lui, a votat împotriva aprobării, a spus:

„– Domnul Roman ne-a spus aici un lucru simplu: cămașa mi-e mai aproape decât haina, și cam

are dreptate."

El oricum avea calculele făcute, gândind că Securitatea veche coagulează suficient de multe voturi și Hotărârea nu trece în Parlament. În final însă, Iliescu și PDSR s-au abținut și rezultatul a fost incredibil în ochii unui observator străin: vreo 200 și ceva *pentru* și vreo 40 împotrivă. Când s-a transmis rezultatul votului în Occident de către Emil Constantinescu, cei de acolo au fost pur și simplu copleșiți: *ați obținut votul în Parlament pentru asta?! Noi nu vom uita acest lucru.* Ce s-a întâmplat? În momentul votului în Parlament, după ce s-a anunțat rezultatul, Șeful Statului Major al Armatei Iugoslave s-a dus și i-a spus președintelui Slobodan Milošević:

„– Domnule președinte, cu avioanele americane la 100 de kilometri de Belgrad, s-a terminat joaca."

Poziția României a avut un rol foarte important, pentru că atât era distanța de zbor liber, circa 100 de kilometrii. Occidentalii s-au ținut de cuvânt, imediat după acest episod. Mai întâi, toți cei ce conduceam atunci România am fost chemați în diverse împrejurări să vorbim și să discutăm, și ni s-a spus: „noi vă pregătim o surpriză plăcută și importantă." În decembrie la Helsinki noi deja știam că vom începe negocierile de aderare la UE. Numai că s-a hotărât aceasta imediat după ce România s-a alăturat NATO în Iugoslavia. Fără această alăturare a României la o asemenea decizie, de factură istorică, nu cred că mai venea invitația de a negocia aderarea la UE. Bineînțeles că opțiunea noastră a fost apoi decisivă și pentru integrarea efectivă în NATO, ce s-a produs la patru ani distanță când a venit chiar președintele Statelor Unite în România, George W. Bush susținând celebrul discurs din Piața Revoluției. Atunci, poziția Occidentului față de România a fost conformă cu efortul și angajamentul României. Lucrul acesta nu este suficient spus în România, din păcate. Sunt puțini ziariști care fac legătura aceasta. Ion Cristoiu, de exemplu, a înțeles

foarte bine rolul și greutatea acestui context, deși a fost împotriva intervenției; dar a înțeles foarte bine care era rolul acestei strategii politice a României. Istoria politică a lumii ne arată foarte clar că în momente de acest fel apar schimbări dramatice, bifurcații ale destinului popoarelor.

XXII. Un schimb epistolar cu Gerhard Schröder

După povestirea cu încercarea mea de la Washington și vizita lui Bill Clinton la București, constatam că șansele României de a se integra în NATO erau în continuare slabe. Dar a venit ianuarie 1999 când România s-a alăturat intervenției NATO în Iugoslavia și care a schimbat radical situația. După aceasta intervenție, m-am gândit să apăs pe accelerator peste tot pe unde puteam. Nu a fost nevoie să mă adresez în mod special altfel decât prin comunicare directă lui Jacques Chirac, care era clar în favoarea noastră, ca și italienii și spaniolii. Îl cunoscusem pe Gerhard Schröder în campania sa electorală destul de bine, pentru că am fost împreună la un eveniment al Partidului Socialiștilor Europeni care era, în același timp, un eveniment menit să îl ajute în campania electorală. M-am hotărât să îi scriu lui o scrisoare, trimisă în 10 februarie 1999. În această scrisoare i-am povestit despre parcursul nostru către NATO, i-am amintit inclusiv despre scrisoarea mea către Manfred Wörner, pe care Gerhard Schröder sigur îl aprecia. În scrisoare i-am spus de ce cred că România este o țară indispensabilă alianței, venind cu o serie de argumente despre modelul democratic al conviețuirii interetnice, despre succesul aducerii în coaliția majoritară și la guvernare a reprezentanților formațiunii maghiare, lucru care era foarte bine văzut pe scena politică,

despre strategia flancului stâng european al NATO bineînțeles, despre Balcani și perspectiva asupra situației din Caucaz, iar în final i-am spus:

„– Iată, dragă prietene, de ce îmi permit să îți scriu această scrisoare și să îți cer părerea într-o chestiune vitală pentru țara mea."

Din punct de vedere diplomatic, mie mi s-a părut că e mai puternic decât să îi spun „te rog, ajută-ne" să îi cer părerea, pentru că în felul acesta îl obligi la un fel de angajament. El mi-a răspuns în martie 1999, printr-o scrisoare prin care îmi mulțumește pentru adresă și zice că guvernul federal se străduiește să asigure continuitatea procesului de deschidere a NATO. Se pune întrebarea dacă va putea fi conceput în acest an ulteriorul pas de deschidere.

„Este pentru prima oară când NATO primește concomitent trei noi state membre. În primul rând noi trebuie să transpunem în practică măsurile legate de această primă deschidere, nu trebuie să supra-solicităm structurile Alianței. Apropierea ulterioară a României de structurile euro-atlantice este obiectivul nostru comun. Fiți convins că Germania vă va însoți pe această cale în sens pozitiv."

Am avut parte deci de un răspuns foarte favorabil pentru că România a fost acceptată și a intrat efectiv în 2004.

XXIII. Ultima mineriadă și arestarea lui Miron Cosma

Unul dintre momentele foarte grave care s-a petrecut în România tranziției, mult mai grav decât apare azi în memoria oamenilor, a opiniei publicate, așa cum spunea Felipe Gonzalez, care zicea că există *opinie publică* și *opinie publicată*. Este foarte subtilă această deosebire. S-a petrecut în ianuarie 1999, când a avut loc ultima mineriadă condusă de Miron Cozma; a fost un marș al minerilor care nu au mai venit cu trenurile de data aceasta, ci au făcut un marș pe jos. Ei au lansat acest marș în momentul când devenise destul de clar că o mare parte din activitățile miniere care fuseseră susținute cu subvenții enorme de la stat, cu totul nejustificate, vor trebui închise. Era una dintre obligațiile cele mai simple și elementare pe care noi cei din guvernarea CDR-PD-UDMR ni le asumasem. Eu știam asta încă din ianuarie 1990. Nu am de ce să povestesc eu împrejurările în care s-a declanșat marșul și cum a decurs, cert este că au fost câteva încercări de a-l bloca, din păcate Poliția și Jandarmeria au fost incapabile pur și simplu să intervină decisiv; de multe ori acest marș era întâmpinat cu o oarecare simpatie pentru că de fapt abia odată cu instalarea guvernului CDR-PD-UDMR începe să se producă reforma în adâncimea economiei. Reforma legislativă pentru crearea economiei de piață în mare parte, cea mai importantă, fusese deja realizată în guvernul Roman,

dar reforma în funcționarea economiei abia atunci începe pentru că cei patru ani de după alegerile din 1992 au fost un mandat de refacere al sistemului de conducere administrativă a economiei adică sistemul mai mult sau mai puțin ceaușist care s-a încheiat din nou cu enorme pierderi, între care cea mai notabilă este prăbușirea Bancorex, fosta Bancă Română de Comerț Exterior, o bancă altminteri extrem de puternică și a fost o greșeală faptul că noi, guvernarea CDR-PD-UDMR am cedat la ideea de a o desființa. În ciuda faptului că avea niște pierderi foarte mari, această bancă nu trebuia....rămân cu convingerea acum... că nu trebuia lichidată, a fost o greșeală. Noi nu aveam atunci resurse pentru a injecta bani în această bancă, dar dacă banca ar fi fost gestionată în sensul normal, probabil că ar fi reușit să adune resursele necesare pentru a se repune cât de cât pe linia de plutire și a nu fi lichidată.

A fost în decursul acelui marș episodul în care Miron Cozma și-a dat întâlnire cu primul ministru Radu Vasile la Cozia, *momentul Pacea de la Cozia*, care nu a însemnat nimic pentru că marșul a continuat și tot mai periculos. S-au înregistrat și unele violențe. Într-una din zilele fierbinți ale acelui episod, mă aflam în biroul lui Ion Diaconescu, președintele PNȚ-CD, care era și președintele Camerei Deputaților, eu fiind președintele Senatului. Eram acolo când a sunat telefonul și Ion Diaconescu era evident că vorbea cu președintele Constantinescu. Diaconescu a spus ceva foarte îngrijorat:

„– Domnule Președinte, să vedem cum o să realizăm ceva, să vedem cum o să încercăm..."

Apoi mi-a dat mie telefonul, și după ce l-am salutat pe Președinte, l-am auzit vorbind extrem de agitat și poate chiar un pic speriat, că democrația în România este în mare pericol în acest moment și chiar statalitatea este în pericol, este pusă la grea încercare; nu reușim să stăvilim acest marș nebunesc, această nouă mineriadă. Cred, îi răspund eu pentru a calma

tensiunea, că trebuie să reflectăm mai mult asupra soluțiilor posibile. El îmi zice:

„– Uitați, Corneliu Vadim Tudor care este și el în Parlament, îi ațâță pe mineri în permanență, PDSR pare că îi susține, Ion Iliescu s-a pronunțat destul de favorabil...."

„– Domnule Președinte, eu am o idee, o propunere, chiar acum luați legătura cu liderii fracțiunilor parlamentare, adică cu Ion Iliescu, noi cei din coaliție și cu domnul Meleșcanu de la APR, ei nu au intrat în Parlament, dar la ora actuală dispune de un număr important de parlamentari și reprezentanții minorităților, chiar și cu Vadim Tudor și convocați o ședință la Cotroceni."

„– Bună idee, așa o să fac!"

Ne-am dus la această ședință a doua zi dimineață și au venit toți, cu excepția lui Vadim Tudor, ceea ce era oarecum de așteptat. Faptul că a venit Ion Iliescu... sigur că el avea tot interesul să participe ca să dea dovadă ca întotdeauna că este un om de stat, dar asta nu însemna că nu făcea și el un joc politic. După ce președintele a prezentat situația acestui marș și a consecințelor foarte urâte pe care le are, a dat cuvântul celor care ne aflam acolo, iar eu am spus, adresându-mă aproape direct lui Ion Iliescu și lui Theodor Meleșcanu: „– Domnilor, luați seama bine ce faceți acum fiindcă s-ar putea să ne dărâmați pe noi așa cum doriți, dar veți dărâma și tot ceea ce înseamnă autoritate a Statului și când veți ajunge dumneavoastră la putere nu veți mai avea ce să conduceți, este simplu."

Până la urmă, comunicatul a fost semnat și de Iliescu și de Meleșcanu în care noi dezavuam situația creată de mineriadă. Acesta bineînțeles că i-a dat un mare respiro lui Constantinescu, dar problema practică nu era rezolvată. Nu știu dacă în aceeași seară, dar bănuiesc că în aceeași seară, mă sună Victor Babiuc, colegul meu din Partidul Democrat, care era Ministrul Apărării Naționale și zice:

„– Domnule Roman, eu vreau să vă spun ce fac și să îmi spuneți dacă vă opuneți sau nu. Eu vreau să trimit un echipaj de două tancuri și îl arestez pe Miron Cozma și gata."

„– Victore, eu sunt de acord, ce să mai pierdem vremea, Poliția și Jandarmeria trebuie să coopereze." Victoraș „Babucul", după cum îi ziceau unii colegi, a dat ordinul și s-a încheiat acea mineriadă spre marele bine al României. De aceea am fost extrem de supărat pe Traian Băsescu când CSAȚ-ul, pe vremea când el era Președinte, l-a acuzat pe Victor Babiuc de corupție în folos propriu, care s-a dovedit în cele din urmă neadevărat, dar Babiuc a făcut pușcărie. Eu l-am întrebat pe Babiuc:

„– Măi Victore, Băsescu ți-a copt-o?"

„– Da, nu am nicio îndoială."

Și atunci chiar am avut o stare urâtă. Cum e posibil acest lucru când Băsescu a fost atunci coleg cu el, de-atâtea ori au muncit cot la cot, știa foarte bine și de episodul acesta, atât de important până la urmă. Cum a putut să manipuleze lucrurile atât de urât, asta chiar m-a supărat. Să nu uităm că la scurt timp după aceasta, a trebuit să dăm marele test când ne-am alăturat intervenției NATO în Iugoslavia.

XXIV. O invitație insistentă de la Fidel Castro

Ca Președinte al Senatului, am făcut un număr de vizite oficiale. Mărturisesc cu o urmă de regret că făceam aceste vizite mult prea scurt, adică nu vedeam aproape nimic, ceea ce era o prostie. Pentru că dacă tot mergeam uneori pe distanțe lungi, copleșitoare, ce mai conta o zi sau o zi jumătate în plus ca să cunosc ceva mai bine locurile și oamenii lor ? Dar eu cel mult în trei zile eram înapoi. Iar în alte țări, unde am fost invitat în mod insistent nu m-am dus deloc; de pildă, nu m-am dus în India, ceea ce nu a fost tocmai o alegere inspirată. Nu m-am dus în Vietnam, o țară unde românii sunt foarte admirați. Din lista locurilor îndepărtate, am mers însă în China; am povestit deja despre vizita aceasta, una deosebit de importantă. De fiecare dată, răspundeam cu plăcere unor asemenea deplasări. Au fost, după cum spuneam, și întâlniri nematerializate. Una cu „cântec", curioasă prin prisma persoanelor care compun povestea aceasta, ține de anularea vizitei mele în Cuba. Am fost invitat insistent de Fidel Castro să vizitez Cuba și nu m-am dus. Imediat după Revoluție, când eram Prim-Ministru, la un moment dat, a dorit să vorbească cu mine ambasadorul Cubei. Am vorbit cu el la telefon, nu l-am primit. Era destul de persuasiv iar insistența lui fusese consemnată de cabinetul meu. Mi-a spus:

„– Domnule Prim-Ministru, vă contactez din partea liderului nostru, comandantul Fidel Castro,

care dorește foarte mult să faceți o vizită în Cuba. Își dorește să veniți aici și să vorbiți, sunteți tot așa ca și el, un om al revoluției."

„– Da, sunt un om al revoluției, dar al revoluției anti-comuniste..."

Răspunsul a venit cu deplină ignoranță față de nuanța mea, destul de tăioasă,

„– Nu contează, în plus și el și dumneavoastră sunteți de părinți spanioli, el e din Galicia, iar mama dumneavoastră din Santander, alături, acolo la 200-300 kilometrii distanță..." Îmi trebuia timp de gândire, cunoscând implicațiile unei asemenea vizite.

„– Nu știu, o să mă gândesc." M-am consultat cu Sergiu Celac, care era Ministru de Externe, rugându-l să testeze posibilele reacții față de o asemenea vizită, răspunsul lui fiind acela că americanii mă roagă să nu mă duc. „E nepotrivit, adică dumneavoastră sunteți eroul revoluției anticomuniste și mergeți să vizitați un dictator comunist." Așa că nu m-am dus. Mai târziu, când am ajuns președinte al Senatului, vin oficial la mine Ambasadoarea Cubei și delegația sa, cu o invitație oficială de la Fidel Castro. Am răspuns că mă voi gândi asupra posibilității de a realiza această deplasare și s-a potrivit ca la câteva zile să am o întâlnire cu Felipe Gonzalez. L-am întrebat:

„– Felipe, ce fac, mă duc în Cuba?"

„– Da, du-te, dar îți zic de pe acum să nu îți faci iluzii că tu o să îl convingi cu ceva pe Castro. Nimic. Zero. Dar du-te că merită, să asculte și el încă o dată ceea ce i s-a spus de atâtea ori."

Bun, zis și făcut, m-am pregătit să plec. Cu două sau trei zile înainte de vizită a venit ambasadorul american la București, James Rosapepe:

„– Domnule Președinte, din partea Guvernului american avem rugămintea să nu faceți această vizită, între timp au mai fost niște disidenți care au fost arestați acolo, e delicat să mergeți dumneavoastră... dacă era vorba despre altcineva poate... dar vă rugăm

să nu vă duceți."

Ce puteam face? Nu multe. Decizia înțeleaptă a fost să nu merg. O decizie poate vitală pentru mine, cu siguranță rațională pentru eticheta noastră democratică, pentru sensul și urmările revoluției noastre.

XXV. Un timp în care copiii au fost cea mai defavorizată categorie socială din România. Scrisoare către Hillary Clinton

Când eram Președintele Senatului, am avut ideea de a-i scrie soției Președintelui Bill Clinton, lui Hillary Clinton, o scrisoare în legătură cu următorul fapt. În campania electorală, am avut în program creșterea de zece ori a indemnizației pentru copii, care era la un nivel absolut ridicol. După ce am câștigat alegerile, am constatat cu toții în ce gaură ne lăsase guvernarea anterioară, inclusiv celebrele situații falimentare de la Bancorex și Banca Agricolă, care nu numai că s-au prăbușit dar, din păcate, au și dispărut. Reprezentantul Fondului Monetar Internațional, un om desigur destul de sec, era un danez, Poul Thomsen. El se opunea categoric acestei măsuri „– Sunteți într-o situație de grav deficit bugetar, cum să mai adăugați încă o măsură ca aceasta?" Atunci am avut ideea să îi scriu doamnei Clinton ca să mă sprijine. Așa că am povestit acolo în câteva rânduri cine sunt, faptul că în iulie 1997, Bill Clinton a fost primit cu entuziasm chiar în locul unde noi am ridicat Baricada înăbușită în sânge, că am devenit apoi Prim-Ministru, câteva lucruri de tipul acesta, care o ancorau în povestea noastră. Pe urmă, i-am povestit despre episodul cu Barbara Walters, și apoi i-am spus că plec de la cartea ei, *It Takes a Village And Other Lessons Children Teach Us*, o carte în totalitate devotată copiilor. I-am

amintit că România trece printr-o perioadă de reforme foarte dificile în economie și administrație, care impun măsuri dureroase. I-am mărturisit că am fost impresionat de mesajul pe care l-a dat Bill Clinton în 13 iulie 1995, răspunzând unui plan republican de tăieri masive de la buget: *„dar durerea pe care o vom provoca celor în vârstă, studenților noștri și economiei noastre nu merită"*. Întreaga mea perspectivă asupra subiectului pe care îl înaintam spre reflecție și sprijin lui Hillary Clinton era inspirat de contextul acestui sacrificiu, al acestei dureri pomenită de Bill Clinton în discursul său. I-am explicat, în cele din urmă, că în România, 1,5 milioane de copii se află în sărăcie și că cele cerute de Fondul Monetar Internațional ar mai aduce încă două sute de mii de copii în sărăcie grea.

O rugam să mă ajute să vedem în ce fel poate să ne ajute pentru a evita această situație. „Fără îndoială, nu vă scriu ca dumneavoastră să interveniți în metodele Fondului Monetar Internațional, nu despre asta este vorba; vă cer sprijinul personal pentru a susține ceea ce vrem noi să facem". Ea mi-a răspuns repede, în 11 august 1999 și mi-a spus că Statele Unite prin USAID plănuiesc să mai pună încă 14 milioane de dolari pentru școli și cămine speciale și de asemenea încă 5 milioane pentru comunitățile care au probleme, ca urmare a conflictului din Balcani și că vor aduce și alte programe de creditare pentru întreprinderi mici și mijlocii fără să se refere, desigur, la Fondul Monetar Internațional. Acum eu nu știu dacă ea, dincolo de ce a scris în această scrisoare, a și intervenit în vreun fel, dar s-a întâmplat ceva. La un moment dat, am cerut de la Institutul Național de Statistică de la noi o evaluare pe care ei oricum o pregăteau ca în oricare alt an, privind situația păturilor sociale cele mai defavorizate din România. Directorul INS mi-a spus:

„– Domnule Roman, vreau să vă aduc o veste grea și în același timp bună. Știți care este cea mai defavorizată categorie socială din România? Copiii!

Asta s-ar putea să vă ajute în demersul dumneavoastră."

Când a venit Poul Thomsen i-am spus:

„– Domnule Thomsen, știți care e povestea? Noi ne hârâim aici, eu fiind convins că am dreptate, dumneavoastră cu metodele dumneavoastră; în fine, vreau să vă spun ceva: Fondul Monetar Internațional din câte știu eu, are programe speciale pentru categoriile defavorizate. Știți care este categoria cea mai defavorizată în România? Copiii sunt!"

Ei bine, omul acela, care părea de piatră, s-a topit atunci și după ce s-a uitat pe cifre îmi spune:

„– Știți că eu am să fac tot ce îmi stă în putință ca să treacă legea dumneavoastră!"

Și a trecut. Alocația a fost mărită de șase ori.

XXVI. Scrisoarea Papei Ioan Paul al II-lea

Memorabil rămâne răspunsul Papei Ioan Paul al II-lea la o scrisoare pe care, împreună cu câțiva camarazi de la Revoluție, i-am adresat-o ca baricadiști, în semn de mulțumire și prețuire pentru vizita sa în România:

Domnule Președinte al Senatului României,

Prin amabila scrisoare din 25 mai anul acesta, dumneavoastră și ale ilustre personalități, ați binevoit să exprimați apreciere privind gestul pe care providența divină mi-a îngăduit să îl îndeplinesc în timpul vizitei de neuitat în România, când am dorit să aduc omagiu victimelor evenimentelor sângeroase din decembrie 1989, care în frământata istorie a iubitului popor român au marcat cotitura decisivă către libertare. Vă sunt din inimă recunoscător dumneavoastră și celor semnatari pentru scrisoare și pentru sentimentele exprimate în ea. Într-adevăr, mi s-a părut de cuviință să mă opresc în rugăciune la mormintele acelor eroi printre care se aflau și tineri care nu au ezitat să se sacrifice în anii lor verzi pentru a elibera țara de regimul totalitar. Neprevăzute sunt căile prin care Domnul în momentele de cumpănă revarsă unora lumină și curaj pentru binele tuturor. Lui îi aduc mărire pentru ce a înfăptuit prin acei oameni valoroși și îi exprim profunda mea recunoștință pentru că mi-a dat posibilitatea să îi amintesc în Cimitirul Eroilor Revoluției din București pe toți aceia care și în alte părți ale țării și-au vărsat sângele pentru patrie. Mă rog lui Dumnezeu, stăpân al Timpului și

al Istoriei, să rezerve acum națiunii române, creștine, încă din leagănul formării ei, o înaintare sigură pe calea consolidării democrației în respectul libertăților între care cea religioasă, pentru a putea construi prin aportul tuturor o societate prosperă, justă și fraternă. Să-și asume astfel locul care-i revine prin istorie și cultură în comunitatea europeană de popoare. Fie ca România, grație acțiunii concordante a tuturor fiilor ei, să poată persevera în angajamentul de fidelitate față de valorile eterne înscrise în natura omului și pași în noul mileniu, ferm hotărâtă să păstreze intact patrimoniul tradițiilor culturale și religioase maturizate în decursul veacurilor. Aceasta este urarea pe care o încredințez proniei celui *Autotputernic a cărui binecuvântare o invoc asupra întregii națiuni românești.*

Din Vatican 20 iulie 1999.

XXVII. Cum am ajuns Ministru de Externe

Așa cum povesteam, alăturarea noastră la intervenția NATO în Iugoslavia ne-a adus momentul când Occidentul a spus, probabil la sfârșitul lui august 1999, că la Helsinki se va hotărî invitarea României de a începe negocierile de aderare la UE. Atunci am făcut o evaluare. Radu Vasile era un Prim-Ministru slab, aproape dezinteresat de munca lui în această calitate, iar guvernul lui era neadunat și inconsistent din acest motiv. Fiecare ministru făcea mai mult sau mai puțin ce voia fără o linie directoare; situația nu era foarte bună, iar noi urma să avem un an de prime negocieri de aderare la NATO, trebuia să facem toate dosarele de început de drum. Probabil cele mai grele. Mă aflam la Sinaia și președintele Constantinescu era în vila Cavalerului, una din vilele din jurul Peleș-ului. I-am transmis că trebuie să ne vedem. M-am dus acolo la el și i-am zis:

„– Domnule Președinte, uitați, noi acum știm precis că urmează să începem negocierile de aderare la UE"

„– Da, este adevărat, dar ce putem face?"

„– Schimbăm guvernul!"

„– Ah, păi să știi că și eu m-am gândit la soluția asta, foarte bine!"

Apoi eu i-am zis:

„– Eu, ca să-mi susțin această propunere... îmi asum funcția de Ministru de Externe; tot am relațiile

bine ancorate în Vest; fac o echipă numai pentru treaba asta, fac un departament numai pe afaceri europene și vă spun de pe acum pe cine îl pun șef: îl pun pe Eugen Dijmărescu care e poate cel mai bun, cel mai înzestrat om politic cu capacitate managerială și gândire."

„– Da, înțeleg, dar ce facem cu Prim-Ministrul? Pentru că Radu Vasile nu mai poate să rămână în funcție", zice Președintele.

Ca și în alte ocazii, am luat legătura cu bunul meu prieten, academicianul Postolache: „– Domnule Roman, aveți o gândire strategică perfectă, eu cred că cine poate fi Prim- Ministru acum trebuie să fie un tehnocrat."

„– Sper că nu vă gândiți totuși la domnul Stolojan!"

„– Nu, zice el, ci Isărescu."

„– Isărescu? El nici nu vrea să audă de așa ceva, el e la Banca Națională bine mersi."

A fost foarte reticent, iar până la urmă a acceptat cu condiția ca Parlamentul să adopte o hotărâre că atâta timp cât e Prim-Ministru, în această perioadă de un an de zile, este suspendat de la Banca Națională, după care poate să revină în funcție. Și așa am făcut, chiar pe 22 decembrie 1999, dacă îmi aduc bine aminte, după multe peripeții legate de faptul că Radu Vasile nu se dădea plecat, nu mai avea pe nimeni din majoritate să voteze cu el, dar el nu voia să demisioneze. Nu ne imaginam să-l demisionăm printr-o moțiune de cenzură cum s-a făcut optsprezece ani mai târziu. Atunci președintele Constantinescu a emis decretul de demitere care de fapt era cam neconstituțional; la revizia Constituției din 2003 această posibilitate a fost cu totul înlăturată tocmai plecând de la acel moment. Când s-a format guvernul Isărescu au fost mai multe portofolii de Vice-Prim-Ministru, Ministru de Stat cum se numea pe atunci, adică eram eu din partea Partidului Democrat, era Valeriu Stoica din partea liberalilor, era Markó Béla din partea UDMR și din partea PNȚ-CD

era Mircea Ciumara. Pe lângă asta, eu eram și Ministru al Afacerilor Externe și, într-adevăr, am organizat un departament cu tot ce era mai bun și slavă Domnului aveam oameni foarte buni pe Externe. L-am adus și pe bunul și fidelul meu prieten și colaborator Mihnea Constantinescu, iar Eugen Dijmărescu a devenit șeful Departamentului, care a coordonat activitatea într-o manieră foarte metodică și serioasă. A organizat și a și început negocierile de aderare la Uniunea Europeană.

XXVIII. La Casa Albă la Washington despre Slobodan Milošević

Eram, cred, la trei sau patru zile, în decembrie 1999, aproape de sfârșitul anului, după ce devenisem Ministru al Afacerilor Externe în cabinetul condus de Mugur Isărescu, când am primit un telefon de la ambasadorul american James Rosapepe, care mi-a spus că doamna secretar de stat Madeleine Albright dorește să vin într-o vizită în Statele Unite. Am răspuns absolut firesc:

„– Da, sigur, cu plăcere!".

Replica însă avea să nu întârzie o situație delicată pentru noul meu mandat.

„– Nu, acum, cât se poate de curând!"

„– Stați puțin să mă dezmeticesc, știți probabil că principalul motiv pentru care am dorit să devin Ministru de Externe este acela de a începe negocierile de aderare la Uniunea Europeană pentru că acesta este un obiectiv esențial, mai mult decât atât, este obiectivul prioritar al politicii în România. Toată lumea vrea asta."

„– Da, înțelegem foarte bine, dar doamna Albright vrea să faceți o vizită oficială la Washington."

Am acceptat îndată, înțelegând că urgența prezenței mele în Statele Unite putea depinde de alți factori, greu de intuit în acel moment. Într-adevăr, până la urmă am fixat vizita pe 25 ianuarie 2000, adică la mai puțin de o lună după solicitare. Am ajuns la Washington cu

o zi înainte, sosirea mea întâmplându-se în mijlocul uneia dintre celebrele furtuni de zăpada – *snowstorm*-uri – care acoperă Washingtonul cu straturi de până la doi metri de ninsoare. Seara sunt informat că voi avea o cină cu Thomas Pickering, care era adjunctul doamnei Madeleine Albright. Am întâmpinat agenda mea oficială cu bucurie. Întâlnirea cu Pickering era mai mult decât rezonabilă. Știam că protocolul lor presupune ca mizele înainte de momentul diplomatic propriu-zis să fie testate pentru un plus de acuratețe și predictibilitate asupra negocierilor. Motivul oficial al prezenței mele în Statele Unite era semnarea Parteneriatului Strategic Consolidat cu Statele Unite. Era un motiv cât se poate de important, o misiune strategică pentru ambele părți implicate. Dar nu era acesta motivul pentru care reprezentanții SUA au urgentat prezența mea la Washington. Cu Thomas Pickering am avut o discuție agreabilă; era un diplomat de carieră foarte apreciat ca tehnician în Departamentul de Stat, cunoscut pentru misiunile sale semnificative și deloc facile, chiar și pentru un expert cu resursele și experiența lui. De fapt, eu fiind Ministru de Externe, Pickering mi-a retestat cumva înclinația mea și sentimentele mele față de Statele Unite. I-am spus de una, de alta, creionându-i câteva dintre obiectivele mele strategice pentru durata portofoliului de Ministru de Externe, punctând ce mă leagă, atât prin prisma experienței personale, cât și prin gândirea mea de om politic, de America. La un moment dat, mi-a întrerupt relatările aprobator, dezvăluind tacit câteva dintre îngrijorările Casei Albe: „– Da domnule Roman, așa este, așa credem și noi, dar aș vrea să vă întreb ceva, un pic cam delicat... aveți reputația că sunteți un om foarte legat de Franța și înțelegem foarte bine că ați făcut studiile acolo cu mult succes, francezii v-au îmbrățișat în momentul Revoluției cu mare entuziasm..." Apoi a lăsat un timp de suspans, și după un schimb de priviri, i-am răspuns: „– Domnule Pickering, eu iubesc Franța, dar admir sistemul american!".

„– Ah, am înțeles, vă mulțumesc foarte mult!" Răspunsul i s-a părut perfect. „Vă asigur că admir sistemul american cu care, așa cum bine știți, noi vrem să avem o relație foarte puternică." A fost evident mulțumit, iar faptul că răspunsul era cel așteptat a fost acoperit de convingere a doua zi.

În cursul nopții, s-au mai curățat drumurile în Washington, și m-au transportat cu o mașină specială de iarnă, în prima parte a dimineții, la întâlnirea cu doamna Madeleine Albright. Ea a făcut un gest delicat și frumos față de mine: am fost ministrul cu care a ales să deschidă seria întâlnirilor *au coin du feu* (*la gura sobei* cum am zice la noi), în fața șemineului pe care îl avea în biroul de protocol din Departamentul de Stat. Am început să vorbim despre Parteneriatul Strategic, despre situația curentă a țării noastre, iar prezența și confesiunile ei mi-au reîntărit sentimentul foarte puternic, admirativ, al americanilor față de România, care s-a aliat cu NATO în intervenția din Iugoslavia. Una peste alta, era mai degrabă *small talk*, după cum zic americanii. Mă gândeam însă, în sinea mea, de ce atâta urgență că eu nu văd mai nimic arzător în tot acest demers serial de vizite diplomatice. Ca de obicei, mă pregătisem atent și m-am gândit oare ce subiect este mai important pentru administrația americană, de ce este nevoie de Petre Roman? După acest *small talk*, am întrebat-o direct pe Madelaine Albright:

„– Nu ar fi cazul să discutăm mai mult despre Iugoslavia?"

Răspunsul a survenit cu naturalețe diplomatică:

„– Ah, bineînțeles, dar nu cu mine. Sunteți așteptat la Casa Albă."

Deci asta era tema! Am plecat de la ea, m-am dus la Casa Albă, am intrat și am fost întâmpinat de Bill Clinton, cu care am dat mâna. Eram *very happy*, însă nu cu Președintele SUA urma să se desfășoare dialogul crucial care ascundea urgența acestei vizite.

„– Uitați, vă fac cunoștință cu Samy Berger, omul cel

mai important în chestiuni de securitate internațională, cu el aveți treabă acum; eu vă las, faceți tot ce se poate... este rugămintea mea personală."

Samuel Berger era șeful Consiliului de Securitate la Casa Albă. Or, această simplă calitate sugera urgența și strategia acestei vizite. Am intrat în biroului lui Samuel Berger. Poate nu o să vă vină să credeți, însă imaginea era groaznică. Era un birou absolut neutru, cu sute de dosare pe mese și pe jos, un mic loc, unde își primea invitații lui și purta dialogurile importante, dar era mai mult un birou de funcționar; nici măcar nu am stat pe două fotolii, am stat față în față la biroul lui, ca și cum eram venit să rezolvăm ceva operațional. Mi-a spus:

„– Domnule Ministru, avem o mare problemă în Iugoslavia".

I-am răspuns:

„– Domnule Berger, îmi dau seama de asta, e ultimul an din mandatul președintelui Clinton și am bombardat Belgradul împreună, dar Slobodan Milošević e tot acolo la putere."

„– Da, așa este și acest lucru nu ar trebui să fie posibil de aici înainte".

Berger mi-a împărtășit perspectiva americană asupra puterii lui Milošević:

„– Noi suntem foarte îngrijorați, credem că opoziția democratică din Iugoslavia nu este unită și nu este capabilă să răstoarne scorurile alegerilor; ne gândim că Slobodan Milošević poate câștiga pur și simplu alegerile din nou."

Credința mea era însă cu totul alta.

„– Domnule director, vă înșelați de la A la Z; opoziția democratică din Iugoslavia este formată din oameni foarte buni, foarte puternici și foarte capabili care nu au fost sprijiniți niciodată. Eu cu modestele mele puteri de Președinte al Partidului Democrat din România, am făcut ceva pentru ei, să știți. I-am invitat la București, am discutat cu ei, am făcut seminarii cu ei, le-am spus, din perspectiva experienței noastre politice ce se poate face.

Îi cunosc foarte bine pe o parte dintre ei. De exemplu, Zoran Dzindzič mi-e prieten; eu sunt cel care l-a împins în politică, în 1992, pe când era studentul preferat al lui Jürgen Habermas. M-am întâlnit cu el într-un seminar organizat de socialiștii europeni; l-am îndemnat să intre în politică pentru că avea toate calitățile pentru asta: avea pregătire academică, plus că era un om curajos și tânăr. Deseori, mă întreba: „– Dar tu cum ai procedat?" Răspunsul meu invariabil, care l-a impulsionat, a fost unul autentic, al exemplului personal, simplu și concret: „– Uite, lăsând la o parte Revoluția, eu am înființat un partid politic care este Partidul Democrat." Acesta putea fi și viitorul lor. În mare parte, acesta a și fost, inspirat de o succesiune de lideri autentici precum Vera Pesič sau Boris Tadič, care a devenit președintele Serbiei, după ce a fost asasinat Zoran Dzindzič pe când ocupa funcția de prim-ministru al Serbiei și Muntenegrului în martie 2003.

După aceste scurte relatări, l-am văzut pe Samuel Berger că s-a lăsat așa, pe spate, și a răsuflat ușurat:

„– Domnule Roman, am înțeles, spuneți-ne ce trebuie să facem!"

„– Iată, nu e așa de complicat, susțineți acum, în iarna asta, toate primăriile Iugoslaviei pentru că nu au cu ce încălzi orașele: asta e prima urgență și primarii trebuie să știe și să explice populației de unde vine ajutorul, adică de la Opoziție. A doua măsură pe care v-o propun e la fel de firească și de fezabilă. Radioul și presa de opoziție care contează nu au nicio susținere, se luptă în niște condiții pe care dumneavoastră nici nu vi le puteți imagina; trebuie ajutați tehnic, iar nu învățați să facă propagandă. Vă asigur că ei știu foarte bine ce au de făcut, dar e vorba de organizarea în teritoriu a Opoziției, căreia i-ar prinde bine sprijinul dvs."

„– Am înțeles, așa vom face."

Ne-am despărțit apoi în termeni foarte amicali. O să sar acum în luna septembrie a aceluiași an 2000, pe când eram în campanie electorală la Slatina. Seara, după o campanie electorală care a fost fără succes pentru că

era anul în care PSD și Iliescu izbuteau tot din cauză că guvernarea CDR-PD luase cele mai grele măsuri de reechilibrare a indicatorilor macroeconomici, la care se adăuga intervenția nepopulară din Iugoslavia, s-a petrecut un lucru inedit. A venit la mine Victor Boștinaru, care mă însoțea în campanie, aducându-mi un telefon mobil din acela de dimensiuni gargantuelice, cum erau pe atunci, și îmi spune că apelul este de la Madeleine Albright. Răspund la telefon, auzind o voce plină de încântare:

„– Domnule Ministru, am reușit, Slobodan Milošević a fost înlăturat prin vot; a fost ales reprezentantul opoziției Vojislav Koštuniča, iar în numele Guvernului american și al președintelui Bill Clinton vă mulțumesc pentru ajutorul pe care ni l-ați dat prin contribuția dumneavoastră."

Am mai povestit eu acest episod, în alte împrejurări, unor oameni politici europeni sau americani și prima lor reacție a fost: „– Americanii nu prea fac asta." Am apreciat că s-au gândit să împărtășim această bucurie care era, dincolo de un obiectiv dezirabil, comun, un succes politic. Au înțeles că le-am servit pe tavă, ca să zic așa, o strategie bună, pentru că ei aveau premise complet greșite, nu știau nimic – nici acum nu îmi explic lucrul acesta, pentru că nu era chiar așa de complicat să ia legătura cu oamenii Opoziției care erau mai mult decât dornici să facă asemenea gesturi; sigur, ei aveau cu mine o relație foarte bună, prietenească, dar unde sunt celebrele servicii CIA sau mai știu eu cine? Opinia lor despre opoziția de la Belgrad era absolut greșită. Poate dintr-o necunoaștere, poate dintr-un calcul politic pripit.

În anul 2014 m-am gândit că era un foarte bun moment să candidez pentru funcția de Secretar General al ONU. Nu se anunțaseră candidaturi încă. Se spunea că a venit rândul să preia funcția cineva din Europa, mai exact din Europa de Est, pentru că nu fusese niciodată aleasă o persoană din acest areal, una care trebuia să fie însă o figură de *reformator*. Cel puțin,

așa mi se spunea de oamenii pe care îi cunoșteam și care activau în sediul ONU. „Primul lucru e să fiți susținut de Statele Unite." Ușor de zis. Desigur, era un sfat strategic corect. Dar eu nu îl cunoșteam deloc pe Barack Obama, avusesem o relație mai bună cu George W. Bush, prin intermediul lui Paul Bremer III, care a fost un prieten foarte apropiat al acestuia. Fusese guvernatorul Irakului după înfrângerea lui Saddam Hussein, cel care a luat asupra lui toată nenorocirea de acolo. Era un om cu adevărat remarcabil, care atunci când i-am spus ce greșeli a făcut, a avut o extraordinară forță să spună „așa este, recunosc că ce spui dumneata este adevărat." Atunci m-am întrebat de ce să apelez la Obama? Am să apelez la Clinton, gândindu-mă că poate îmi întoarce gestul pe care eu l-am făcut pentru el. După un timp m-am întâlnit cu el și am vorbit. Însă, rezultatul final a fost apă de ploaie. „– Da, să vedem, să mă gândesc." Replica presupunea un anumit efort, când eu știam că el are o relație perfectă cu Obama. Probabil că avea în minte altceva sau, mai bine spus, pe altcineva. A fost ales Antonio Guterres, de care mă leagă o prietenie și care de altfel cred că este un foarte bun Secretar General al ONU. Nu despre el este vorba în această mărturie memorială. Scopul acestui final de episod era să vedem realitatea și anume recunoștința americană, în multiplele ei întruchipări. Așa că am rămas cam dezamăgit de familia Clinton.

XXIX. Vizita la Papa Ioan Paul al II-lea, la Vatican

Ca Ministru de Externe, în mai 2000, urma să vizitez Italia. Omologul meu, Lamberto Dini, era un om foarte amabil și cald, pe care eu îl primisem la București anterior. Era președintele unui mic partid italian și vechi politician, aflat în coaliția de guvernare. Am răspuns invitației sale de a vizita Italia imediat, cu deosebită încântare, chit că unul dintre motivele mele intime era să mă întâlnesc cu Papa Ioan Paul al II-lea. Contextul era totuși acela că în urmă cu un an Papa făcuse istorica sa vizită din mai 1999 la București; un gest extraordinar și un eveniment formidabil, pe care trebuie să îl reținem ca fiind unul dintre marile succese ale României la nivel internațional, datorat în mare măsură unui om despre care întotdeauna am spus că avea sfințenie și anume Patriarhul nostru Teoctist. A săvârșit Liturghia împreună cu Papa Ioan Paul al II-lea, un moment plin de har, pe care niciunul dintre noi nu îl poate șterge din suflet. Atunci, în 1999, eram Președintele Senatului când i-am cerut ambasadorului de la Vatican, monseniorul Jean-Claude Périsset, cu care aveam o relație foarte bună, o favoare. De fapt, ceea ce îi ceream eu era chiar mult, dar rugămintea nu mă privea neapărat pe mine. Familia mea din Spania aflase că Papa Ioan Paul al II-lea vine în vizită în România și mătușa mea, care e o femeie cu un caracter foarte tare și o catolică foarte devotată mi-a dat telefon

zicând: „Petre, nu se poate, trebuie să ne aranjezi ceva foarte, foarte important; noi venim toți să luăm de la Papa Ioan Paul al II-lea binecuvântare, acolo la tine." Eu i-am transmis acest lucru ambasadorului:

„– Dar știți că e cam neobișnuit lucrul acesta..."

„– Asta e, transmiteți că eu sunt după mamă spaniol, familia Vallejo, o familie nobiliară care s-a născut la anul 721 din profundă credință catolică pentru a lupta împotriva ocupației arabe. Toți membrii familiei din Spania vor să vină, toți șase."

După un timp, monseniorul mă sună înapoi și îmi zice:

„– Domnule Președinte, s-a aprobat, în momentul de dinaintea recepției oficiale, în separeul care este înainte de marea sală de la Cotroceni, Papa vă primește."

Și așa a fost, am fost toți acolo. Familia mea a fost în al nouălea cer, Papa a fost foarte cald cu noi. Iar acum, în mai 2000, mă duceam în Italia exact după un an și doream să-l revăd pe Papă. Ambasadorul care îmi făcea vizita împreună cu Ministerul de Externe mi-au spus că exista o anumită problemă care s-a rezolvat:

„– Deși s-a decis că Papa mai primește doar șefii de stat, nu primește nici măcar toți Prim-Miniștrii, surpriză, pe dumneavoastră vă primește!" Cardinalul Sodano, Secretarul de Stat, mi-a dat vestea cea bună exact cu vreo săptămână înainte să plec la Roma. Mă întrebam, cu emoție în suflet, „ce fac? ce fac?" M-am dus la Sibiu, la Mitropolitul Ardealului, Dumnezeu să-l odihnească, Antonie Plămădeală, cu care aveam o relație foarte bună, afectivă.

„– Sfătuiți-mă ce să-i duc? Că vreau să îi duc un obiect de-al nostru, specific, ca urmare a vizitei Sanctității Sale în țara noastră."

„– Știu ce! Vă trimit la București, în zilele următoare, câteva icoane pe sticlă, pe fond albastru, pictate la noi la Sâmbăta, care sunt ceva foarte special, dumneavoastră vă alegeți și îi dăruiți."

Erau niște icoane deosebite, cu dimensiuni

mari 60 cm / 40 cm. Mi-a trimis trei icoane pe sticlă, eu am ales-o pe cea care mi s-a părut cea mai frumoasă, reprezentând-o pe Maica Domnului cu pruncul. Am înrămat-o cu grijă, potrivind detaliile cadoului. Fotografia acestei întâlniri fericite o puteți vedea în acest volum, unde Sanctitatea Sa atinge cu evlavie icoana care pare că se luminează sub mângâierile și prețuirea Lui. Acolo am fost primit sub protocolul a ceea ce mi s-a spus că va fi o audiență privată, în biroul Sanctității Sale cu rugămintea ca întâlnirea să nu fie prea lungă, maxim 10-15 minute. Merg eu spre biroul Papei, întâmpinat de Garda Elvețiană, ai cărei reprezentanți purtau uniforma tradițională, fiind înarmați cu halebarde. La ușa Papei erau, de asemenea, halebardieri. Țin minte că am intrat în birou și Papa, cu blândețea lui indicibilă, de neegalat mi-a zis:

„– Mă bucur să îl văd din nou pe omul Revoluției Române!" Mi s-au tăiat picioarele. E o amintire care face mai mult decât orice binecuvântare în memoria și conștiința mea. Papa continuă:

„–Nici nu știți ce amintire minunată am de acum un an, nici nu știți ce bine a fost, ce bine ne-am simțit. Ce lucruri importante am făcut!"

Eu i-am dat icoana și ne-am făcut o fotografie; am stat în total 24 de minute la Sanctitatea Sa în birou, unde i-am povestit de familia mea, i-am amintit cum a decurs povestea Războiului Civil din Spania pentru tata, și el era foarte interesat de aspectele astea foarte umane, știind prea bine ce încleștare crâncenă a fost acel război din Spania. Am vorbit cu Papa în italiană. Sanctitatea Sa vorbea cel mai bine italiana; mi-a spus că ar putea vorbi în spaniolă, dar i-ar fi mai greu; în rusă, dar nu cu mare plăcere, sau engleză, dar tot așa, mai greu, cu reprezentanții Vaticanului în mod curent vorbea însă în italiană. Când am ieșit din biroul Sanctității Sale, Cardinalul Sodano mi-a spus:

„–Sanctitatea Sa vă dă voie să urcați pe acoperișul Catedralei Sfântul Petru, este o onoare."

Pe vremea aceea, nu era încă deschis publicului larg. Priveliștea este fantastică, imaginea este colosală, vezi Piața San Pietro, vezi lumea catolică în miezul ei. Și aceasta nu poate fi decât una dintre mângâierile cele mai de preț pentru un creștin, fie el și ortodox iar nu catolic.

XXX. Apărarea interesului românesc, diferit de cel american

Eram în octombrie 2000, poate, când am primit un telefon de la același ambasador american James Rosapepe care mi-a spus că domnul Strobe Talbot, adjunctul lui Madeleine Albright, dorește să ia legătura cu mine. Un apel pe care l-am așteptat plin de curiozitate. Strobe Talbott avea o misiune deloc facilă:

„– Domnule Ministru, în numele Guvernului American, vrem să vă adresăm o rugăminte importantă; în acest moment, se discută la Geneva, în Comisia pentru Drepturile Omului, o rezoluție promovată de Statele Unite împotriva Chinei, privitoare la încălcarea drepturilor omului. Avem o șansă ca această rezoluție să treacă și în acest sens, votul României este foarte important."

Eu i-am răspuns, calculând implicațiile acestei măsuri pentru țara noastră:

„– Da, bineînțeles, să mă interesez și să vorbesc cu ambasada noastră de acolo, apoi o să vorbim din nou."

„– Vă rog foarte insistent să rețineți conjunctura..."

Talbott fusese ziarist acreditat pentru *Associated Press* la Moscova în vremea perestroicii, fiind un om legat de serviciile secrete americane, ziarist, istoric și, în general, o figură foarte importantă în peisajul forului decizional pentru câteva dintre jocurile politice ale Statelor Unite. Am luat legătura cu ambasadorul nostru de la Geneva, un diplomat de înalt nivel, care mi-a explicat caracterul

de dificultate al situației:

„– Domnule Ministru, e un joc obișnuit, americanii, de fiecare dată, asemenea multor altora, pornesc în fiecare an o rezoluție de acest fel; bineînțeles că la vot cade și asta e..."

Ceva din nuanțele îngrijorării mele nu corespundeau acestei descrieri.

„– Da, anul acesta e o presiune pe care nu o înțeleg, una destul de mare, de vreme ce americanii au pus la bătaie tot ce au ca să reușească să obțină un vot de condamnare a Chinei. Chinezii sunt foarte supărați pe tema asta și ei la rândul lor se luptă pentru păstrarea mizelor proprii. Într-adevăr, în contextul ăsta, votul nostru e posibil să fie decisiv."

Predictibilitatea acestui scenariu politic ținea însă de o anumită practică diplomatică asupra căreia ambasadorul nostru a insistat:

„– Da, domnule Ministru, știu ce vreți să spuneți despre relația cu China, dar eu știu bine contextul acestor inițiative."

Imediat după aceea am vorbit cu Zoe Petre, cu care aveam o bună relație de lucru. Din câte îmi amintesc, nu am vorbit cu Emil Constantinescu, doar cu doamna Zoe Petre, care era consiliera pe probleme externe a președintelui. Aceasta mi-a transmis:

„– Domnule Ministru, procedați cum credeți, noi suntem de acord că relația noastră cu China este extrem de importantă strategic, China a fost alături de noi în timp, însă procedați cum credeți."

Trebuie să recunosc că în materie de politică externă, relația mea cu Emil Constantinescu a fost foarte bună, mai bine nici nu ar fi fost cu putință; închipuiți-vă că de multe ori nici nu era nevoie să relaționăm pentru a lua cine știe ce decizie, aveam intuiții comune și asta a creat spațiul de convergență strategică dintre noi. Brusc mi-am amintit de momentul 1968 când, în România, a fost lovitura politică de geniu a lui Ceaușescu, prin care țara noastră nu s-a alăturat forțelor Pactului

de la Varșovia (nefiind nici invitată) la invadarea Cehoslovaciei. Tatăl meu se afla în Cehoslovacia, alături de artizanul Primăverii de la Praga, care a fost František Kriegel, un camarad și prieten de-al tatei, voluntar în Spania ca și el, un om foarte curajos, puternic intelectual și cu o mare influență. După ce rușii au ocupat țara în 1968, el a fost închis un timp și evident a avut de suferit consecințe grele. Tata i-a spus:

„– Măi....tu ești direct aici, ce crezi că ar trebui să facă România?"

„– România a făcut un gest absolut splendid și mulți ani de acum înainte țara voastră se va bucura de apreciere pentru această neintervenție. Eu îți dau un sfat: luați legătura cu China, pentru că nu e exclus ca sovieticii să meargă până la capăt. Luați legătura cu China, care să facă un fel de contrapondere în favoarea voastră."

Și exact așa s-a făcut. China a reacționat excelent la chestiunea aceasta la fel cum a reacționat și în 1964 și în general după aceea. Relația cu China a fost foarte puternică. Imediat după Revoluție, Banca Națională a României a avut nevoie de un împrumut și nu puteam să-l obținem tocmai din cauza nebuniei prin care Ceaușescu tăiase toate canalele de creditare financiară; ei ne-au dat un mic credit. Prin urmare, am luat legătura cu Talbott și i-am spus:

„– Domnule Secretar Adjunct, cât de importantă este intervenția noastră?.... știți de ce pun întrebarea asta? Pentru că poate știți sau nu, dar România a avut o relație strategică de lungă durată și foarte importantă cu China."

Am primit un răspuns exclusiv, invariabil, percutant:

„– Nu, este foarte importantă și puteți să o includeți în Parteneriatul Strategic."

În momentul acela intrasem într-o fază de decizie grea și complicată. Am luat din nou legătura cu ambasadorul nostru la Geneva, întrebându-l, în acest nou context configurat:

„– Domnule Ambasador, ce e de făcut?"

„– În mod firesc, noi ar trebui, ca să ne păstrăm linia noastră strategică și diplomatică, să facem ce am făcut și anul trecut, adică să nu participăm la vot."

Am cântărit riscurile și, mai mult decât atât, semnificația tacită a unor gesturi care puteau să aducă în plan diplomatic consecințe nefaste pentru destinul țării noastre.

„– Ei bine, Domnule Ambasador, neparticiparea la vot echivalează cu un vot împotrivă, adică ne-adoptarea rezoluției, și deci un refuz?"

„– Cred că soluția rezonabilă e cea dintotdeauna. Care este decizia dumneavoastră, Domnule Ministru?"

„– Vom proceda întocmai." Și așa am făcut. Ambasadorul român nu a participat la vot. Partea interesantă e că americanii au înțeles. Niciodată nu ne-au reproșat chestiunea aceasta, adică au înțeles că aveam și noi interesul nostru acolo. Până la urmă, chiar și cu votul nostru, proiectul tot ar fi picat, pentru că le-au lipsit două voturi. În același timp, noi am avut, la scurt timp după aceea, din partea Chinei, o reacție pozitivă, care scotea la iveală gratitudinea lor față de poziția și alegerea noastră. Ca Ministru de Externe am primit o scrisoare personală de la Jiang Zemin, care era președintele Chinei. Ca președintele Chinei să trimită o scrisoare unui Ministru de Externe e cu totul neobișnuit. Scrisoarea, pe scurt, reda următoarea formulă, care întărea amiciția dintre cele două state; „Domnule Ministru, vă mulțumim în numele poporului chinez pentru felul în care ați înțeles să sprijiniți cauza Chinei, care în acel moment nu era implicată în acțiunile despre care s-a vorbit în rezoluția de la Geneva. Primiți recunoștința noastră..." Cred că aceasta e o lecție nu atât de diplomație, cât a apărării interesului național.

XXXI. Munca mea de ministru de externe[8]

Elena Ștefoi: În politica autohtonă de tranziție, un lider politic care să fi fost în același timp șef de partid, Ministru de Externe și candidat la președinția României pare, oricum, prea ambițios. Nu era normal ca vizibilitatea dumneavoastră să deranjeze toate taberele?

Petre Roman: E un buchet destul de rar, un cumul special de responsabilități, și probabil el a provocat invidii firești chiar printre cei pe care mă bazam. Eu nu sunt atât de orgolios pe cât se spune, îmi asumasem aceste funcții pentru că doream ca România să facă pasul decisiv spre sistemul occidental. Într-adevăr, perioada aceea a fost o perioadă de suprasolicitare. Pentru că nu era un exercițiu de Ministru de Externe obișnuit, erau câteva sfidări, câteva scadențe clare cărora eu trebuia să le fac față. Începerea negocierilor de aderare la Uniunea Europeană, un act de mare însemnătate, trebuia făcută bine, și am făcut-o cred foarte bine.[9] Am elaborat, la nivelul guvernului, o strategie economică de dezvoltare

[8] Extras din volumul *Petre Roman - Mărturii provocate. Convorbiri cu Elena Stefoi*, ed.cit.

[9] Candidatura României a fost acceptată la reuniunea interministerială de la Helsinki, în decembrie 1999, iar pe 15 februarie 2000, la Bruxelles, a fost anunțată deschiderea oficială a negocierilor de aderare la UE, „în prezența unei delegații MAE condusă de ministrul Petre Roman".

a României, și am prezentat-o oficialilor comunitari, în primul rând președintelui Romano Prodi, în capitala Belgiei, împreună cu premierul Isărescu, la mai puțin de o săptămână după lansarea oficială a negocierilor de aderare. Comisarul european Gunther Verheugen remarca atunci nu doar faptul că executivul de la București a realizat la timp ceea ce i se ceruse, ci și că strategia fusese asumată de toate partidele din Parlament.

Era apoi acceptarea de către Consiliul Permanent al NATO a planului nostru de aderare, care trebuia să fie considerat un plan acceptabil, realist. Am reușit să obținem, cu el, aprecierea forurilor euro-atlantice. Și, bineînțeles, era pregătirea președinției OSCE, un act de mare răspundere pentru România. În același timp, am avut două campanii electorale: campania de susținere pentru candidații noștri, pentru diferite primării - și am fost, în acest scop, într-un mare număr de localități - plus pregătirea și apoi campania electorală prezidențială. În tot acest timp, prezența mea ca lider PD a fost mult diminuată. Mare eroare! Apoi necesitatea de a pune pe picioare ministerul de externe, ca să funcționeze așa cum credeam că trebuie să funcționeze, mi-a înghițit multe ore de lucru și mi-a făcut și dușmani. În plan extern, lucrurile au ieșit bine. Am avut succesele pe care le-am dorit și în ce privește demararea negocierilor de aderare la UE, și în parteneriatul cu NATO. Mi-am asumat, în plus, un capitol care era atunci mort, și anume problema vizelor, dramatică pentru cetățenii români. Dramatică, pentru că în mod clar ei ar fi trebuit să călătorească liber de mai mulți ani. Am deschis în forță acest capitol, îmi aduc aminte de un titlu din *Le Figaro*, „Petre Roman contra vizelor"; era cea mai bună caracterizare care se putea face, dar presa noastră a cam ignorat-o.

În tot acest timp, partidul a fost prea puțin condus cu mână sigură. Aflat într-o asemenea conjunctură, cu activități multiple, am sperat că în partid lucrurile

merg de la sine, iar eu mă pot concentra pe planuri mai importante pentru țară. Spre exemplu, când am ajuns ministru de externe, așa cum se întâmplă, birocrația m-a asaltat cu tot felul de **memoranda** și alte documente, în ideea că voi fi sufocat de acestea. E o tactică veche a birocrației, și totdeauna cu anumite efecte.

Elena Ștefoi: Dacă nu te sufocă, hârțogăraia administrativă te obosește, îți diminuează capacitatea de acțiune.

Petre Roman: Or, pentru mine a fost un prilej de a adânci reforma. Pe fiecare memorandum și document intern puneam o rezoluție, iar ea trebuia să fie linia directoare în problema la care se referea autorul solicitării. Am reușit asta și sunt mulțumit. Am constatat că birocrația din Ministerul de Externe, care, în bună parte, grație lui Andrei Pleșu[10], cuprindea deja mulți tineri, putea fi astfel redusă, dacă nu învinsă, cu propriile-i arme. Colaboratorii mei cei mai apropiați erau tineri, iar, dacă nu erau tineri, erau oameni de foarte bună calitate, cum era Dijmărescu, cum erau Mihnea Constantinescu, Ioan Pascu, Mihai Ungureanu, mulți directori generali ș.a.m.d. Această birocrație a funcționat, adică a preluat liniile directoare în cele mai diferite domenii ale activității Ministerului de Externe, în așa fel încât în final eram mulțumit de felul în care funcționa. Să dau un exemplu: directorul meu de cabinet, Grigore Lungu, care era mai vechi în Externe (am povestit despre el în primul volum în episodul scrisorii mele adresată lui Ceaușescu imediat după decesul tragic al tatălui meu), a fost întrebat de colegi: „Domnule, ăsta, citește tot ce i se dă?". Și el le-a răspuns: „Nu vă faceți iluzia că nu le citește și că puteți să scrieți acolo tot ce vreți sau să vă faceți propriile jocuri pe ideea că ministrul nu le va vedea".

Poate că mitologia despre oricare nou șef de instituție, neexperimentat, a funcționat o vreme la

[10] Ministru de Externe între 29 decembrie 1997 și 2 decembrie 2000.

Ministerul de Externe și după venirea mea, dar mulți au avut surpriza să constate că eu chiar munceam serios, că îmi păsa de soarta diplomației și de statutul diplomatului român.

Ministerul de Externe a funcționat mult mai bine decât alte instituții, încă de pe vremea ceaușismului. Până la urmă a reacționat corect și față de mine. Îmi aduc aminte că în decembrie 2000, când am preluat activ președinția OSCE, a avut loc un consiliu ministerial al OSCE, unde doamna Waldner-Ferrero, Ministru de Externe al Austriei[11], a pledat în favoarea noastră. Acolo am ținut un discurs asupra căruia nu am mai avut timp să lucrez. Prin urmare, l-am preluat în ultimul moment ca atare de la minister, și am constatat că el era exact ce trebuie. N-am avut de făcut decât foarte puține modificări. Se ajunsese la o funcționare a Ministerului de Externe așa cum credeam eu că trebuie să funcționeze; bineînțeles, în limitele inerente etapei de restructurare instituțională în care ne aflam. Or, asta a cerut de la mine un volum de muncă extraordinar de mare și o solicitare permanentă a atenției. Sunt însă și lucruri pe care nu le-am putut duce la capăt. De exemplu, am ratat momentul parafării Tratatului cu Moldova, care, vedem acum, ar fi fost foarte bine să existe.[12] Ajunsesem la o formulă care ar fi fost ratificată

[11] Candidatura României pentru președinția OSCE fusese lansată în 1997. Pe parcursul anului 2000, Petre Roman a participat, în calitate de reprezentant al țării ce urma să preia președinția organizației, la luarea deciziilor „în troică", alături de șefii diplomațiilor austriacă și norvegiană. Mandatul de președinte în exercițiu avea să fie îndeplinit de succesorul său, ministrul Mircea Geoană, instalat în funcție o dată cu guvernul Năstase, pe 28 decembrie 2000.

[12] La 28 aprilie 2000 a fost parafat Tratatul de parteneriat privilegiat și cooperare între România și Moldova. El punea în evidență comunitatea de cultură și de limbă a românilor din cele două state, recunoscând, în mod implicit, consecințele Pactului Ribbentrop-Molotov și caracterul arbitrar al separării Basarabiei de România în 1940. Documentul n-a fost sem-

și de Parlamentul moldovean, și de legislativul nostru. Această formulă de tratat este ideală față de ceea ce s-ar putea face azi. Cred că nu se mai poate face nimic acum, s-a pierdut momentul din cauză că, în final, președintele Constantinescu nu a mai avut curajul să semneze. În schimb, trebuie să spun că Ion Iliescu, în timpul acesta, deși era în opoziție, a susținut negocierile, chiar m-a încurajat și mi-a dat sfaturi bune în privința Tratatului. Atâtea și atâtea preocupări, atâta muncă și atâția vectori care acționau contradictoriu, fără îndoială că au însemnat o diminuare a activității mele ca președinte PD.

Elena Ștefoi: În Ministerul de Externe, activismul în exces ar fi trebuit să fie bine primit. Vorbim despre o instituție care a suferit ani mulți mai degrabă de lipsă de inițiative de jos în sus: exista în minister un nucleu activ redus, mulți salariați nu prea se simțeau implicați. Ați simțit clivajul dintre etaje, bumerangul golurilor de informație, reacțiile centrifuge?

Petre Roman: Chiar și lucrurile care în aparență sunt neimportante, repet, numai în aparență, am hotărât să le pun într-o stare normală. De exemplu, felul în care arăta ministerul. Felul în care arăta sala de conferințe, intrarea propriu-zisă a ministerului, care era lamentabilă, nu numai intrarea principală, dar și sistemul de control, de verificare. Toate lucrurile acestea erau într-o stare destul de aproximativă și m-am încăpățânat să le aduc la un anumit nivel de normalitate, la o înfățișare compatibilă cu funcția și prestigiul Ministerului de Externe.

nat de președinte și a rămas deci neratificat de Parlament. A revenit pe agenda diplomatică după alegerile din 2000, dar între timp la Chișinău preluaseră puterea. comuniștii, iar noii lideri și-au modificat strategia relațiilor cu Bucureștiul.

XXXII. „Evitarea Președintelui": Forumul de la Crans Montana

Anul 2000 a fost anul alegerilor, momentul de mare răspundere pentru mine ca Ministru de Externe și ca Președinte al Partidului Democrat. Ca Ministru de Externe am fost cel care a inițiat și a stabilit cursul negocierilor de aderare la Uniunea Europeană. Pentru aceasta, am constituit o echipă de lucru condusă de Eugen Dijmărescu, un profesionist care a făcut o treabă excelentă alături de cei cooptați în acest demers. Toate referințele în privința reputației și eficienței lor erau maximale și împărtășite deopotrivă în România și în spațiul internațional. În același timp era destul de clar pentru cei care cercetau sociologic România și luau pulsul opiniei publice că ne îndreptăm către o victorie a PDSR-ului, mai ales în momentul în care Emil Constantinescu a anunțat că nu mai candidează, o decizie pripită, ba chiar greșită; chiar și sub ipoteza pierderii alegerilor, candidatura sa ar fi impus un alt rezultat, poate mai puțin zdrobitor, potrivit estimărilor mele, din partea PDSR. Situația era dificilă, iar guvernul condus de Radu Vasile nu făcuse față. Cel anterior, condus de Victor Ciorbea, a părut să aibă câteva idei despre ce ar trebui făcut, dar nu a realizat în condiții favorabile pașii reformei extrem de necesare. Ciorbea a pornit asanarea uriașelor costuri din industria minerității unde prețul cărbunelui scos în Valea Jiului sau al unor concentrate miniere de cupru sau fier era

sub costurile de producție. Pierderile deveniseră cronice și imposibil de acoperit. Însă metoda scoaterii minerilor în șomaj prin plata unor substanțiale plăți compensatorii s-a dovedit greșită. Trebuia lansate unele lucrări de infrastructură unde să fie utilizată cel puțin o parte a forței de muncă eliberată din minerit. Era într-adevăr greu în acel moment, când leul se prăbușise ca urmare enormelor deficite acumulate anterior și Fondul Monetar Internațional ne presa să tăiem cheltuielile bugetare. Guvernarea CDR-PD-UDMR a plătit factura enormă lăsată de Patrulaterul Roșu, iar propaganda PDSR a fost mult mai eficientă decât scuzele oferite de coaliția noastră. Adevărul este că nu am avut un plan credibil de lucru și riscam intrarea României în insolvență. S-a ratat o șansă de a reforma inteligent și eficient. Cu Radu Vasile lucrurile au mers pe un făgaș prost. În fața acestei imagini reale de incapacitate a guvernării, situația devenise dificilă în Parlament. Își câștigase locul său în Parlament, susținut de Iliescu și Corneliu Vadim Tudor, care avea aproape zilnic discursuri demagogice, naționaliste, populiste și susținute de invective așa-zis simpatice. Întotdeauna am detestat faptul că mulți oameni aprobau complet ne-rațional: „Vadim Tudor ăsta e o lichea...dar trebuie să recunoaștem că are umor". Avea umor, dar un umor execrabil, de cele mai multe ori; plus că mințea și exagera foarte mult.

Ca în fiecare an, am fost invitat și în 2000 să particip la Forumul de la Crans Montana. Pe cel din 1990 l-am povestit anterior și rămâne, cred, cea mai frumoasă ediție, care a fost totodată și prima. Am fost invitat, ca și Ion Iliescu. Forumul a avut loc chiar la Crans Montana, în Elveția (nu în fiecare an se organiza în acest loc). Într-o dimineață, când eram la micul dejun cu niște prieteni care locuiau nu foarte departe de Crans Montana și care veneau să mă viziteze, e vorba despre doctorul Cernăianu și soția sa, vine Iliescu și zice:

„– Dragă Petre, vreau să stăm de vorbă."

Cam nepoliticos, pentru că nici măcar nu m-am ridicat, i-am răspuns lapidar:

„– Bine, bine, o să găsesc eu un moment."

Nu am găsit niciun moment. Nu puteam încă accepta că trebuie să am un dialog cu un om care în intimitatea gândirii mele era, politic vorbind, mai mult decât un adversar; era un dușman, având în vedere cele întâmplate la mineriada din septembrie 1991, așa că nu am făcut nimic. Spre prânz, mă vede din nou și îmi zice:

„– Vreau să stăm de vorbă, măcar cinci minute."

Am îngăduit în același ritm și cu aceleași intenții:

„– Bine, bine."

Firește, nu m-am dus să-l caut și întâlnirea nu a mai avut loc. Am aflat apoi despre ce era vorba. Voia să îmi ofere postul de Ministru de Externe. Cum am aflat? Cel care era atunci directorul ziarului *Adevărul* și care era apropiat de Ion Iliescu, și anume Dumitru Tinu, a scris un editorial *Cel mai bun ministru de externe al României rămâne Petre Roman*. A scris astfel ca să deschidă drumul și pe urmă mi-a spus că Iliescu pentru asta mă căuta, ca să rămân Ministru de Externe, să conduc în continuare negocierile de aderare la UE și să dea dovadă că el lua deciziile rezonabile în planul politicii externe, în timp ce se gândea deja la mandatul lui de președinte constituțional, ceea ce s-a și întâmplat; adică nimeni nu neagă că mandatul al doilea (al treilea, de fapt) al lui Iliescu a fost un mandat deplin constituțional. Una dintre dovezi ar fi fost „uite, domnule, îl las pe Petre Roman Ministru de Externe, el a început negocierile, le conduce el în continuare". Ca Ministru de Externe, oricum ai o anumită independență. Mai apoi am aflat că avea în vedere mai mult decât atât și anume: nu știu dacă Dumitru Tinu specula sau nu, nu părea genul speculativ, mai curând știa că îl va numi, inevitabil, pe Adrian Năstase ca Prim-Ministru. Opțiunea era evidentă: era cel care îi fusese alături tot timpul și ideea era că dacă în guvern este și Petre Roman, e posibil ca el (adică eu, n.a.) să pună stavile la anumite pretenții sau posturi de mărire sau atitudini

excesive de autosuficiență ale Primului-Ministru. Acest lucru nu mi se pare surprinzător, pentru că după aceea a venit episodul în care Iliescu l-a criticat deschis pe Adrian Năstase, cerându-i să-și dea demisia. Adrian Năstase a refuzat. Sincer, capitolul ăsta ar fi mult mai bine să îl povestească Adrian Năstase. Cred că la ora asta nu mai are motive să nu îl povestească așa cum a fost. Așa se face că am candidat în continuare la alegerile prezidențiale din noiembrie 2000, unde am avut un rezultat foarte slab, unul dintre motive fiind că oamenii din partid nu au mai crezut în forța mea și nu s-au mai implicat, iar unul dintre cei care au fost cu adevărat cameleon la grad superior a fost Traian Băsescu, figură care imediat după ce l-am propulsat primar general al Bucureștiului nu s-a mai implicat în campania mea, exceptând momentul când, participând la ședința publică de lansare a acesteia, a spus: „Petre, ești cel mai bun". A rămas de pomină această falsă susținere.

Desigur, s-a văzut apoi că nu avea asta în cap, însă în orice caz, acolo s-a rupt orice fel de posibilitate de a înnoda relația cu Iliescu. Am făcut bine sau am făcut rău? Am făcut bine pentru că orice realipire Roman-Iliescu, dacă ea ar fi fost percepută astfel, mi-ar fi înstrăinat oameni pe care eu îi prețuiesc; însă mulți oameni cu mare experiență în administrația românească și cu drag de țară mi-au reproșat acest lucru, asumând că puteam să fac exercițiul de Ministru de Externe de care România avea atât de mare nevoie fără să dau sentimentul unei resudări Roman-Iliescu. Cum ar fi fost posibil? E destul de complicat; exista atunci tradiția care acum s-a făcut praf, ca Ministrul de Externe să însoțească președintele în vizite în străinătate. Iliescu sigur și-ar fi dorit să merg, eu trebuia să zic că nu pot și... Răspunsul meu e că nu știu care ar fi putut fi calea acestei cooperări pur instituționale, dând seama în același timp de valorile și de convingerile mele, dar sunt confortabil cu ceea ce am ales.

XXXIII. Înot periculos în ocean, în Maroc, înainte de cina cu fiii regelui

Nu am mers în Cuba, în schimb, ca senator, am vizitat Marocul. Nu pot să spun de ce am vizitat Marocul, aveam o oarecare curiozitate și înclinație către acest loc, cu atât mai mult cu cât Regele Hassan al II-lea și eroul opoziției Mehdi Ben Barka stăruiau în mintea mea. Cu mulți ani în urmă, pe când mă aflam la doctorat în Franța, am avut marea bucurie să mă întâlnesc cu tata la Paris. Nu știu cum reușise să facă acea vizită dată fiind deja animozitatea lui Ceaușescu față de el. S-a întâlnit cu directori de edituri dar și cu unii lideri comuniști și socialiști. Seara l-am invitat să vedem filmul „Afacerea Ben Barka" care tocmai avea un mare succes povestind cum s-a ajuns ca acel mare luptător pentru democrație în Maroc să fie asasinat chiar la Paris. A fost un uriaș scandal când s-a aflat că serviciile secrete franceze fuseseră implicate în asasinat iar filmul, în care uriașul actor italian Gian Maria Volonte juca rolul Ben Barka, reda tocmai acea conspirație infectă a serviciilor franceze și marocane. După film l-am văzut pe tata îngândurat și întrebându-l ce crede despre film mi-a răspuns:

„– Filmul e excelent însă eu vreau să vezi ceva Petre. Uite care e realitatea: când mașinăria statului vrea să facă ceva, chiar o crimă, nimic nu o poate opri!"

Când minerii au năvălit în București mi-au revenit în minte spusele tatei și o grea strângere de

inimă m-a cuprins fiindcă el nu mai trăia și fusese el însuși o victimă a unei mașinării de stat după cum eram și eu în acele oribile momente. Mă întorc la Marocul din 1998, care era într-o transformare interesantă pe care francezii, în frunte cu François Mitterand, cel ce îmi spusese mai demult că trebuie menținute legăturile cu Marocul, o apreciau și o urmăreau cu interes strategic. Veți vedea însă că povestirea mea nu are nimic politic în ea... Eram la Rabat. Obișnuiam, ori de câte ori ajungeam într-un loc care se afla pe malul mării, să le spun membrilor delegației care mă însoțea:

„– Eu vreau să înot!", așa că acolo m-au dus într-un loc la ocean ca să înot. Cei care mă însoțeau, gărzile de corp marocane, mi-au arătat un loc în care să pot înota, dar nu își imaginau sub niciun chip cele ce au urmat. Am intrat în mare și am plecat departe. Niciunul dintre ei nu a intrat. M-a însoțit, în schimb, Vlăduț Stănescu, garda mea de la SPP, un băiat excepțional, care mi-a fost alături în această delegație. Noi ne-am dus înotând în larg, iar gărzile rămase pe mal au început să facă niște semne agitate. Eu nici nu îi mai vedeam bine, dar Vlăduț îi vedea și mi-a zis:

„– Domnule președinte, ne fac semne să ne întoarcem."

„– Bun, hai să ne întoarcem." Inversând sensul de înot am înțeles panica lor. Acolo se forma un curent puternic în ocean, care te împingea într-un fel de golf mai mare unde valurile erau foarte mari, 4-5 metri înălțime; ajunsesem în zona aia fără să-mi dau seama. Când am văzut că vine spre mine un val de aproape cinci metri înălțime, m-am convins de riscurile situației. Am apucat să respir, m-a plesnit valul și m-a băgat la fund, unde am crezut că s-a sfârșit cu mine. Totuși, o urmă de luciditate m-a făcut să reușesc să reapar la suprafață. Eram la două sau trei sute de metri de mal. Atunci am început să observ că aceste valuri mari nu veneau repede unul după altul, între ele fiind spații de patruzeci-cincizeci de metri. Am ales o tactică pentru

a scăpa de panică, adică, ori de câte ori venea valul mă duceam eu înainte la fund, unde nu simțeam așa de tare impactul valului învolburat, și după ce trecea ieșeam din nou la suprafață și iar înotam. Vlăduț s-a ținut și el cât a putut de bine și, fiind mai tânăr și puternic, a reușit să scape. Amândoi am ajuns la mal, unde i-am văzut pe marocani albiți.

„– Vă dați seama dacă se întâmpla o nenorocire că pe noi ne împușcau!"

Îi credeam, dar mă bucuram pentru noi. A fost singurul moment din lunga mea istorie de înotător când am crezut că s-a sfârșit cu mine, deși nu a fost deloc așa. Mai făcusem o vizită în Maroc în mai 1999 când am fost invitat de către Regele Hassan al II-lea, care era deja foarte bolnav (a murit în iulie același an), la o ceremonie tradițională marocană. Știa că e ultima ceremonie la care el participă. Ceremonialul presupunea participarea reprezentanților tuturor comunităților din Maroc, care veneau să se arate înaintea Regelui și să îi aducă semnul lor de recunoaștere și prețuire. Fiind ultima dată când Regele avea să oficieze o asemenea ceremonie, a invitat multe personalități. Emil Constantinescu nu a putut sau nu a vrut să participe, așa că m-a rugat pe mine să merg. Trebuie să vă spun că dincolo de semnificația ritualică și culturală a ceremoniei, practicile reușeau să redea intimitatea simbolică dar și splendoarea comunităților africane. Remarcabil de interesant și civilizat. Fără vorbe multe. Foarte elegant. Un moment cu nuanțele lui de sobrietate și de ludic. La scurt timp după oficierea ceremoniei, a sosit principalul consilier al Regelui, André Azoulay, omul care de fapt conducea Marocul în acel moment, care a venit la mine și mi-a zis:

„– Domnule Președinte, avem rugămintea să stați la masă cu fiii Regelui. Este dorința Majestății Sale, ca să îi mai învățați puțină politică."

Unul dintre fii era Mohamed, cel care a ajuns Rege și care astăzi încă domnește, sub numele de

Mohamed al VI-lea. Am stat cu ei la masă și am avut un dialog susținut, interlocutorul meu, viitorul Rege, fiind un tânăr șarmant și elegant, dar timid. M-a întrebat despre Revoluție, ce înseamnă să conduci fără experiență, așa cum fusese cazul meu, cum să te porți cu oamenii, iar atenția lui față de toate aceste nuanțe mi-a făcut o impresie excelentă, portretizându-l ca un om devotat poporului său. Azoulay este și astăzi consilierul Regelui Mohammed al VI-lea. Interesant este că fiica lui, Audrey Azoulay, cetățean francez, a fost ministrul culturii în guvernul numit de François Hollande în 2016, iar în 2017 a devenit Director-General al UNESCO.

XXXIV. Pe calea Damascului

În anul 2000, când eram Ministru de Externe, mă aflam la un moment dat la Paris, când am primit un telefon de la Zoe Petre:

„– Domnule Ministru, știți, a murit Hafez al-Assad, Președintele Siriei, și România trebuie să fie reprezentată acolo fiindcă merg foarte mulți oameni de stat, din toată lumea. Domnul Constantinescu are alt program și v-ar ruga, dacă vreți, să mergeți dumneavoastră la înmormântarea lui Hafez al-Assad. Cred că așa este mai bine."

Eram deci, întâmplător, la Paris și aflu că la înmormântarea lui Hafez al-Assad merge și Jacques Chirac. Atunci, am telefonat imediat la Élysée și am cerut să vorbesc cu Secretarul General.

„– Sunt la Paris, bănuiesc că Jacques Chirac va pleca cu avionul prezidențial la Damasc, și aș vrea să merg cu el; eu știu de acum că răspunsul va fi da, dar să vorbiți cu el prima dată." Mă sună înapoi Secretarul General, la scurt timp după aceea:

„– Președintele Chirac vă roagă să fiți la aeroportul Le Bourget la o anumită oră de dimineață, când vom lua avionul către capitala Siriei". Zborul dura destul de mult, erau cam șase ore între Paris și Damasc. Așa am făcut, a doua zi dimineață am ajuns la aeroport, unde a venit imediat și președintele Chirac. Ne-am urcat în avion, am așteptat puțin și a venit și Romano Prodi, care era Președintele Comisiei

Europene, Ministrul de Externe de atunci, care era Hubert Vedrine cu care eu aveam o relație foarte bună pentru că el fusese Secretarul General al Élysée pe vremea lui Francois Mitterand, precum și directorul general al UNESCO. La câteva momente după decolare, Chirac ne-a invitat la micul dejun și ne întreabă ce vrem să servim. „– Cafea? Sau mezeluri?" Cred că am ezitat o secundă sau două, nu am apucat să răspund când Chirac zice: „– Am înțeles, amândouă." Era un gurmand de primă mână. S-a umplut masa, era un salon special, care a găzduit imediat tot felul de patiserii și de mezeluri; era o masă în toată regula. Până la Damasc am mai mâncat de două ori. Pentru Franța, Siria însemna un punct strategic important și până la urmă s-a dovedit că Franța nu a manevrat destul de bine diplomatic legătura cu ei, pentru că s-a ajuns unde s-a ajuns. E clar că Franța nu a reușit să joace rolul de ghid pentru Siria, care este o țară francofonă.

Lucrurile intrau pe alt făgaș în Siria: noul Președinte avea să fie fiul lui Hafez al-Assad, Bashar al-Assad; pe drum Chirac ne-a povestit informațiile pe care le avea el cu privire la descendentul lui al-Assad: era medic oftalmolog, cu studiile făcute la Londra, și exista o speranță că e un om mai democrat decât tatăl lui. Toți șefii de delegații au fost primiți, după înmormântare, pe rând, de către Bashar al-Assad. Am stat puțin de vorbă cu el și l-am întrebat: „– Știți, eu vin dintr-o țară care a avut un conducător care a fost prieten cu tatăl dumneavoastră. La noi s-au schimbat lucrurile de o manieră radicală, eu sunt convins că nu e cazul unei schimbări radicale în Siria, însă în același timp mă gândesc că sunteți un om cu o viziune interesantă pentru toată lumea." Cumva încercam să îi transmit un mesaj de încurajare în legătură cu ce ar putea să facă el. Mi-a făcut o impresie bună în momentul acela pentru că la momentul actual se știe tragedia îngrozitoare pe care a suferit-o Siria și în care el are un rol atât de dezastruos; în ciuda tuturor acestor fatale tragedii, e încă președintele de neînlocuit al Siriei. Asta e o lecție a istoriei.

XXXV. "A dive in the Danube"

Una din întâmplările neconvenționale din cariera de om politic, pe care nu am cum să nu o povestesc, de vreme ce îmi este amintită ori de câte ori mă întâlnesc cu oameni care au apreciat spontaneitatea faptelor, este înotul în Dunăre. Aproape inevitabil, în deplasările mele prin țară, oameni simpli, dar și persoane mai apropiate de arena politică îmi spun: „– Domnule Roman, când ați înotat în Dunăre...a fost ceva frumos și mai puțin așteptat pentru noi."

Episodul acesta ține de perioada în care eram Ministrul al Afacerilor Externe, mai cu seamă, de întâmplările din luna iunie a anului 2000, când un înotător sloven, Martin Strel, a plecat din punctul unde Dunărea devine suficient de adâncă să poți înota, în sudul Germaniei, parcurgând întregul curs al apei până la ieșirea în Marea Neagră. Gestul său este unul admirabil: a înotat în semn de prețuire pentru buna înțelegere a popoarelor dunărene și pentru susținerea solidarității dintre acestea. Am fost informat de omologul meu sloven că acest înotător vine în România, și imediat ce mi s-a comunicat data precisă a sosirii lui, mi s-au adus la cunoștință și următoarele aspecte:

„– Domnule Roman, Strel înoată de-a lungul teritoriului României; nu pleacă imediat, înoată în fiecare zi 70-80 de kilometri, se odihnește și apoi merge mai departe."

Evident că el înota în sensul de curgere a Dunării,

că altfel e pur și simplu imposibil să iei curentul în răspăr. Eu mai înotasem în Dunăre de multe ori. Așa că, punând lucrurile cap la cap și cunoscându-i cauza cu care mă identificam, am spus:

„– Hai că mă duc și eu acolo să înot cu el!"

„– Cum adică să înotați cu el?"

„– Așa bine, merg să înot cu el, pentru aceeași cauză și nu doar! Mă duc în port când se știe că va sosi Strel, mă las în apă din platforma căpităniei și înot cu el."

Într-adevăr, am organizat înotul meu pe Dunăre sub semnul obiectivului concret al României, acela ca traficul pe Dunăre blocat în acel moment în zona Belgradului ca urmare a războiului să fie eliberat. Era extrem de important pentru toți navigatorii care transportau mărfuri pe Dunăre. Am ales punctul de traversare a apei de la Călărași, la Chiciu, pentru că acolo Dunărea e foarte frumoasă, pe de o parte, dar este și punctul de la care Dunărea intră integral pe teritoriul României, pe de altă parte. Am ajuns în dimineața următoare la Chiciu, unde am găsit o mare de ziariști și de camere de televiziune, și nu numai din România. Presa internațională urmărea atent consolidarea relațiilor dintre statele dunărene iar această ocazie deschidea, încă o dată, o rampă de lansare mediatică pentru susținerea acestei idei a refacerii încrederii între asprii beligeranți ai recentului război care destrămase fosta Iugoslavie. Alăturarea mea la acest demers adăugase o nuanță de curiozitate.

Strel mă aștepta, purtând un costum special de protecție din neopren, care îi acoperea întreg corpul. Eu am purtat doar slipul de baie. Am înotat destul de mult pentru că Dunărea curge destul de repede acolo, să fi fost 8 sau 10 kilometri, nu mai știu exact. Imediat după aceasta subiectul de controversă mediatică devenise „Câți kilometri a înotat Petre Roman?" Eu am făcut socoteala că am înotat cel puțin 8 pentru că deși ne duceau curenții, am înotat alături de Strel destul de mult până când m-am ridicat în barca ce m-a însoțit.

Ne-am salutat, în semn de rămas bun, și m-am întors la platforma căpităniei; de aici a ieșit știrea explozivă. „Petre Roman a înotat în Dunăre." Titluri aldine, prin ziare, poze cât cuprinde. Le-am acordat interviuri și le-am spus că am mai înotat în Dunăre; întâi ca student, apoi ca cercetător, apoi ca profesor, asemenea unor foști dascăli ai mei, precum profesorul meu Dorin Pavel. Nu conta nimic, conta că Roman s-a băgat în Dunăre și a înotat. Câți kilometri a înotat? Rămânea un subiect curios. Reacția a fost foarte pozitivă, după atâția ani lumea îmi zice

„– Domnule Roman, dumneavoastră ați înotat în Dunăre!"

„– Da, dar asta a fost acum mulți ani..."

Reacția interesantă, cam răutăcioasă, dar interesantă, repet, a fost a lui Mircea Dinescu. Îmi amintesc când a declarat că „Roman a făcut o greșeală uriașă, e în campanie electorală, l-ați văzut cum arată doar în chilot de baie? Arată foarte bine! Toți bărbații care îl văd îl invidiază și nevestele lor care îi iau la bastoane, vă dați seama că a pierdut cel puțin jumătate din electorat!" Cea mai frumoasă reacție a venit în prestigioasa revistă *The Economist*. A publicat un articol bine alcătuit, care se numea *"A dive in the Danube"*, în care se explica laudativ ce a fost; că eu am înotat pentru un lucru precis, și anume pentru deblocarea comerțului pe Dunăre. Era protestul meu într-o manieră cu totul neobișnuită: voi înota ca un om liber pentru libertate. Declarația mea și francheța din spatele cuvintelor mele le-a plăcut celor de la *The Economist*; pentru ei era clar că am făcut o treabă nu aiurea, ci un gest cu sens precis, prin care ceream restabilirea normalității navigației pe Dunăre și o solidaritate a statelor dunărene. Ei au înțeles pe deplin inițiativa mea și au dat glasul mediatic corespunzător acestei amintiri.

XXXVI. Lucruri la vedere, despre care nu s-a pomenit nimic

Chiar zilele trecute am vorbit cu Vlăduț Stănescu, care a fost garda mea de corp în perioada aceea. Trebuie să vă mărturisesc că cei din generația lui, de la SPP, erau niște băieți minunați, toți proveniți din Armată. Am avut parte de niște oameni de cea mai bună calitate (îi amintesc acum, și pe Liviu Maria, Gheorghe Spiru și Andre Andreiaș) și a contat asta pentru mine nu în puține împrejurări. Vlăduț Stănescu a fost alături de mine și cu o zi înainte de episodul înotului în Dunăre: evenimentul a fost luni, 14 august 2000, iar duminică, urmându-mi obiceiul de la final de săptămână, am urcat pe munte, însoțit de el. Am urcat spre Piatra Arsă, și după vreo douăzeci de minute de mers, într-o zi însorită și blândă, am sărit peste un trunchi de copac întins pe jos și, dată fiind lumina aceea puternică și difuză a dimineților de munte, nu am remarcat că trunchiul avea un ciot foarte ascuțit, în care am nimerit cu tibia. Mi-a despicat pielea până la mușchi, pe o porțiune de douăzeci și doi de centimetri. Am avut o rană de neuitat...și o hemoragie puternică. Vlăduț și-a scos imediat tricoul și a făcut un fel de garou ca să oprească hemoragia. Desigur, ne-am pornit înapoi, ziua era compromisă. Mă sprijineam de el și în scurt timp am resimțit pierderea de sânge. De la un punct, coboram mai mult purtat de el în anumite momente. Ajunși la bază, a dat telefon la Centrală la SPP, unde exista un birou pentru asemenea situații și după

puține minute, într-adevăr foarte eficient, Biroul a sunat și a spus că un medic chirurg ne așteaptă în Spitalul de la Sinaia. Așa cum am putut, am ajuns la șosea unde era o mașină care ne-a dus la Spitalul din Sinaia, fiind întâmpinați de un doctor al cărui nume nu mi-l amintesc, din păcate, dar care mi-a făcut o impresie foarte bună, chiar din primele clipe ale interacțiunii noastre. El spunea că am o rană foarte serioasă și că trebuie să mă coasă, consolându-mă că mușchiul nu este grav atins și se va reface.

După ce mi-a făcut o injecție cu o substanță având proprietăți anti-infecțioase, m-a cusut pe această lungă porțiune. I-am spus în timp ce lucra:

„– Domnule doctor, știți, eu mâine trebuie să înot în Dunăre."

„– Domnule Roman, glumiți? Asta cu înotul mâine, uitați-o!"

„– Domnule doctor, cred că nu știți, este vorba de un înot în Dunăre în anumite împrejurări, pentru o cauză a statelor dunărene, evenimentul este anunțat în toată presa din țară, dar și în presa internațională, prin urmare eu mâine trebuie să înot în Dunăre. Vă rog să faceți ce trebuie pentru ca să pot să-mi țin promisiunea."

După ce a oftat, chirurgul a zis că din fericire are la el, în cabinet, un bandaj care este special, lipindu-se perfect ca o peliculă, cu care poate acoperi rana mea. Bandajul asigura o etanșeitate absolută, nu există niciun pericol de infecție. A doua zi m-am dus lângă Călărași, la Chiciu, pe vaporul de unde urma să plec înot și mă gândeam în timpul acesta că o să facă o oarecare impresie rana asta a mea, ba chiar eram convins că la un moment dat se va vorbi numai despre rană. Ei bine, s-a întâmplat un lucru foarte ciudat.

Am ajuns acolo, m-am dezbrăcat în costumul de baie, erau foarte multe televiziuni și reprezentanți ai presei scrise, dar absolut nimeni nu a observat rana mea care era o tăietură de douăzeci și doi de centimetri,

cu cusături care se vedeau perfect, pentru că bandajul acela era transparent. Totuși, nimeni nu a observat. Am făcut înotul și așa s-a încheiat cu bine aventura mea pe care nici nu știu în ce cheie să o citesc alta decât una simpatică, desigur.

Nimeni nu știe cum în momentul când am văzut cum curgea sângele șuvoi din tăietura aceea, primul lucru care mi-a venit în minte a fost *ce mă fac eu mâine*?

XXXVII. Patriarhul Teoctist

Am ezitat multă vreme să povestesc public acest episod memorial, deși în întâlniri personale l-am povestit, îndeosebi cu fețe bisericești. Este vorba de ceea ce am trăit împreună cu Patriarhul Teoctist, pe care eu îl simt ca pe un om cu sfințenie în apărarea bisericii și credinței.

Amintirile legate de el sunt din primele săptămâni de după decembrie 1989 când, cum era și firesc, societatea românească a intrat într-o bulversare de mare amploare și de mare intensitate. Eram poporul *cel mai eliberat*, dacă pot să spun astfel, din chingile dictaturii de tip comunist, pentru că nici măcar în Uniunea Sovietică lucrurile nu mai erau în 1989 atât de rigid și urât controlate ca în România. În Uniunea Sovietică era deja perioada de perestroika lansată de Gorbaciov, o perioadă de reală deschidere, și evident nu ne putem compara cu ce era în Polonia, în Ungaria, în Cehoslovacia... chiar și în Bulgaria, unde regimurile deveniseră mult mai liberale și se aflau deja într-o tranziție. La noi, din nenorocire, a fost invers. Astfel că odată cucerită libertatea, în primele luni de după decembrie 1989, au apărut zeci și zeci de publicații, cele mai multe autointitulate *libere. Niciodată presa română nu a fost atât de liberă și nici nu cred că va mai fi*. Fac o afirmație categorică aici: *nu este și nu va mai fi*. La acel timp, presa nu era supusă forței economice. Românii erau extraordinar de avizi de presă și citeau

tot ce se publica. Tot ce era presă se cumpăra, iar ziarele beneficiau din plin de prețul subvenționat al hârtiei! La un moment dat am arătat că nu avem bani să mai susținem subvenția pentru cantitatea uriașă de hârtie de ziar, în continuă creștere. Ce țipete s-au auzit! Eram dușmanii democrației! Dușmanii democrației sigur nu eram dar deveneam dușmanii patronilor de ziar care făceau bani nu puțini din subvenția asigurată de guvern. În plus, nu existau televiziuni; exista numai televiziunea publică. Nici radiourile nu erau încă private. Primul radio privat l-am aprobat chiar eu prin aprilie; a fost cel pe care mi l-a cerut Călin Popescu Tăriceanu și s-a numit *Radio Contact*. Un proiect media de mare succes de altminteri. Foarte multe personalități erau contestate dur ca fiind legate într-un fel sau altul, cu dovezi reale sau fabricate, de statutul de colaborator al regimului comunist. Erau nume legate în primul rând de dictatorul Ceaușescu și de instrumentele regimului lui. Exista atunci întrebarea care se punea oricui: „Ce ai făcut în ultimii cinci ani?"

Una dintre personalitățile care a început să fie atunci luată în răspăr de o parte a presei a fost Patriarhul Teoctist, cu exact aceeași acuzație că ar fi colaborat cu regimul comunist. Presa se concentra pe o investigație mai largă asupra faptului că mulți preoți colaboraseră cu Securitatea, ceea ce probabil că într-un anumit fel era adevărat. Regimul controla clerul Bisericii Ortodoxe Române prin intermediul Departamentului de Stat pentru Culte, care în adevăr era în mare parte controlat de către Securitate. Însă, Patriarhul Teoctist nu era amestecat în jocuri de genul acesta, el s-a străduit întotdeauna să salveze cât poate din existența Bisericii Ortodoxe Române. A fost un moment când a încercat să îl convingă pe Ceaușescu, să nu dărâme Mânăstirea Văcărești. Atunci a existat un grup de intelectuali români[13] demni de această înaltă calitate care au semnat o scrisoare pentru salvarea acelui patrimoniu istoric și nu au avut succes, pentru că din nenorocire, mănăstirea

a fost dărâmată. Legenda spune că de acolo i se trag lui Ceaușescu toate cele de pe urmă. La un moment dat, prin luna ianuarie a anului 1990, mă sună Patriarhul Teoctist și îmi zice:

„– Domnule Prim-Ministru, vreau neapărat să stăm de vorbă. E o chestiune urgentă. Dacă se poate, aș aprecia să discutăm."

Mi-a zis asta în felul său blând de a vorbi și eu i-am răspuns:

„– Sigur că da, fără îndoială, vreți să vin acum?"

A îngăduit cu îngrijorare:

„– Da, bineînțeles."

M-am dus să mă întâlnesc cu dânsul la Patriarhie. Ulterior am făcut un gest important, între altele, pentru Biserica Ortodoxă Română, mai cu seamă pentru Patriarhie și anume, unul dintre blocurile care se afla în fază finală de construcție, situat chiar alături de Patriarhie, un imobil de zece etaje, l-am destinat Patriarhiei Române, devenind casa de găzduire a oaspeților, în primul rând a prelaților români care veneau la Patriarhie. Nu încape îndoială că Patriarhul a fost foarte încântat atunci. La întâlnirea noastră însă, Patriarhul mi-a spus:

„– Domnule Prim-Ministru, vreau să vă cer sfatul. Eu sunt confruntat, așa cum bine știți, cu aceste acuzații care îmi fac foarte rău; decât să fie zdruncinată chiar Biserica Ortodoxă, mai bine mă dau eu la o parte."

Îmi aduc aminte foarte limpede reacția mea spontană:

„– Preafericite Părinte Patriarh, să nu faceți asta, vedeți bine cât e de învolburată societatea; s-au dezlănțuit toate simțurile umane firești care erau ținute în frâu de regimul comunist. Fiecare acum consideră că poate să spună orice dorește, în deplină libertate, chiar dacă spune lucruri neadevărate sau pur și simplu rele. În această învolburare în care se află poporul român, eu mă sprijin mult pe Biserica Ortodoxă Română pentru că românii în marea lor majoritate sunt credincioși,

și stâlpii care încă țin statalitatea și națiunea română în acest moment sunt Biserica Ortodoxă Română și Armata Română. Dacă dumneavoastră plecați, deschideți calea unei vrăjmășii în interiorul Bisericii Ortodoxe Române și asta nu poate decât să zdruncine acest stâlp pe care se sprijină națiunea română."

De altfel și astăzi tot aici este încrederea cea mai mare a românilor, în Armată și în Biserică. Interesant că Patriarhul a acceptat argumentele mele și a spus:

„– Bine, însă și dacă îmi continui misiunea totuși, ar trebui să schimb ceva; dumneavoastră, de pildă, sunteți o schimbare așa de bine văzută de popor. Îmi trebuie un timp de reculegere monahală. Vă spun asta din ce îmi spun preoții din toată țara, lumea vă simpatizează foarte mult. Ce aș putea să fac eu? Îmi trebuie un timp de reculegere monahală"

„– Uitați, ați putea să faceți ceva similar. Eu am fost cel mai tânăr Prim-Ministru, foarte bine; aveți oameni în Biserică care au fost foarte bine școliți, cum am fost și eu în meseria mea; promovați-i pe ei în ierarhia Bisericii."

„– E o idee foarte bună. Îl am pe Daniel Ciobotea care a făcut studii foarte serioase la Lausanne. Mă gândesc să îl propun Mitropolit al Moldovei."

Apoi mi-a mai dat încă trei exemple, care sunt reprezentative pentru prelați care făcuseră studii în străinătate și care se calificau pentru funcții importante; și în felul acesta s-a încheiat, poate și cu alte argumente venite și de la alți oameni, acest episod care risca să fie unul foarte periculos pentru ce se întâmpla în societatea română. Toate aceste numiri au fost făcute la Sinodul BOR din aprilie când am fost invitat să particip. Acolo am și anunțat hotărârea de a ceda Patriarhiei blocul construit chiar alături și finalizat chiar în acele luni. Să nu uităm că la scurt timp după aceea au avut loc îngrozitoarele evenimente din 13 iunie și mineriada din 14-15 iunie 1990, ceea ce arată că într-adevăr, societatea română era într-o învolburare din care ieșea

la suprafață uneori o zgură foarte rea.

Lucrurile bune făcute de către Patriarhul Teoctist pentru țara aceasta sunt nenumărate, toate zidite cu aceeași dragoste față de semeni și față de Dumnezeu, dar poate că cel mai important este acela care s-a petrecut în mai 1999, și care este realul motiv pentru care așternacestă poveste: *vizita Papei Ioan-Paul al Doilea la București*. Invitația fusese adresată încă din 1990 de către președintele Ion Iliescu însă multe reticențe au făcut imposibilă venirea Papei până în 1999. Din câte știu eu, urmare a reluării invitației prin voința Președintelui Emil Constantinescu, a fost inițiativa Papei de a veni în România, țară profund ortodoxă, conform orientării sale religioase ecumenice, comunicată prin intermediul Monseniorului Perissé, care era nunțiul apostolic în acel moment la București. Monseniorul Perissé era de origine elvețiană, un om foarte amabil și empatic, o persoană dragă, amintită în episoadele anterioare ale acestei cărți, când evocam gestul său de a fi transmis diplomatic rugămintea mea către Sanctitatea Sa. Emil Constantinescu a înțeles imediat, slavă Domnului, cât de importantă ar fi putut fi această vizită și, bineînțeles, s-a consultat cu Patriarhul Teoctist. Patriarhul, după o reflecție nu prea întârziată, a luat această decizie foarte complicată de a deschide Biserica Ortodoxă Română către Papa Ioan Paul al II-lea. A fost o reușită colosală: din câte îmi amintesc, absolut toate televiziunile lumii au prezentat acest moment – venirea Papei Ioan Paul al II-lea pe pământ românesc, și îndeosebi Liturghia pe care au oficiat-o în comun în Piața Unirii. Mă aflam și eu acolo, desigur, în calitate de Președinte al Senatului, împreună cu familia mea din Spania, așa cum am povestit. Această slujbă pe care Papa a oficiat-o împreună cu Patriarhul a fost printre momentele de vârf de imagine ale României în lume. Acest moment îl datorăm în bună măsură Patriarhului Teoctist; fără îndoială, povestirea mea încearcă să fi un gest de recunoștință față de acest mare român.

XXXVIII. Traian Băsescu, ales dar și făcut Primar General al Bucureștiului

În primăvara anului 2000 au avut loc alegeri locale; după protocolul binecunoscut al calendarului alegerilor, evenimentele s-au petrecut în luna mai. Partidul Democrat, ca și întreaga coaliție CDR-PD, era din punct de vedere al sondajelor de opinie în mare suferință. Am mai povestit rațiunile și o mai spun și acum, noi am luat o situație bugetară absolut catastrofală. Economia fusese administrată într-o modalitate întru totul asemănătoare economiei ceaușiste, adică se făcea producție pe datorie adică subvenții mari, datorii neplătite dar și ascunse, multiplicate și în continuă acumulare. Datoriile nu se mai plăteau în primul rând fiindcă de multe ori costurile de producție erau mai mari decât ce se obținea la vânzare. Trebuie subliniat și faptul că reducerea piețelor din fostul. CAER a determinat scăderea exporturilor. Dar și faptul că întreprinderile nu mai ascultau de ierarhia guvernamentală, iar directorii își arătau autonomia managerială. Totul pe banii statului! În perioada 1992 – 1996 s-au subvenționat producții industriale în pierdere, în sensul că statul cumpăra materie primă și energie, după care întreprinderile care produceau produsele finite nu le plăteau, și prin urmare ele deveneau datorii ale statului. Exemplul poate cel mai elocvent era *Siderurgica-Galați* cu uriașe importuri de minereu de fier și cocs neplătite dar acumulate ca datorii la stat. Desigur, nu era o situație absolut generală. Au fost și întreprinderi care au funcționat

cu bune rezultate economice și au generat câștiguri pentru proprietar, care era statul. Însă, situația preluată de noi în decembrie 1996 a fost mult mai gravă decât ne-am imaginat, pentru că ne-am confruntat cu obligația absolut imediată să restabilim cursul normal al leului și a urmat, în 1997, o inflație de 276%. Sigur că această situație zguduitoare a fost acuzată din plin de populație. Al doilea lucru, important în reconstrucția acestui climat istoric, e determinat de gestul din 1999, de la începutul anului, când Mugur Isărescu a venit să vorbească cu conducerea de atunci, reprezentată de Emil Constantinescu și liderii partidelor din coaliție, să ne spună că Fondul Monetar Internațional a introdus România într-o grupă de țări considerate cu risc de incapacitate de plată. Noi am sărit în sus. *Cum așa?* Isărescu ne-a arătat că *nu este corectă această apreciere*. Într-o paranteză, trebuie menționat faptul că Isărescu nu își făcuse prea bine datoria între 1992 și 1996, când a văzut ce fel de cheltuieli și de subvenționare se face și prin urmare, aceasta punea în mare pericol indicatorii macroeconomici și macro financiari ai României. Îmi amintesc vorbele lui Isărescu, în succesiunea lor „nu este adevărată această situație, nu avem de plătit datorii foarte mari, această categorisire a României este absolut incorectă, nu știu cărui fapt se datorează, dar ni se cere să luăm niște măsuri de ordin bancar. Nu vi le spun acum, sunt măsuri foarte grele pentru România, cu totul nejustificate, în favoarea entităților bancare, mai ales a celor internaționale sau a celor generatoare de alte profituri de acest gen; avem și opțiunea de a plăti datoriile din resursele noastre bugetare". Atunci noi l-am întrebat pe Isărescu *dacă le putem plăti*. Răspunsul a fost unul care punea responsabilitatea pe umerii structurilor politice: „le putem plăti cu sacrificii, cu mari reduceri ale cheltuielilor bugetare, dar decizia, până la urmă, este una politică".

Atunci, noi am luat o decizie crucială pentru România, dar care ne-a costat cumplit. Am luat decizia ca noi să plătim datoriile din sumele bugetare și bineînțeles că asta a însemnat reduceri de cheltuieli

la învățământ, la sănătate și în alte domenii. Mult mai târziu, cred că zece ani mai târziu, am avut și răspunsul. Într-o carte celebră a lui Joseph Stiglitz (premiul Nobel pentru științe economice în 2001), numită *Globalizarea. Speranțe și deziluzii*, există o notă pe care am găsit-o, în care este ilustrat ca exemplu de politică urâtă, mai exact, o politică orientată în mod intenționat greșit, a Fondului Monetar Internațional, situația României în 1999. Autorul precizează că România **nu se afla** într-o situație periculoasă, că nu se punea problema că ar intra în incapacitate de plată, dar că Fondul Monetar Internațional a hotărât că România este o țintă și au tratat-o ca atare. Desigur, această etichetare a fost dăunătoare în mod radical pentru România, pentru că, urmare a unei asemenea decizii a Fondului Monetar Internațional, nimeni nu mai credita România. Cine creditează România când Fondul Monetar Internațional zice că va intra în încetare de plăți? Și Stiglitz comentează: *un guvern mai puțin competent sau mai corupt decât cel al României de atunci ar fi acceptat aceste condiții dar, spre lauda acelui guvern, România nu a acceptat aceste condiții.* Din punct de vedere politic însă, coaliția de guvernare a avut enorm de pierdut. PDSR a ieșit la rampă într-un mod extraordinar de agresiv. Ion Iliescu, ca om politic foarte versat, a scos o formulă: „Această coaliție pune în pericol potențialul biologic al națiunii române." Și bineînțeles că ei au câștigat apoi alegerile într-un mod categoric cu circa 37% în noiembrie 2000.

Revin la momentul alegerilor locale. Partidul Democrat se afla jos în sondaje și aveam nevoie de un reviriment. Alegerile locale în care, de obicei, Partidul Democrat performa - spre exemplu, în momentul acela, Partidul Democrat, care nu era un partid foarte mare, avea nouă președinți de consilii județene și un mare număr de primari- avea nevoie din nou de o performanță notabilă. Știu că mă aflam la Viena și trebuia să fixăm candidatul Partidului Democrat pentru

Primăria Generală a Capitalei. În fond, alegerile de la București sunt cele mai importante, fiind cele care dau tonul alegerilor în teritoriu. Atunci, am decis că ar fi bine să candideze Traian Băsescu, cel care, nu aș putea foarte bine să vă explic din ce pricini, se bucura de o anumită simpatie în rândul mass-media; lucrul acesta era un fapt, nu o simplă apreciere a mea. În plus, Traian Băsescu era un tip destul de bătăios, așa cum era nevoie. Perspectiva nu era foarte bună, PDSR-ul era deja pe cai mari, era clar cine va candida din partea lor, și anume Sorin Oprescu care și el se bucura de o apreciere foarte bună în mass-media. L-am sunat chiar din Viena, unde mă aflam într-o vizită oficială, spunându-i:

„– Uite, măi Traiane, trebuie să fii candidatul nostru la primărie la București."

„– Domnule Președinte, dar nu pot eu, nu sunt în măsură să fac lucrul acesta, nu cred că aș face față..."

Omul pur și simplu nu voia.

„– Măi Traiane, vorbește și cu toată echipa, dar eu nu cred că ne putem permite să trimitem un candidat slab."

În fine, m-am întors la București, unde m-am întâlnit cu Băsescu și el mi-a spus:

„– Domnule, dacă partidul îmi cere, eu mă sacrific."

„– Traiane, nu trebuie să te sacrifici, trebuie să te bați cu convingere, asta e tot ce îți cerem."

Intrarea lui în cursă, din punctul de vedere al tabloului mediatic a schimbat destul de mult, adică a activat mass-media în ceea ce privește lupta pentru Primăria Generală a Capitalei. Îmi aduc aminte foarte bine cum în fiecare seară în ultimele cel puțin două săptămâni înainte de primul tur, erau știri în direct de la campania PDSR, de la campania PD, de la campania PNL și se vedea cum Traian Băsescu, care a pornit de foarte jos, crește. Primul tur a fost deja o surpriză considerabilă: Sorin Oprescu a fost evident pe primul

loc cu 41,16%, dar locul doi și cel care intra în turul doi, a fost la limită în favoarea lui Traian Băsescu față de Călin Cătălin Chiriță de la CDR. Traian Băsescu a avut 17,18% și Călin Chiriță 16,53%, pe locul patru a fost candidatul de la PNL, George Pădure cu circa 7%.

Din acest moment, mediatizarea a devenit și mai intensă și seară de seară apăream pe micile ecrane, de la sediul de campanie al PD-ului, care era în Modrogan 22, avându-l alături pe Traian Băsescu. Erau toate camerele acolo la știri, în direct; eu eram cu Traian Băsescu, Adrian Năstase era cu Sorin Oprescu la sediul PDSR și de fapt eu mă luptam cu Adrian Năstase. Traian Băsescu intervenea puțin. Sorin Oprescu nu spunea chiar nimic. Strict în ce privește lupta mea cu Năstase, trebuie să o spun, fără supărare, că îl învingeam cam de fiecare dată; pentru lupta aceasta de forțe și pentru campania făcută de Băsescu, fără îndoială că s-a întâmplat minunea, a câștigat Traian Băsescu Primăria Generală a Bucureștiului, plecând de la extrem de nefavorabilul raport de voturi din primul tur 41/.16% la 17.18%. Ulterior am aflat noi, de fapt, chiar eu, din gura lui Ion Iliescu, că Iliescu nu era deloc supărat să câștige Traian Băsescu. În fine... pe motive ideologice, zicea el: „Traian Băsescu e și el socialist, nu mai contează prea mult pentru ce partid; e un băiat dinamic". Ei bine, a doua zi după victorie, a fost o reuniune undeva și atunci s-a văzut adevărata față a lui Traian Băsescu, când a spus:

„Am câștigat această campanie pentru că eu am avut această capacitate."

Dar era prea târziu. Era deja Primar General. Nu a performat în funcție, dimpotrivă, s-au întâmplat lucruri destul de urâte, între care unul dintre cele mai rele a fost cedarea (eșuată, dar cu consecințe grele pentru primărie) a Parcului Bordei; o crimă împotriva naturii și așa insuficientă pe care o avea Bucureștiul la acel timp.

XXXIX. Despre fățărnicia politrucilor

Episodul acesta datează din timpul uneia dintre vizitele mele, numeroase de altfel, la președintele François Mitterand; din câte îmi amintesc eu, a fost una dintre vizitele mai puțin oficiale, de când nu mai eram Prim-Ministru, prin 1992. Am stat, cum se spune, la taclale cu președintele Mitterand, care zice că vrea să îmi povestească ceva, o pățanie de a lui.

„– Am fost invitați de către regimul comunist din Republica Democrată Germană, invitație adresată conducerii Partidului Socialist European, și m-am pus de acord cu Willy Brandt, care era președintele partidului să mergem împreună să vedem despre ce e vorba". Willy Brandt ținea foarte mult ca în această vizită să meargă împreună cu Mitterand. S-au dus ei acolo și, povestea Mitterand, se aflau cazați într-o reședință tipic comunistă, adică spații uriașe fără niciun fel de intimitate, reci. Luau masa în doi. Făcuseră deja o parte din vizită, și concluzia lor era că nu s-a schimbat nimic din imaginea pe care o aveau ei despre RDG și despre regimul comunist. Un regim opac, de multe ori agresiv și bazat, în primul rând, pe propagandă. După un timp li s-a spus că liderul politic al orașului sau al zonei în care se aflau ei doi, în această reședință, dorește să vorbească cu ei. L-au primit gândindu-se că vor discuta câte ceva despre zona respectivă... Când colo, bărbatul care intră îi salută ceremonios, după care pentru aproape o jumătate de oră, cum își amintea

François Mitterand, un timp cărora lor li s-a părut enorm, le-a făcut o panoramă a măreţelor succese ale regimului socialist din Republica Democrată Germană; o plictiseală cumplită! La sfârşit, Mitterand zice „hai să discutăm şi ceva firesc" şi zice:

„– Domnule, am înţeles că aveţi succese peste succese, dar nu aveţi şi vreun insucces, un lucru pe care nu l-aţi făcut chiar perfect..." Politrucul respectiv răspunde:

„– Ba da, avem! Aşa cum a spus Partidul nostru, nu sunt suficient de multe femei în instanţele de conducere ale Partidului. Este o greşeală." După ce s-a încheiat prezenţa atât de dezagreabilă a acelui personaj, atât de mecanic, perspectiva lor asupra situaţiei din RDG devenise şi mai clară. Auzind acestea, eu nu mă pot abţine şi îi spun preşedintelui Mitterand:

„– Domnule preşedinte, eu cred că altul era motivul. Nu aţi înţeles un lucru pe care eu îl ştiu foarte bine; acel şef de partid nu vorbea cu dumneavoastră, el vorbea pentru microfoanele care transmiteau celor care ascultau cât este el de devotat cauzei Partidului." Mitterand a tăcut apoi două sau trei secunde şi îmi zice:

„– Domnule, nu m-am gândit la asta, dar acum sunt convins că ai dreptate."

XL. Cu Pierre Moscovici la École Polytechnique, în Paris

Răsfoiesc agenda mea din anul 2000 şi regăsesc momentele importante care sunt chiar la începutul anului: aşternute aici, cu minuţiozitate şi responsabilitate reconstituie cronologia politică a acestui an.

Am mai povestit, în memoriile mele, despre întâlnirea cu Madeleine Albright, apoi despre întrevederea cu Bill Clinton şi discuţia pe care am avut-o în legătură cu situaţia din Iugoslavia şi intervenţiile prin care am contribuit la rezultatul atât de aşteptat al înfrângerii lui Slobodan Miloşevici în alegeri. Apoi, apare că pe 27 ianuarie am ţinut o conferinţă la Centrul Woodrow Wilson; contextul însă îmi e străin, acum, pentru a vorbi mai pe larg. Imediat, în această suită de consemnări personale, e menţionat interviu acordat pentru CNN în direct. Obişnuiam ca după fiecare întâlnire sau interviu pe care le listam în agendă, să revin cu o însemnare de tipul unui feedback: aveam simboluri care, pentru mine, constituiau o legendă bine structurată, pentru a bifa aprecierile foarte pozitive faţă de un eveniment sau, dimpotrivă, reacţiile nefavorabile faţă de acestea. De pildă, interviul acordat celor de la CNN are alăturat simbolul pentru buna mea apreciere. Din nefericire, am amintiri vagi asupra interacţiunilor de acest tip, dar există, cu siguranţă, în arhivele televiziunilor şi publicaţiilor occidentale, copii ale interviurilor noastre. Mai cu seamă, acest exerciţiu al parcurgerii agendei

personale dintr-un an nu tocmai ușor din perspectivă politică, prilejuiește o reîntoarcere la sine. În contextul în care nu am obișnuit să țin un jurnal, aceste însemnări devin un trigger pentru episoadele acestei cărți de memorii, pe care o scriu în fluxul evenimențial și afectiv al amintirilor mele.

Păstrând cronologia, am participat apoi la ședința din Congresul American în care Președintele Bill Clinton a prezentat starea Uniunii (*State of the Union*) cu tot ritualul acela extraordinar, al unui ceremonial constituțional de la începutul fiecărui an. A doua zi am plecat la New York, unde am fost invitat să vorbesc la Harriman Institute din cadrul Columbia University... iarăși nu îmi amintesc nimic special despre acest episod, însă e important de observat că deplasările cu iz politic erau împletite cu întâlniri de sorginte academică, o alăturare care astăzi, printre oamenii politici, devine din ce în ce mai străină și însoțită de simulacre. În acest *timeline* apare consemnată și plecarea mea la Paris, unde într-adevăr, pot povesti un lucru simpatic, anume faptul că am avut o întâlnire cu studenții de la École Polytechnique, care este poate cea mai prestigioasă instituție de învățământ superior din Franța. Eu eram invitat acolo de un bun amic de-al meu, Pierre Moscovici, care e de origine română. Tatăl lui, Sergiu Moscovici, a fost unul dintre cei mai importanți psihosociologi ai secolului XX, iar Pierre a spus întotdeauna despre el că are origini românești și lucrul acesta mi-a făcut mereu plăcere. Eram prieteni, așa cum suntem și acum, și mi-a adresat invitația cu deosebită bucurie umană și conștiință morală față de realitatea istorică a țării lui natale: „– Uite, eu am terminat Școala Politehnică ca și tine și îți propun să facem o întâlnire cu studenții Școlii Politehnice și să le vorbești despre tranziția democratică din România, despre Revoluție, despre Baricadă." (El, de fapt, terminase Școala Politehnică printre cei mai bine clasați din anul lui; la momentul în care am ținut

această conferință, era unul dintre vârfurile Partidului Socialist fiind foarte apreciat de François Mitterrand, care îl lansase în politică). Ceea ce trebuie să precizez este că Școala Politehnică a fost înființată imediat după Revoluția Franceză, adică în 1791 ca instituție de învățământ politehnic militar, păstrându-și și astăzi acest profil. Ca să intri la Școala Politehnică trebuie să fi deja un fel de superdotat; concursul de admitere este extraordinar de dificil, cu niște probleme de matematică aproape originale. Cei care intră la Școala Politehnică sunt anunțați în toate ziarele, ca o reală izbândă și un eveniment aparte; e o tradiție care se păstrează negreșit din 1791. În plus, Școala Politehnică nu dă diplome; rămâi însă cu un titlu care este unul dintre cele mai apreciate din Franța. Se numește pur și simplu *ancien* élève *de l'École Polytechnique – fost elev al Școlii Politehnice*. Nicio diplomă, nimic, dar acest titlu este cel pe care ai dreptul să îl consemnezi în formarea ta educațională și este de cea mai mare cinste și onoare. Prin urmare, m-am dus cu Pierre Moscovici acolo, conferința având loc într-un amfiteatru mare. În momentul când am intrat, studenții erau toți îmbrăcați militar în uniforma Școlii Politehnice care e o uniformă celebră, albastră. S-au ridicat în picioare, mi-au dat raportul, după cum impune protocolul unei asemenea școli de profil militar, și pe urmă le-am povestit despre Revoluție, despre ce am trăit ca Prim-Ministru, și despre ce este, din perspectiva experienței mele, politica. Erau foarte atenți și la sfârșit mi-au pus câteva întrebări. Nu îmi amintesc toate întrebările, au fost destul de multe; întrebări foarte omenești și simple, de exemplu: „Nu v-a fost frică la Baricadă?" sau „Cum de dumneavoastră ca profesor și șef de catedră v-ați dus la Baricadă" sau „Acum, ce ziceți, era mai bine să fi rămas în Franța când ați terminat doctoratul și erați profesor la Toulouse? Sau e mai bine acum?" Erau chestiuni din acestea, simpatice, care au făcut întâlnirea cu elevii Școlii Politehnice, cei care sunt fala Franței, să fie foarte

vie și umană. Instituția își păstrează și astăzi caracterul elitist, în mare parte pentru că au găsit formula dintre educația militară și educația umană, morală, într-o tradiție de secole, care definește ceva din spiritul civic și militar al Franței. Când am terminat, Pierre Moscovici a zis „– Mi-a fost foarte bine, mă bucur că ai venit; am făcut o treabă bună pentru elevii de aici și cel puțin ești asigurat că cei de aici își vor aminti de tine." Pentru mine, această amintire a rămas printre cele mai prețioase în rândul celor survenite în anii 2000.

XLI. Un test compromis

Zilele trecute eram într-o discuție cu niște prieteni despre vremurile sub regimul ceaușist, amintindu-ne în ce fel ne apăram de neplăcerile mai mari sau mai mici ale acelor timpuri. Din vorbă în vorbă, mi-a venit în minte ceea ce urmează să vă povestesc și care cred că se constituie într-un episod cel puțin simpatic.

Era prin 1985 sau 1986 când am fost într-o seară la o petrecere. Acolo probabil că am băut ceva alcool, nu semnificativ, dar cert este că atunci când am plecat spre casă și era deja după miezul nopții, un echipaj de miliție oprea mașinile care treceau. M-am oprit și eu, însă milițianul care a venit și mi-a cerut actele, în mod evident era băut bine și arogant în ce făcea. Am observat, pe când așteptam, că era și un camion oprit acolo; șoferul, necăjit, i-a dat niște bani milițianului, și milițianul i-a dat actele înapoi. Observasem ce s-a întâmplat și atât de tare uram sistemul în acel moment, că m-am hotărât în sinea mea să nu fac acel joc sub niciun motiv. A venit milițianul la mine, care era într-un echipaj cu un altul, ridicând un fel de balon în care urma să suflu și prin care să-și dea seama dacă am băut sau nu, în timp ce el era băut rău de tot. Când m-a pus să suflu am refuzat, invocând că sub nicio formă nu mă voi conforma acestui protocol compromis, pentru că nu respecta condițiile minime de igienă iar milițianul, încet-încet, a devenit tot mai agresiv.

„– Domnule, suflați aici, eu o să văd și vă dau

drumul dacă nu sunteți băut!"

„– Nu, asta nu fac!"

„– Bine, atunci, conform Regulamentului, trebuie să mergeți la Institutul de Medicină Legală și o să vă ia acolo probe de sânge."

„– În regulă, zic eu, în timp ce îmi făceam socoteala că așa mai trece și timpul și dacă cumva aș fi avut alcool în sânge, în timp se mai micșora efectul și nu mai apărea la analiză. După ce și-a încheiat el rondul și a dat carnetele înapoi, obținând cine știe ce sume de la toți cei de acolo, a zis:

„– Nu, mergem întâi la Secție."

„– Bine, mergem întâi la Secție." Când am ajuns acolo, mă poftește înăuntru, unde era o sală lungă, cu o masă în mijloc, de asemenea lungă, în jurul căreia erau milițieni din toate zonele, pe puțin vreo douăzeci de cadre. Am imaginea foarte clar întipărită în minte. Omul meu a început să le povestească și ei au început rând pe rând să încerce să mă convingă să suflu în balon. Eu am refuzat și am spus și că tovarășul milițian, colegul lor, este beat. La care el zice:

„– Da, sunt beat, dar sunt în afara serviciului!"

„– Păi cum așa? Că doar m-ați oprit și venim de acolo."

„– Domnule, nu mă lua așa că nu e bine ce faceți(!)."

„– Eu nu am ce discuta cu un milițian care este beat în exercițiul funcțiunii și în plus, am mai văzut și alte lucruri." După asta ceilalți milițieni au început să facă un fel de presiune continuă asupra mea ca să suflu în testul ăla și probabil erau dispuși să îmi dea și carnetul înapoi, însă eu am spus:

„– Nu! Sub nicio formă!"

„– Păi atunci mergeți la Institutul de Medicină Legală."

„– Bine, o să merg acolo." Am plecat cu același echipaj la Institutul de Medicină Legală și deja cred că se făcuse trei dimineața. Ne-a primit o doamnă doctor

și după ce milițianul i-a povestit situația ea a zis:

„– Domnule agent, eu bineînțeles că iau sânge și fac analiza însă, înainte de asta dacă dumnealui suflă într-o fiolă de-a mea care este perfect conformă cu Regulamentul și nu se face verde îi dați carnetul?"

„– Da, bineînțeles!" zice milițianul. Eu am suflat în fiola care nu s-a înverzit și milițianul brusc s-a enervat și a zis:

„– E clar că sunteți aranjați aici!" Apoi a scos carnetul și l-a aruncat furios pe masă, s-a întors și a plecat. Eu eram absolut convins că ajungând la Institutul de Medicină Legală unde urma să întâlnesc un cadru medical, acesta nu va fi de partea milițianului, adică *avant la lettre* contam pe societatea civilă. Ceea ce s-a și dovedit adevărat; am scăpat de mizeria tipic ceaușistă.

XLII. Bancorex, un instrument de șantaj?

Am amintit, nu o dată, despre cum cea mai importantă bancă românească Bancorex, fosta Bancă Română de Comerț Exterior, s-a prăbușit. Există un episod legat de această prăbușire a Bancorexului care reprezintă un moment delicat, dar încă neelucidat, din timpul în care Prim-Ministru era Radu Vasile, după guvernarea Victor Ciorbea, care s-a încheiat prin faptul că Partidul Democrat a părăsit Guvernarea. Am reușit apoi să ne reconectăm cu PNȚCD-ul care l-a propus pe Radu Vasile Prim-Ministru. Așa cum am mai spus, Radu Vasile nu a fost o variantă reușită, nu era un om foarte temeinic și tenace și nici dispus la muncă. În perioada aceea, în 1998, România trebuia să înceapă programul PSAL 2 cu Banca Mondială. Era un program destul de important de sprijin din partea lor pentru procesul de privatizare, urmând să susțină modalități de a reduce din consecințele negative ale închiderii mai multor întreprinderi. În acest context era în discuție ce se întâmplă cu băncile statului și se propunea, din păcate, închiderea Bancorexului și a Băncii Agricole, o altă bancă cu tradiție bogată de la noi care fusese grav afectată de guvernarea anterioară prin împrumuturi pentru producții agricole, care nerealizate s-au transformat în pierderi ale băncii, deci ale statului. Celelalte bănci importante urmau să se privatizeze, bineînțeles cu capital străin. Aceasta era schema, aș zice în variantă unică, a FMI împreună cu

Banca Mondială. Traian Băsescu devenise, nu aș putea să spun cum, un fel de om indispensabil pentru Radu Vasile. Transpare acest lucru chiar din mărturisirea lui Traian Băsescu care era desigur ministru din partea Partidului Democrat, și care spunea „sunt foarte apropiat acum de Radu Vasile și prin urmare pot să urmăresc foarte bine ce se întâmplă la guvernare". Astfel că undeva în cursul anului vine Băsescu și-mi comunică: „– Radu Vasile îmi propune să preiau eu dosarul Bancorex, adică să preiau negocierile pentru PSAL 2 ceea ce implicit, în acest context, îmi impune să preiau dosarul Bancorex." M-am declarat de acord cu gândul că negocierea va fi preluată de un om devotat reformei și atent la modalitatea de realizare a ei.

Dosarul Bancorex era și este un dosar exploziv, chiar dacă acum este îngropat și nu știu dacă vreodată va mai fi dezgropat. Consider că este absolut necesar să îl scoatem la lumină, pentru că este vorba de miliarde de dolari ai statului care au fost pierduți și parțial jefuiți. De ce spun că era exploziv? Pentru că în el se găsește lista tuturor acelora care luaseră credite de la Bancorex printr-o schemă care a fost gândită la vremea aceea de către Viorel Hrebenciuc și care nu mai dăduseră banii înapoi. De fapt, nici nu se mai punea problema să dea banii înapoi. Nu știu să spun câți au dat și câți nu au dat, dar în general banii nu au fost returnați ca dovadă că până la urmă Bancorex-ul a trebuit să fie falimentat. Dar acest dosar cu aceste nume, unde erau oameni din zona Justiției, judecători, procurori, din zona Poliției, din zona SRI și a unor oameni politici, mai ales de la PSD, era unul extrem de delicat. Acest dosar nu a fost niciodată publicat, însă Traian Băsescu a rămas în posesia lui și la un moment dat, la câțiva ani după aceea, când eu plecasem din Partidul Democrat sau, în orice caz, eram marginalizat în Partidul Democrat, după ce Traian Băsescu și-a asigurat o poziție hegemonică, unii colegi din partid vorbeau destul de deschis despre faptul că acest dosar al Bancorexului ar fi un veritabil

instrument de șantaj. E ușor să ne imaginăm că era cât se poate de posibil să fie așa, pentru că erau multe nume și fiecare nume reprezenta o sumă mai mare sau mai mică de împrumut care nu a fost niciodată returnată. De atunci au fost zeci de ocazii publice, emisiuni la televiziune sau participări la conferințe și dezbateri în care am cerut ca acest dosar să fie readus în atenția publicului, și mai ales în atenția justiției, și așa cum mă așteptam, niciodată lucrul acesta nu s-a întâmplat. În situația în care el rămâne un dosar îngropat, el este un dosar otrăvitor. A otrăvit în toți acești ani și încă mai are capacitatea să otrăvească până ce, în mod sigur, toți cei care sunt aflați pe listele respective nu vor mai fi legați de politică. Este probabil un exemplu foarte păcătos de manipulare a politicii prin șantaj și printr-o îngemănare de interese multiple și tari ale multor oameni care s-au aflat și poate încă se mai află într-o serie de funcții importante în zona guvernării, a poliției, a justiției, a SRI etc. Și astăzi acest fapt îmi dă un sentiment de revoltă pentru că, foarte probabil, sub imperiul unor asemenea situații, multe lucruri s-au desfășurat strâmb, urât și rău în politica românească.

ANEXE

I. Din jurnalul personal scris în perioada aprilie-august 1991

11.04.91

A proteja, a realiza, dacă se poate, siguranța statului, nu mai poate fi obținută prin investigare și urmărire îndreptată împotriva cetățeanului, a individului. Metoda de izolare a individului de societate, dacă asupra lui apar suspiciuni, este chiar cea mai gravă încălcare a statutului instrumentului de siguranță națională în democrație. Principiul inventat de Stalin potrivit căruia societatea e minunată, dar indivizii răi, personalitatea umană dăunătoare, creează disprețul celor din siguranța statului față de legea ce protejează cetățeanul. Sunt profund îngrijorat să constat că azi, în societatea românească, SRI-ul mai lucrează după principiul „suspiciunii și izolării". Care sunt criteriile suspiciunii? Se justifică ea, sau e mult mai bine să avem un alt principiu: „constatări + verificări" urmat de calea justiției? Criterii? Iarăși de tipul: rude în străinătate, nonconformist, elitist, necooperant etc. Deci, iată, nu s-a schimbat mai nimic față de criteriile Securității. A nu se face politică? Dar dacă tocmai că se face! Dacă sunt susținute publicații, de aici, precum „România Mare" sau „Europa", avem de-a face cu o politică foarte rea!

Sunt exact aceleași instrumente ca și ale lui Ceaușescu!

22.04.91

Un aparat de stat, cu mijloace numeroase și sofisticate, poate oricând să pună în mișcare mașinațiuni pentru distrugerea unui individ, pentru a-l compromite și defăima, pentru a-l reduce la tăcere! Se țes urzeli de minciuni, de suspiciuni, de false îndoieli ce sunt credibile. Apoi se ajunge la a folosi presiuni directe asupra persoanei și familiei acesteia. În final individul cedează sau chiar dispare! Opinia publică este manevrată, democrația ucisă. Dar aceasta nu pentru mult timp.

Tema politică cea mai acută a societății noastre nu este neocomunismul, ci NEO SECURITATEA!

03.05.91

În condițiile tot mai generalizate de incitare la nesupunere civică, de contestare continuă a hotărârilor Guvernului și chiar a legilor votate de Parlament, greve cu caracter ultimativ, apeluri la răsturnarea organelor puterii de stat legal și legitim constituite, a devenit nu numai insuportabilă, dar și imposibilă susținerea acțiunii guvernamentale.

II. Scrisoarea adresată de Petre Roman
președintelui Emil Constantinescu

în data de 8 august 1997

Domnului Emil Constantinescu
Președintele României 8 august 1997

Domnule Președinte,

Vă mărturisesc că m-am decis foarte greu să recurg la stilul epistolar pentru a vă face cunoscute propriile mele concluzii în legătură cu starea coaliției guvernamentale și cu efectele ei asupra programului de reformă. Am amânat cât mai mult posibil acest gest,

cu speranța că Dumneavoastră înșivă veți simți nevoia unui dialog direct și normal. De asemenea, m-am îndoit dacă să aștern pe hârtie aceste rânduri, pentru că dialogul prin corespondență între doi parteneri politici poate fi de două ori riscant: o dată pentru că începutul său oficializează o criză de care nu sunt deloc mândru, a doua oară pentru că transformă o relație care s-a născut sub semnul spiritului democratic într-un produs artificial, care poate aminti de memoriile din epoci apuse și de tristă amintire. Primul risc mi-l asum, cel de-al doilea nu are sens, căci îmi este străină teama de a înfrunta situațiile dificile sau chiar periculoase.

Domnule Președinte, nu pot să accept că alianța noastră electorală și de guvernare poate eșua, indiferent încotro se îndreaptă clasa politică românească, după un șir de experiențe nefaste din care avem cu toții de învățat. Încerc de fapt să destram ghemul de suspiciuni, acuzații și calomnii țesute în ultimele șapte luni în jurul Partidului Democrat, obligat din start și cu metode profesioniste să devină țap ispășitor al eventualelor eșecuri ale cabinetului Ciorbea. Spre deosebire de toate celelalte formațiuni politice care au ajuns la putere prin alegerile din 1996, Partidul Democrat (și USD) aveau, dacă nu înainte de primul tur de scrutin, în mod sigur în intervalul de până la turul doi, șansa unei opțiuni istorice: dacă am fi făcut un singur pas spre PDSR, puteam înclina balanța electorală în favoarea fostului șef de stat, blocând alternanța în schimbul unor poziții privilegiate într-un regim de coabitare. Am optat fără rezerve și cu toată convingerea pentru încheierea unei coaliții cu CDR și pentru susținerea candidatului ei la prezidențiale, întrucât obiectivul înfăptuirii reformei și al democratizării ne-a fost mereu – și continuă să ne fie – mult mai scump decât spaimele și ranchiunele de partid. PD trecuse proba divorțului de Ion Iliescu pe vremea când acesta era idolul majorității, și social-democrații nu și-au făcut iluzii că idiosincraziile țărăniste se vor transforma peste noapte în contrariul

lor. E drept, nici unul dintre noi nu s-a așteptat să vadă cât de repede învață urmașii lui Maniu dezinformarea, complotul și diversiunea, folosindu-le nu împotriva opoziției și a societății civile, precum PDSR, ci împotriva propriilor parteneri. Pentru că, domnule Președinte, oricât de grele par aceste cuvinte, așa stau lucrurile în realitate: negocierile pentru posturile de miniștri au fost însoțite de scandaluri de presă menite să compromită personalitățile noastre politice, să inducă opiniei publice ideea că noi vrem prea mult, că suntem necinstiți, că trădăm interesul național, că vom zădărnici reforma. Apoi, fiecare bâlbâială ori fiecare pas greșit al Prim-Ministrului și colegilor săi de partid au fost puse pe seama așa-ziselor presiuni ori șantaje ale PD. Pentru PDSR, vinovată de amânarea reformei era opoziția; pentru PNȚCD, vinovați sunt, în mod paradoxal, aliații 1a guvernare. Tot mai multe voci publicistice susțin că avem nevoie de un partid unic, deși alegerile au adus la guvernare o coaliție, iar Dumneavoastră ați garantat, în calitate de șef al statului, respectarea alianțelor și a legii. Nu vă îngrijorează, oare, faptul că se repetă, chiar dacă la altă scară, conflictele, tensiunile și luptele subterane din vara anului 1991, că se creează, ca și atunci, partide politice de manevră, că se reiau provocările interetnice, că se amână, prin voința mascată a partidului majoritar, aplicarea programului de reformă? Nu vi se pare nefiresc, după amara lecție a legislaturii trecute, că PNȚCD a preluat reflexele partidului de masă, crezându-se salvator infailibil, așa cum făcuse de fapt și PDSR, încurajat de pe margine de spirite șovine, antidemocratice și anti reformiste? Nu v-ați întrebat niciodată dacă dihonia dintre formațiunile de guvernământ nu a fost dinainte planificată, și cui anume folosesc provocările sistematice la care trebuie să răspundă PD pentru a-și apăra imaginea? Nu cumva cineva așteaptă să ne supărăm și să plecăm de bunăvoie, pentru a lăsa locul altora, după ce am fost folosiți, ca și UDMR, pe post de momeală europeană

și euro-atlantică? N-a mai trecut oare scena noastră politică prin exact același fel de cutremure, nu ați „beneficiat" oare chiar dumneavoastră de campanii de denigrare, n-a fost guvernarea Văcăroiu una a stagnării mai ales pentru că vinovații erau întotdeauna arătați cu degetul în altă parte decât acolo unde se lăfăiau, iar contestatarii care aveau dreptate erau acuzați pe nedrept? Metodele sunt vechi, ele au mai fost folosite împotriva noastră chiar cu ajutorul presei de opoziție, și nu-i de mirare că din fostul partid de guvernământ se desprinde acum gruparea Meleșcanu, căreia CDR e dispusă să-i întindă mâna: n-au răsărit PUNR, PRM și PSM din neant, n-au fost ele botezate „forțe naționale sănătoase" doar pentru că majoritarii aveau nevoie de alți aliați pentru a încetini ritmul reformei? Nu ne rămâne decât să ne întrebăm dacă țărăniștii au aceiași sfătuitori și aceleași surse de informație care au împins cu ani în urmă PDSR și pe liderii lui spre debarasarea de gruparea Roman și refacerea vechilor structuri.

Domnule Președinte, despre PD s-au spus, de când se află la guvernare, aceleași enormități vânturate la adresa sa și pe vremea când era adversarul cel mai temut al cabinetului Văcăroiu: că e un partid de corupți „colțoși" sau orgolioși, că e străin de interesul național, că dorește cu orice preț puterea. Nu cred că lumea se împarte în diavoli și sfinți, dar sunt convins că Partidul Democrat nu merită să fie ținta perpetuă a celor care și-au făcut un țel din compromiterea sistemului democratic. Când ne calomniau în fel și chip adversarii noștri politici, era limpede care sunt dedesubturile. Când calomniile au fost preluate fără discernământ de propriii noștri aliați, am avut senzația că mult promisa schimbare în bine începe cu schimbarea în rău a fostelor partide de opoziție: poate tocmai de aceea am reacționat noi înșine nu tocmai potrivit, uneori furios, alteori ostentativ, din când în când de-a dreptul amenințător. Nu e deloc ușor să te vezi mereu în postura de victimă politică doar pentru că dorești

din tot sufletul ca democrația să învingă, reforma să reușească, negocierea politică să se instituționalizeze și rănile trecutului să fie vindecate fără răzbunări ori noi ilegalități. Nedreptatea repetată te face adeseori agresiv, iar partidul pe care îl reprezint, obligat mereu la defensivă și pus în situația de a se justifica permanent, poate aluneca la rândul său în exagerare. Între lupta orgoliilor și manifestările de ură sau de dispreț politic există însă mari diferențe. Mulți, prea mulți dintre oamenii politici se dovedesc inflexibili în chestiuni mărunte și se comportă umil când e vorba să înfrunte valul prejudecăților populiste pentru cauze ieșite din comun, cum sunt, întâi de toate, cauza reformei și a integrării. Zgomotele politico mediatice care au însoțit, de exemplu, încheierea Tratatului cu Ucraina, au același temei ca și repetatele scandaluri iscate în jurul „taxei Băsescu": pentru mulți „patrioți de paradă" neesențialul e extrem de important, pentru mulți falși reformiști curajul de a tăia în carne vie, exact cum a promis premierul Ciorbea la învestitură, e o sfidare la adresa neputinței cvasi generale. Cred că avem nevoie acum, mai mult ca oricând, de orgoliul lucrului făcut la timp, repede și bine, chiar dacă pentru unii parlamentari țărăniști victoria împotriva foștilor dușmani comuniști e suficientă. Nu-mi doresc să fiu liderul unei formațiuni aflate în coaliție cu parteneri care ne disprețuiesc sau ne trag pe sfoară, dar nici nu pot cumpăra simpatia altora cu prețul unei păgubitoare confuzii a priorităților și criteriilor. Nici restaurația de tip interbelic, nici resuscitarea naționalismului fundamentalist, nici idealul monarhic nu vor fi, vreodată, susținute de Partidul Democrat. Ați știut toate aceste lucruri încă din campania electorală, și nici dumneavoastră, nici Convenției Democratice nu vi s-au părut insuportabile, arogante sau periculoase identitatea noastră politică și programul nostru ideologic. Ar fi nu doar necreștinesc, ci și nedemocratic să ne acuzați acum

pentru ceea ce am fost de la început, încercând să ne prezentați lumii așa cum de fapt nu suntem. Domnule Președinte, reforma poate izbuti doar dacă principiile parteneriatului politic nu vor fi compromise cu ipocrizie de formațiunea majoritară. Munca în echipă, solidaritatea și *fair-play*-ul sunt indispensabile unei societăți democratice și societatea românească are nevoie, măcar în al doisprezecelea ceas, de exemplul clasei politice. Ați promis, la preluarea mandatului, că România va dovedi partenerilor occidentali că e capabilă să se țină de cuvânt, să respecte documentele și protocoalele încheiate, să renunțe la duplicități și la practici totalitare. Nici una dintre aceste promisiuni nu poate fi dusă la îndeplinire dacă ne încălcăm cuvântul dat unii altora și propriei națiuni, dacă partidele noastre politice compromit propriile pacte de alianță, dacă miniștrii se învinovățesc reciproc, perpetuând neîncrederea în democrație și nostalgia după „forța conducătoare". Pentru a ne desovietiza și a ne desprinde de comunism n-avem nevoie să ne re-stalinizăm: dimpotrivă, dosarul de cadre, vinile istorice ori ereditare, suspiciunea interetnică și lupta de clasă trebuie lăsate odată pentru totdeauna în urmă. De mai bine de o jumătate de veac, guvernanții români au cultivat defectele populației și s-au bazat pe acestea. România anului 2000, pe care electoratul v-a ales s-o reprezentați, nu se poate construi fără o pedagogie socială care să mizeze pe calitățile fiecăruia dintre cetățeni și ale fiecăreia dintre formațiunile politice parlamentare. Îndrăznesc să sper, domnule Președinte, că veți cântări în balanță dreaptă defectele care ni se pun în cârcă și principalele noastre calități, pentru că Partidul Democrat nu va da bir cu fugiții din calea reformei, dar nici nu va accepta să fie încă o dată victima politică a celor care se prefac doar că doresc reforma, căznindu-se de fapt să demonstreze că ea nu se poate face cu o coaliție de partide. Ca și PDSR, culpabilizându-și aliații și transferând responsabilitatea blocajelor doar asupra

acestora, PNȚCD și prim-ministrul Ciorbea își ascund inabil propria opoziție la reformă. Din tactica fostului guvern Văcăroiu au pierdut toate partidele aflate la putere, iar șeful statului, care s-a plasat deasupra luptelor politice în timp ce majoritatea îl trata ca pe o instanță națională, a sfârșit jalnic. Cine se îndoiește azi că, dacă PDSR și Ion Iliescu ar fi dorit reforma, ea nu s-ar fi împiedicat de strigătele ori de șantajele aliaților? Ar fi de-a dreptul strigător la cer ca peste câțiva ani să se spună același lucru despre CDR și liderii ei, după ce Partidul Democrat și UDMR vor fi plătit oalele sparte pentru ochii presei și ai celor care încă mai cad pradă campaniilor publice de otrăvire.

Domnule Președinte, eu, unul, cred că eșecul unui guvern minoritar creștin-democrat ar fi la fel de insuportabil ca și eșecul CDR-USD-UDMR.

În schimb, dacă un guvern PNȚCD s-ar dovedi capabil să facă singur reforma, consolidând în același timp parlamentarismul, ideea de opoziție și statul de drept, n-aș simți victoria sa ca pe o ofensă la adresa social-democraților. Într-o țară săracă, ruptă de lume, marcată de dezechilibre și fără perspectivă, la ce i-ar folosi unui partid creșterea în sondajele de opinie și unui lider politic faptul că se află în topul popularității? Istoria noastră recentă e prea vie și prea dureroasă pentru a o putea ignora, iar traiectoria politică a celor de dinaintea noastră merită, poate, să fie privită și altfel decât cu justițiară obtuzitate.

Domnule Președinte, v-am scris toate acestea pentru că mi se pare de datoria mea să știți ce gândesc. Partidul Democrat își va reanaliza, în această vară, situația ingrată în care se află, participând la guvernare doar pentru a fi acuzat de țărăniști și judecat aspru de propriul electorat. Deciziile noastre vor depinde, desigur, de foarte mulți factori, dar, în mod direct, și de poziția dumneavoastră. În așteptarea acesteia primiți, domnule Președinte, întreaga mea considerație.

Petre Roman

III. Scrisoarea adresată de Petre Roman
președintelui Emil Constantinescu
în data de 2 septembrie 1999

Domnului Emil Constantinescu
Președintele României
2 septembrie 1999

Stimate domnule Președinte,

Mă adresez dumneavoastră în legătură cu tema fierbinte a legislației așezării proprietății în țara noastră, asupra căreia toți liderii politici și toate partidele au exprimat cu multă insistență puncte de vedere divergente și partizane. Rezultatul în opinia publică este confuzie și dezamăgire, iar în plan instituțional, un impas deosebit de costisitor prin blocajele create în calea politicilor de dezvoltare. Mă simt dator să vă scriu, în calitate de Președinte al Senatului României și de Președinte al Partidului Democrat, deoarece consider că inițiativa creării unui grup de reflexie independent – inițiativa academicianului Tudorel Postolache – pe problema proprietății nu și-a găsit nici până astăzi materializarea în conformitate cu consensul politic manifestat la Masa rotundă de la Cotroceni din ziua de 7 aprilie 1999. Faptul că cele mai importante legi ale restituirii proprietății se află în dezbatere parlamentară cu sprijinul coaliției majoritare, dar în acută contradicție cu actuala opoziție, menține și chiar accentuează pericolul transformării lor nu în instrumente eficiente ale dezvoltării proprietății, ci în teme acute de campanie electorală. Cred că nu e greu să ne imaginăm cât de dăunătoare va fi concentrarea zbaterii electorale pe o abordare conflictuală pro și contra proprietate. În loc să realizăm marele pas înainte, ca pe baza așezării și reconcilierii cu privire la proprietate în România să asigurăm coeziunea

națională și o bază realistă a dezvoltării, suntem în pragul unei noi discordii naționale. Am spus-o și o fac și cu acest prilej: această temă majoră cere o rezolvare de consens național care să-i asigure legitimitate și un statut viabil. În cele din urmă aceste calități sunt menite să-i confere cu adevărat perenitate. Lucrurile trebuie cumpănite într-o perspectivă pe termen lung, pentru a evita ca între efectele acestor legi să apară condiții de masivă pauperizare a oamenilor simpli aflați în pragul sărăciei. Prin aceasta, reafirm sprijinul clar pentru finalizarea adoptării legilor proprietății și totodată cerința ca aceste legi să nu fie controversate și prin aceasta vulnerabile. Am convingerea că există o cale pentru obținerea unei soluții mature și eficiente. În fond, sunt trei criterii care ne pot ghida: Înlăturarea nedreptăților trecutului; **Crearea unei baze pentru o economie de piață a viitorului, iar nu a trecutului; Crearea unei proprietăți compatibile cu standardele europene ale proprietății**, ceea ce România nu a avut nicicând în istoria sa modernă. Iată de ce, domnule Președinte, consider că pot fi desemnate una sau mai multe personalități independente însărcinate cu o funcție exploratorie (7-10 zile) pentru organizarea grupului de reflexie, a cărui misiune trebuie încheiată în cel mult patru săptămâni. Documentul elaborat va fi un instrument practic bazat pe examinarea rațională a tuturor pozițiilor și a tuturor argumentelor pro și contra exprimate. Independența și profesionalismul grupului de reflexie vor veghea ca nimeni să nu fie lăsat deoparte. Îmi exprim încrederea că veți reflecta asupra demersului meu și veți adopta formula pe care o considerați de cuviință pentru a conduce aceste eforturi către un acord național.

Cu deosebită considerație,
Petre Roman

IV. Scrisoare de la Petru Creția

19 februarie 1997
Dragul meu Petre,

Ca orice om cu adevărat generos nu aștepți mulțumiri, știu bine, dar vreau să știi că m-am bucurat până la ultimul amănunt de felul în care m-ai sărbătorit și de tot restul. Ești un prieten minunat și sunt fericit că ai socotit că merit tot acest răsfăț de la capăt de drum, sau oricum primit târziu, de la singurul om din lumea asta care, simultan, a știut, a dorit și a putut să o facă.

Mai mult, știind în ce situație mă aflu, ai avut delicatețea să-mi faci o funcție oficială croită pe măsura competenței mele, acel Consiliu național pentru limba română.

Nu spun că am ieșit destul de slăbit din iarnă și că efortul m-ar prăbuși. Mai sunt în stare de unele lucruri când e vorba de scris. Dar, pe de o parte, aici nu era vorba numai de scris. Ca să dai viață unui asemenea lucru, oricât de buni colaboratori ți-ai alege, e nevoie de intensitatea unei prezențe, cum prea bine știi. Cum iarăși știi foarte bine, nu-mi place deloc să fac lucrurile de mântuială. Pe de altă parte și acest lucru este esențial, eu nu cred nici în oportunitatea nici în eficiența unei asemenea întreprinderi. Există instituții abilitate în acest sens și a te supra-ordona lor este și delicat și zadarnic. Și nu de o zădărnicie arătoasă au nevoie vremurile aspre pe care le străbatem. Ce facem, elaborăm o legislație pentru a obține *une défense et illustration de la langue française?* Situația francezei a fost și la data lui Du Bellay și este mai ales astăzi cu totul alta. Și apoi anumite hotărâri predicționiste ar fi, iartă-mă, nedemocratice și contrarii principiilor pieței libere. Puterea, în materie de limbă, nu vine de la legi, ci din direcția de evoluție a limbii însăși. Stricate limbi i s-ar părea limbile romanice unui roman ca de pildă Cicero. Ba chiar s-ar îngrozi văzând în câte feluri se

poate stâlci o limbă ca a lui.

De altfel limba poate fi înnobilată, îmbogățită, mlădită nu numai pe căi naturale, prin harul și gradul de influență al scriitorilor. Și uneori nici așa. Învățăm în școli autori din secolul trecut care, din punctul de vedere al normei literare actuale, scriu cu o mulțime de greșeli. Iar norma actuală este o stilizare a uzului, singurul suveran în materie de limbă. Legiferările greșite (și la urma urmelor chiar și cele bune) duc la constrângeri pe care nimeni nu le va respecta. Ortografia șovină pe care a încercat să o impună Academia Română a dus la haos, iar astăzi fiecare scrie cum vrea, ceea ce e mai rău decât orice. Eu însumi, descumpănit, scriu **sunt** cu î peste tot.

Nu, multe iubite Petre, nu cred într-o asemenea instituție și nu m-aș simți chemat să o creez nici dacă aș fi în floarea tinereții. Nu-mi cere, te rog din inimă, ceva care depășește nu numai puterile cât mai ales convingerile mele. Și tocmai acum, când plătim atât de scump căderea din 1991 a guvernului Roman. Dar, insist, chiar de-am fi în plin huzur, tot nu m-aș tocmi la asemenea treabă. Te rog să nu i-o iei în nume de rău. Crezi că mie nu mi-ar fi convenit să dobândesc o situație atât de sus pusă? Dar vreau, cu orice preț (și prețul nu e mic) să rămân pensionarul care sunt și să mai fac, în anii rămași, ceva învestit cu deplina mea persuasiune interioară. Sunt sigur că mă vei înțelege.

Ne e tare dor de tine, nu poți să-ți rupi din timp puțin, puțin și să ne vedem undeva (la noi de pildă) fie și doar un ceas. Te îmbrățișez cu cea mai adâncă afecțiune.

Petru

IMAGINI

1. Întâlnire cu Madeleine Albright, Secretar de Stat al S.U.A., Washington, 25 ianuarie 2000

2. Întâlnire cu comandantul Jacques Yves Cousteau, la Ambasada României de la Paris (1998)

3. Semnarea acordului de guvernare – noiembrie 1996. De la stânga la dreapta: Sergiu Cunescu, Petre Roman, Ion Diaconescu, Mircea Ionescu Quintus, Otto Weber. În spate: Victor Ciorbea și Emil Constantinescu

4. Întâlnire cu Președintele Comisiei Europene, Romano Prodi – februarie 2000. De la stânga la dreapta: Mugur Isărescu (prim-ministru), Romano Prodi, Petre Roman, Günther Verheugen, comisar pentru extinderea U.E.

5. Plicul Comisiei Europene – colița în care apare timbrul cu imaginea lui Petre Roman

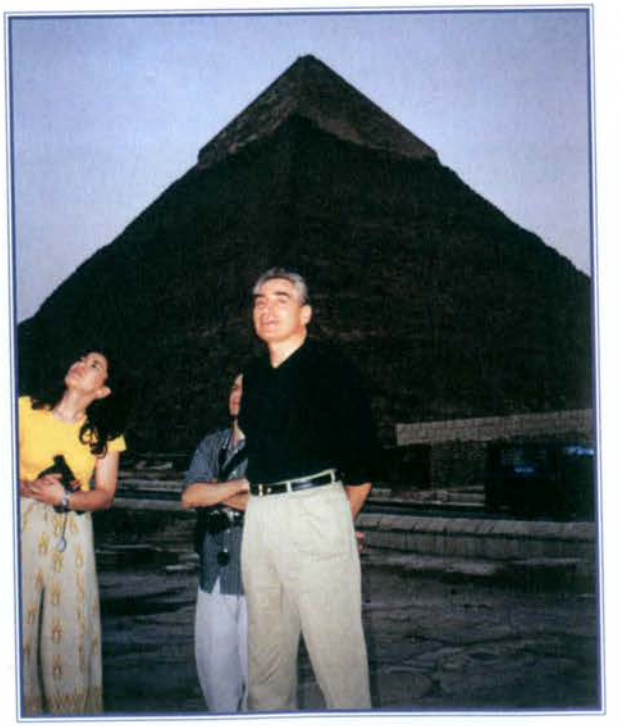

6. Vizită oficială în Egipt

7. Guvernul Victor Ciorbea

9. Fotografie inedită din 29 ian. 1990, la sediul central al PNȚCD

8. Întâlnire cu Wesley Clark, comandantul trupelor aliate NATO din Europa – aprilie 2000

10. 22 august 1968 – marea adunare populară spontană pentru susținerea poziției independente a României față de invazia sovietică în Cehoslovacia. Al patrulea din stânga, cu spatele, Valter Roman, tatăl autorului

11. Noiembrie 1996. Acordul pentru turul al II-lea al cadidatului Emil Constantinescu

12. Palatul Élysée. Primire la Președintele Franței, François Mitterand

13. Primirea membrilor Clubului de la Madrid de către regele și regina Spaniei

14. Audiență privată la Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea,mai 2000

15. Cadoul oferit Sanctității Sale Papa Ioan Paul al II-lea, mai 2000

16. Întâlnire cu prieteni din Clubul de la Madrid (de la stânga la dreapta: Antonio Guterrez, actualul Secretar General ONU, Diego Hidalgo, membru fondator al CdM, Amr Moussa, Secretar General al Organizației Statelor Africane

17. Întâlnire cu Gerhard Schröder, cancelarul Republicii Federale a Germaniei

18. Întâlnire cu Tony Blaier, primul-ministru al Marii Britanii

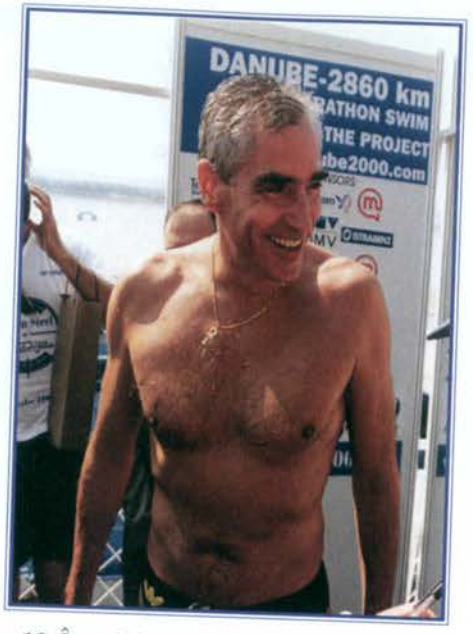

19. Înotul în Dunăre, 15 august 2000

20. Înotând în Dunăre cu Martin Strel, 15 august 2000

21. În Cantabria, regiunea spaniolă natală a mamei autorului

DISPUNEREA ŞI MANEVRA FORŢELOR ÎN ZONA UNIVERSITĂŢII
ÎN NOAPTEA DE 21/22.12.1989

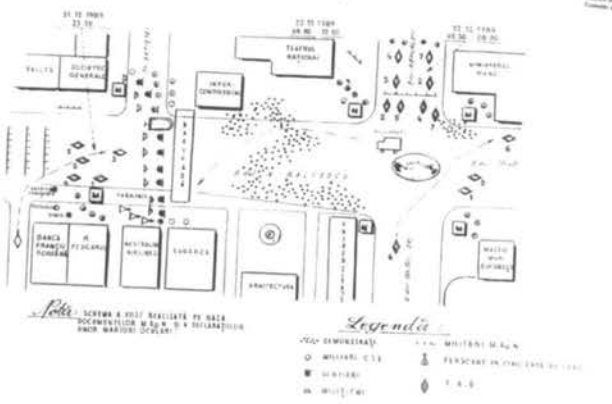

DISPUNEREA ŞI MANEVRA FORŢELOR ÎN ZONA SCALA - INTERCONTINENTAL
ÎN NOAPTEA DE 21/22.12.1989

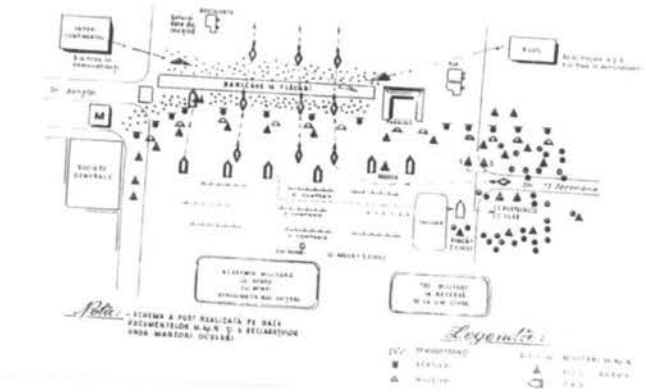

CUPRINS

I. *Libertatea ca datorie*: O autobiografie în spațiul francez, o deturnare românească 5

II. *Viitorul azi*. „Nu voi candida în toamnă pentru funcția de președinte!" 13

III. 1992: *„Eu am venit aici fiindcă am crezut că Petre Roman e candidatul nostru!"* 18

IV. O comparație absurdă.....22

V. Uluitoarea mărturie despre rolul armatei în represiunea de la Baricadă 28

VI. Dincolo de invadarea Cehoslovaciei în august 1968: povestea unei prietenii 39

VII. Raportor special al Adunării Parlamentare NATO 43

VIII. Chipurile umanității: vizita în Republica Sud-Africană 49

IX. Două biserici, un singur destin.....53

X. Întâlnirea cu Itzhak Rabin și Shimon Peres 57

XI. Schimbarea din 1996 (Din volumul *Mărturii provocate, dialog cu Elena Ștefoi*) 60

XII. Educația mea din familie.....65

XIII. Cum am ajuns să fac doctoratul în Franța ..70

XIV. Amintirea tatei și puterea demnității 75

XV. Adevărul din emoția mulțimii.....82

XVI. O luptă parlamentară pentru adevăr.....84

XVII. „I-au făcut timbru lui Petre Roman" 100

XVIII. Vizita lui Clinton, la locul Baricadei 103

XIX. Cei doi Kennedy 105
XX. ÎNTRE DEZORDINE ȘI REFORMĂ.Note politice din timpul guvernării 1997 – 2000 108
XX.1. Daniel Barbu despre Reforma Roman 108
XX.2. Note politice personale 112
XX.3. Notele unei cronologii politice 114
XXI. „Cu avioanele NATO la 100 de kilometri de Belgrad, jocul s-a terminat" 121
XXII. Un schimb epistolar cu Gerhard Schröder 126
XXIII. Ultima mineriadă și arestarea lui Miron Cosma 128
XXIV. O invitație insistentă de la Fidel Castro 132
XXV. Un timp în care copiii au fost cea mai defavorizată categorie socială din România. Scrisoare către Hillary Clinton 135
XXVIII. La Casa Albă la Washington despre Slobodan Milošević 143
XXIX. Vizita la Papa Ioan Paul al II-lea, la Vatican 150
XXXI. Munca mea de ministru de externe 158
XXXII. „Evitarea Peședintelui": Forumul de la Crans Montana 163
XXXIII. Înot periculos în ocean, în Maroc, înainte de cina cu fiii regelui 167
XXXVI. Lucruri la vedere, despre care nu s-a pomenit nimic 176
XXXVII. Patriarhul Teoctist 179
XXXVIII. Traian Băsescu, ales dar și făcut Primar General al Bucureștiului 184
XXXIX. Despre fățărnicia politrucilor 189
XL. Cu Pierre Moscovici la École Polytechnique, în Paris 191
XLI. Un test compromis 195
XLII. Bancorex, un instrument de șantaj? 198
ANEXE 201
11.04.91 201
22.04.91 201
03.05.91 201
IMAGINI 213

COMENZI – CARTEA PRIN POȘTĂ
Adresa: IAȘI, Bd Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 2 – 700124
Telefon: 0763 082 213
E-mail: comenzi@ecredu.ro

Tipărit în România

Cred că începutul acestui al doilea volum de memorii trebuie să fie o punte între volumul I, unde finalul povestirilor este în decembrie 1991, după debarcarea guvernului Roman, și ceea ce a urmat în destinul istoric al României. Sunt amintiri pe alocuri dureroase pentru conștiința și memoria noastră morală. Atunci nu mi-a fost foarte clar că înlăturarea violentă și profund antidemocratică era, în esență, o lovitură politică, o mișcare politică mafiotă, cum se spune azi, și în același timp produsă prin instrumente de factură bolșevică. Detaliile acestor cotituri evenimențiale nu sunt simplu de îndurat pentru nicio conștiință lucidă, martoră a acelor momente radicale. Rememorându-le, mai ales pentru a zidi puntea către urmările înlăturării guvernului meu, îmi dau seama că atunci s-a frânt sau, cel puțin, s-a împiedicat cursul către democrație în România. Urmările acestei rupturi le trăim și astăzi; sunt la fel de vii ca amintirea cauzei lor.

Petre ROMAN

ISBN 978-606-9088-70-8

Cartea Românească
EDUCAȚIONAL

Preț cu TVA: 30 LEI